

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
EKONOMIKOS KATEDRA**

JOLANTA STRUMILAITĖ

Viešojo sektoriaus ekonomikos programos regioninės plėtros ekonomikos ir politikos
specializacijos

**SAVIVALDYBIŲ EKONOMINĖS IR SOCIALINĖS FUNKCIJOS
BEI JŲ VEIKLOS ANALIZĖ**

Magistro baigiamasis darbas

**Darbo vadovas -
prof. dr. Gediminas Davulis**

Vilnius, 2006

TURINYS

IVADAS.....	3
1. SAVIVALDYBIŲ KOMPETENCIJA IR FUNKCIJOS	5
2. SAVIVALDYBIŲ EKONOMINĖS FUNKCIJOS	9
2.1. Paslaugų ir prekių gamyba savivaldybių įmonėse	10
2.2. Verslo plėtojimas	26
3. SAVIVALDYBIŲ SOCIALINĖS FUNKCIJOS	30
3.1. Socialinių paslaugų teikimas	30
3.2. Užimtumo ir nedarbo problemų sprendimas	53
4. SAVIVALDYBIŲ BIUDŽETŲ IŠLAIDŲ ANALIZĖ	57
5. EUROPOS SĄJUNGOS PARAMOS PANAUDOJIMO GALIMYBĖS EKONOMINĖMS IR SOCIALINĖMS PROBLEMOMS SPREŠTI	60
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	66
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	69
SANTRAUKA.....	73
SUMMARY	74
PRIEDAI	75

IVADAS

Vietos savivalda reiškia, kad vietos valdžios institucijos, neperžengdamos įstatymų nustatytų ribų, turi teisę tvarkyti ir valdyti pagrindinę viešųjų reikalų dalį, už tai prisiimdamos visišką atsakomybę ir vadovaudamosi gyventojų interesais. Vietos savivalda, kaip demokratinės valstybės santvarkos pagrindas, yra svarbi mūsų demokratijos sudėtinė dalis. Vietos savivalda neutralizuoja daugelio valstybių bandymus kuo labiau centralizuoti visų gyvenimo sričių valdymą. Sprendimus priimančių valdžios struktūrų centralizavimas išpučia centrines institucijas, nekalbant apie sumažėjusias veiklos koordinavimo galimybes. Centralizuotai priimami sprendimai galioja visur ir apima visas gyvenimo sritis. Tačiau kad ir koks tikslus būtų vieno ar kito dalyko reglamentavimas, jis negali vienodai gerai tikti visoms savivaldybėms.

Vietos savivalda šiuo požiūriu yra lankstesnė. Mažas vienetas greičiau sugeba patenkinti žmonių norus ir poreikius. Todėl galima teigti, kad tik greta piliečio esanti valdžia gali kompetentingai spręsti vietinius reikalus. Savivaldybės, decentralizuotai atlikdamos įvairias funkcijas, padeda atlikti valstybei keliamus uždavinius ir laiduoja, kad tos funkcijos bus kokybiškiau įgyvendintos vietose. Savivaldybių funkcijos – įstatymais savivaldybėms priskirtos viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų teikimo funkcijos.

Kiekviena savivaldybė, laikydamosi Vietos savivaldos chartijos reikalavimų, privalo savo valdomos teritorijos gyventojams teikti vienodo lygio, apimties ir panašios kokybės paslaugas. Lietuvos savivaldybėse ekonominės ir socialinės funkcijos įgyvendinamos nepakankamai efektyviai. Savivaldybėse pastebimi ekonominės, socialinės plėtros netolygumai, dideli atskirų savivaldybių gyventojų gyvenimo sąlygų, kultūros, užimtumo, išsilavinimo lygio skirtumai. Savivaldybėse sukuriama bendrojo vidaus produkto dalis yra nevienoda, skiriasi ir vienam gyventojui tenkančio BVP dydis.

Šio darbo tikslas - atskleisti problemas, kylančias įgyvendinant savivaldybių ekonomines ir socialines funkcijas, panagrinėti šių problemų priežastis, pasiūlyti galimus sprendimų variantus.

Tyrimo uždaviniai:

1. apžvelgti Lietuvos savivaldybių kompetenciją ir funkcijas;
2. atlikti savivaldybių ekonominių ir socialinių funkcijų efektyvumo analizę;
3. įsigilinti į opiausias dabartines Lietuvos savivaldybių problemas ir numatyti galimas savivaldybių perspektyvas.

Atsižvelgiant į Lietuvos savivaldybių dabartinio laikotarpio socialinių ir ekonominių funkcijų plėtros problemas bei iškeltus uždavinius, tyrimą struktūriniu požiūriu sudaro keletas teminių blokų, savo turiniu sudarančių atskiras tarpusavyje susijusias dalis.

Pirmasis teminis blokas apima tokius aspektus: kas yra viešosios gėrybės, vietos savivaldybių kompetencija, savivaldybėms priskirtos funkcijos, funkcijų skirstymas.

Antrasis blokas - savivaldybių ekonominės funkcijos: ekonominės veiklos sritys, paslaugų ir prekių gamyba savivaldybės įmonėse (komunalinės, transporto paslaugos), smulkaus ir vidutinio verslo skatinimas.

Trečiajame bloke aptariama savivaldybių kompetencija teikti socialines paslaugas (švietimo, sveikatos priežiūros, socialinės apsaugos, kultūros), vertinamas socialinių paslaugų organizacinis aspektas, apžvelgiama savivaldybių veikla sprendžiant itin opius socialinės politikos klausimus - užimtumo ir nedarbo problemas.

Ketvirtasis teminis blokas - savivaldybių biudžeto išlaidos ekonominei ir socialinei veiklai finansuoti.

Penktame teminiame bloke aptariamos Europos Sąjungos paramos panaudojimo galimybės ekonominėms ir socialinėms problemoms spręsti, Europos Sąjungos struktūrinių fondų įsisavinimo problemos savivaldybėse.

Išvadose ir pasiūlymuose apibendrinama išnagrinėta medžiaga, siūlomi galimi savivaldybių ekonominių ir socialinių paslaugų gerinimo būdai.

Siekiant kuo visapusiškai ir svariau išagrinėti pasirinktą darbo temą, remiamasi vietos savivaldos problemas Lietuvoje nagrinėjančių įvairių sričių mokslo specialistų ir praktikų bei kitų visuomenės sluoksnių atstovų nuomonėmis: A. Astrausko, R. Stačioko, Rimo J. Lazdyno R. ir kitų. Siekiant darbo tikslų ir išsamesnės analizės, remiamasi Lietuvos Respublikos įstatymais, poįstatyminiais teisės aktais, tarptautiniais dokumentais, organizacijų, mokslo įstaigų darbais, rekomendacijomis ir kita analitine medžiaga.

Darbas paremtas minėtų šaltinių analize, naudojami lyginamasis aprašomasis, loginis, statistinis, sisteminis duomenų analizės metodai.

1. SAVIVALDYBIŲ KOMPETENCIJA IR FUNKCIJOS

Turi egzistuoti toks visuomeninio pasirinkimo mechanizmas, kuris parūpintų piliečiams prekes ir paslaugas, kurių jiems, jų įsitikinimu reikia. Tačiau kiekvienas asmuo gėrybes supranta savaip. Todėl gėrybėms reikia priskirti tokias gėrybes, kurias vertina daugelis, o ne vienas kitas pilietis, be to jos turi būti teikiamos viešosios politikos priemonėmis, joms turi būti būdingas nedalomumas bei šių gėrybių neturi teikti rinka. Taigi egzistuoja tam tikrų prekių ir paslaugų rinkinys, kurį turi teikti valdžia. Šioms gėrybėms turi būti būdingas vientisumas ir neatskiriamumas. Vientisumas reiškia, kad naudą vienu metu gali gauti daug vartotojų. Neatskiriamumas – kiekvieno asmens tokių gėrybių vartojimas nė kiek nesumažina bet kurio kito asmens šios gėrybės vartojimo (gėrybės neribotos, nedalomos). Jos gali būti nacionalinėmis arba vietinėmis, priklausomai nuo to, kokią teritoriją apima jų naudingas poveikis.

Vietos savivaldos institucijų pagrindinis socialinės politikos uždavinys yra teikti viešąsias gėrybes šalies vartotojams, kurių negali tinkamai atlikti privatusis sektorius. Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatyme viešosios paslaugos (gėrybės) yra apibrėžiamos kaip valstybės ar savivaldybių kontroliuojamų juridinių asmenų veikla teikiant asmenims socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų nustatytas paslaugas.

Kiekvienos savivaldybės paskirtis – kurti tobulinti ir pertvarkyti ekonominę, socialinę, kultūrinę ir ekologinę valdomos teritorijos sandarą, derinant savivaldybių ir valstybės interesus. Savivaldybės turi užtikrinti, kad jos valdomame administraciniame teritoriniame vienetė gyvenantys piliečiai tiesiogiai ir savarankiškai spręstų visus teritorijos raidos, aplinkos apsaugos klausimus, taip pat garantuoti žmonių teisių ir laisvių realizavimą. Vietos savivaldos organų kompetencija - tai ūkinių, kultūrinių ir teisinių šių organų funkcijų valstybės struktūriniame mechanizme atspindys¹.

Stačiokas R., Rimas J. Monografijoje “Lietuvos savivaldybių raida ir veiklos finansavimas” savivaldybių funkcijas skirsto į dvi grupes:

1. bendrosios - funkcijos, be kurių praktiškai neįmanoma sėkmingai valdyti bet kurio savivaldybės teritorijoje funkcionuojančio objekto (prognozavimas, planavimas, organizavimas, koordinavimas, motyvacija, kontrolė). Šių funkcijų realizavimas turi garantuoti efektyvų valdymą, įgyvendinant valstybės ekonominę socialinę politiką.

2. konkrečiosios – vietos savivaldybių funkcijos, kurios yra išskiriamos detalizuojant bendras funkcijas. Jos reiškiasi atitinkamose savivaldos stadijose, taip pat veikia socialines ir materialines valdomos teritorijos gyventojų poreikių tenkinimo sąlygas.

¹ R. Stačiokas, J. Rimas. Lietuvos savivaldybių raida ir veiklos finansavimas.- Kaunas: Technologija, 2002.P.147.

LR Vietos savivaldos įstatyme savivaldybių funkcijos pagal *priėmimo laisvę* yra skirstomos į :

1. Savarankiškasias;

Įgyvendindamos šias funkcijas, savivaldybės turi sprendimų iniciatyvos, jų priėmimo bei įgyvendinimo laisvę ir yra atsakingos už šių funkcijų atlikimą. Tai savivaldybės biudžeto sudarymas ir tvirtinimas, vaikų , jaunimo ir suaugusiųjų ugdymas ir švietimas, socialinių paslaugų įstaigų steigimas, išlaikymas, bendradarbiavimas su visuomeninėmis organizacijomis, gyventojų užimtumo, kvalifikacijos įgijimo ir perkvalifikavimo organizavimas, viešųjų bei sezoninių darbų organizavimas, sąlygų verslo plėtrai sudarymas ir šios veiklos skatinimas ir kitos.

2. Priskirtąsias (ribotai savarankiškas);

Šias funkcijas savivaldybės atlieka vadovaudamosi įstatymais bei atsižvelgdamos į vietos sąlygas bei aplinkybes. Tai bendrojo lavinimo organizavimas, socialinių paslaugų planavimas ir teikimo organizavimas, sąlygų neįgaliųjų gyventojų socialiniam integravimui į bendruomenę sudarymas, teritorijų planavimas, infrastruktūros, socialinės ir ekonominės raidos planavimas, turizmo, būsto, smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programų rengimas, savivaldybei nuosavybės teise priklausančio turto valdymas, dalyvavimas formuojant ir įgyvendinant regionų plėtros programas.

3. Valstybines (perduotas savivaldybėms);

Šios funkcijos perduodamos įstatymais ir įgyvendinamos vadovaujantis teisės aktais. Savivaldybės, įgyvendindamos šias funkcijas, turi įstatymų nustatytą priėmimo laisvę. Tai civilinės būklės aktų registravimas, socialinių išmokų skaičiavimas ir mokėjimas, dalyvavimas rengiant ir įgyvendinant darbo rinkos politikos priemones bei gyventojų užimtumo programas.

4. Sutartines;

Šių funkcijų įgyvendinimas grindžiamas sutartimis. Savivaldybės gali atlikti kitas Vietos savivaldos įstatyme nenumatytas valstybės funkcijas (viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų teikimo) pagal su valstybės institucijomis ar įstaigomis sudarytas sutartis.

Savivaldybių funkcijos pagal *veiklos pobūdį* skirstomos į:

1. Vietos valdžios;

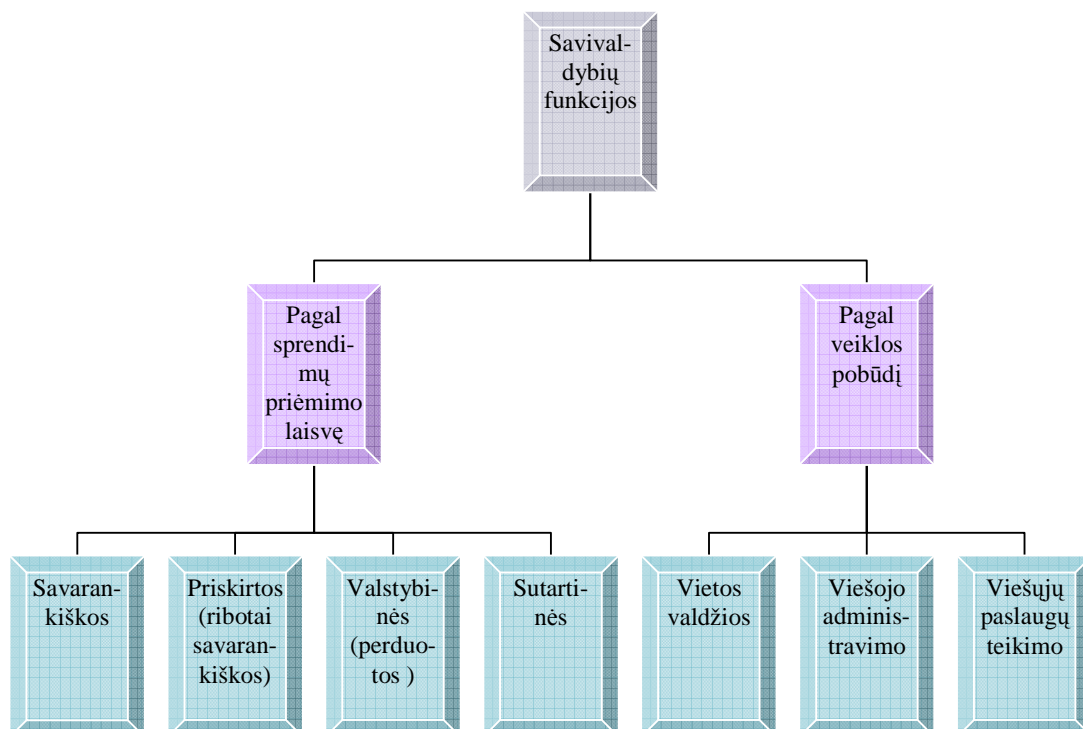
Tai funkcijos, kurias įstatymų nustatyta tvarka atlieka savivaldybės taryba.

2. Viešojo administravimo;

Viešojo administravimo funkcijas įstatymų nustatyta tvarka atlieka savivaldybės taryba, savivaldybės administracijos direktorius, kiti savivaldybės įstaigų ir tarnybų vadovai, valstybės tarnautojai, kuriems teisės aktai ar savivaldybės tarybos sprendimai suteikia viešojo administravimo teises savivaldybės teritorijoje.

3. Viešųjų paslaugų teikimo;

Savivaldybės yra atsakingos už viešųjų paslaugų teikimą, kurios gali būti tiek mokamos, tiek nemokamos. Savivaldybė teikia viešąsias paslaugas per esančius viešųjų paslaugų teikėjus – biudžetines ir viešąsias įstaigas, savivaldybės įmones, akcines bendroves ir kitus subjektus, taip pat steigdamos naujus viešųjų paslaugų teikėjus arba sudarydamos viešųjų paslaugų teikimo sutartis su fiziniiais arba juridiniais asmenimis. Savivaldybės viešąsias paslaugas teikia gyventojams ir įmonėms.

1 pav. Savivaldybių funkcijos

Vietos savivaldos įstatymu tik nustatytas savivaldybių funkcijų suskirstymas į grupes pagal veiklos pobūdį, tačiau minėtame įstatyme nesukonkretinta, kurios savivaldybių funkcijos priskirtinos vietos valdžios, viešojo administravimo ar viešųjų paslaugų funkcijų grupei. Kiti Lietuvos Respublikos teisės aktai taip pat nenustato baigtinio savivaldybių teikiamų viešųjų paslaugų sąrašo. Todėl reikėtų surasti aiškius kriterijus, pagal kuriuos būtų galima įvardyti viešųjų paslaugų grupei priskirtinas savivaldybių funkcijas.

Viešosios paslaugos iš kitų savivaldybių įgyvendinamų funkcijų gali būti išskirtos ne tik pagal savo pobūdį, bet ir pagal jas įgyvendinančius subjektus - viešąsias savivaldybių paslaugas teikia savivaldybių įsteigtos specialios įstaigos ir organizacijos arba viešai pasirinkti privatūs asmenys. Pažymėtina, kad, remiantis Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 16 straipsnio 2 dalies nuostata, viešojo administravimo institucija, kuri pagal šio įstatymo nustatytą

valdymo sritį administruoja tam tikros viešosios paslaugos teikimą, negali pati teikti šios paslaugos. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad būtina aiškiai atskirti viešosios paslaugos teikimą nuo jo administravimo. *Viešosios paslaugos teikimo režimas* - teisės aktų nustatytas atlygintinas ar nemokamas paslaugos teikimas nustatytais terminais ir tvarka². Teikdami savivaldybės gyventojams viešąsias paslaugas, tiekėjai privalo vadovautis įstatymais, savivaldybės institucijų sprendimais ir kitais teisės aktais. *Viešosios paslaugos teikimo administravimas* yra viešojo administravimo subjektų veikla nustatant viešųjų paslaugų teikimo taisykles ir režimą, steigiant viešąsias įstaigas arba išduodant leidimus teikti viešąsias paslaugas privatiems asmenims, taip pat viešųjų paslaugų teikimo priežiūra ir kontrolė³. Už viešųjų paslaugų teikimo administravimą rinkliavos ar kitokie mokėjimai negali būti nustatomi.

Taigi **viešojo savivaldybių paslauga** – savivaldybių įsteigtų specialių įstaigų ir organizacijų arba viešai pasirinktų privačių asmenų veikla, teikiant gyventojams socialines, sveikatos apsaugos, švietimo, mokslo, kultūros, sporto, miesto tvarkymo, gyvenamųjų namų priežiūros, paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti, įvairių licencijų ir leidimų išdavimo, transporto ir kitas įstatymų numatytas paslaugas. Kiekvienos savivaldybių viešosios paslaugos teikimą atskirai reguliuoja įvairūs specialieji įstatymai ir kiti teisės aktai.

Savivaldybė, būdama atsakinga už tam tikrų viešųjų paslaugų teikimą gyventojams, turi užtikrinti, kad viešosios paslaugos gyventojams būtų teikiamos efektyviai ir jomis galėtų naudotis visi savivaldybės gyventojai. Lietuvoje savivaldybės viešąsias paslaugas teikia už mokestį ir nemokamai. Savivaldybė, organizuodama viešųjų paslaugų teikimą, turi užtikrinti, kad už užmokestį teikiamos viešosios paslaugos būtų ekonomiškai racionalios ir kad nustatytas užmokestis už jas padengtų tų paslaugų teikimo bei kitas su jų teikimu susijusias teikėjo išlaidas, bet šių paslaugų teikimas nevirstų pelno siekiančia veikla.

Savivaldybių funkcijoms vykdyti reikia finansinių išteklių. Savivaldybių biudžetų lėšos gali būti naudojamos tik savivaldybių funkcijoms: savivaldybių tarybų patvirtintoms socialinėms ir ekonominėms bei kitoms programoms įgyvendinti ir viešųjų paslaugų teikimui organizuoti.

Pagal valstybės funkcijas savivaldybių išlaidos skirstomos į tris grupes:

1. ekonomikai;
2. socialinei sričiai;
3. kitos išlaidos.

² Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas//Valstybės žinios. 2006, Nr.77-2975.

³ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas//Valstybės žinios. 2006, Nr.77-2975.

2. SAVIVALDYBIŲ EKONOMINĖS FUNKCIJOS

Savivaldybių ekonominės veiklos sritis yra komunalinių paslaugų savivaldybės gyventojams teikimas, visuomeninio transporto savivaldybės teritorijoje organizavimas, vietinės reikšmės kelių ir gatvių tiesimas, tvarkymas, priežiūra ir t.t. Šias paslaugas gyventojams teikia savivaldybių įmonės, ne pelno įmonės ir kt.

Vietos savivaldybės įmonių steigimą, veiklą, reorganizavimą ir likvidavimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių įmonių įstatymas. **Savivaldybės įmonė** – iš savivaldybės turto įsteigta, arba įstatymų nustatyta tvarka savivaldybei perduota įmonė, kuri nuosavybės teise priklauso savivaldybei, o jai perduotą ir jos įgytą turtą valdo, naudoja bei juo disponuoja patikėjimo teise⁴. Jos tikslas yra teikti viešąsias paslaugas, gaminti produkciją ir vykdyti kitą veiklą siekiant tenkinti viešuosius interesus. Savivaldybės įmonės savininkė yra savivaldybė. Savivaldybės įmonės steigėja yra savivaldybės taryba. Savivaldybė nustato įmonės veiklos strategiją, tvirtina įmonės įstatus, skiria ir atšaukia įmonės vadovą, tvirtina įmonės finansinę atskaitomybę ir pelno (nuostolių) paskirstymą, produkcijos, teikiamų paslaugų kainas ir tarifus, sprendžia kitus jos kompetencijai priskirtus klausimus.

Savivaldybės tarybos sutikimu savivaldybės įmonė gali būti pertvarkoma į akcinę bendrovę arba uždarąją akcinę bendrovę, jeigu įmonės savininko kapitalo, privalomojo rezervo, perkainojimo rezervų ir kitų rezervų (išskyrus pelno dalis, skiriama į rezervus, naudojamus darbuotojų premijoms, socialiniams, kultūriniais ir panašioms tikslams) bei nepaskirstyto pelno (nuostolių) suma yra ne mažesnė nei Akcinių bendrovių įstatyme akcinėms bendrovėms ir uždarosioms akcinėms bendrovėms nustatytas minimalus įstatinis kapitalas. Pertvarkius savivaldybės įmonę į akcinę bendrovę arba uždarąją bendrovę, visų akcijų savininkė yra savivaldybė. Po pertvarkymo veikiančios akcinės bendrovės arba uždarosios akcinės bendrovės įstatus patvirtinusi savivaldybės institucija tampa savivaldybei nuosavybės teise priklausančių akcijų valdytoja⁵.

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas numato galimybę savivaldos institucijoms sutartiniu pagrindu teikti viešąsias paslaugas. Plačiausiai naudojama sutarčių forma yra koncesija. Veiklą pagal koncesijų sutartis reglamentuoja Lietuvos Respublikos koncesijų įstatymas. **Koncesijos sutartis** – suteikiančiosios institucijos, kuri veikia savivaldybės vardu, ir koncesininko sudaryta rašytinė sutartis, kurioje nustatomos suteikiančiosios institucijos ir koncesininko teisės ir pareigos, susijusios su koncesija⁶. **Koncesija** – vadovaujantis koncesijos sutartimi ir joje nustatytais sąlygomis suteikiančiosios institucijos koncesininkui pagal Koncesijų įstatymą

⁴ Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymas//Valstybės žinios. 2005, Nr.122-4360.

⁵ Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymas//Valstybės žinios. 2005, Nr.122-4360.

⁶ Lietuvos Respublikos koncesijų įstatymas//Valstybės žinios.2005, Nr.82-3251.

suteikiamas leidimas vykdyti ūkinę komercinę veiklą, susijusią su infrastruktūros objektų projektavimu, statyba, plėtra, atnaujinimu, pakeitimu, remontu, valdymu, naudojimu ir (ar) priežiūra, teikti viešąsias paslaugas, valdyti ir (ar) naudoti valstybės, savivaldybės turtą (tarp jų eksploatuoti gamtos išteklius), kai koncesininkas pagal koncesijos sutartį prisiima visą ar didžiąją dalį su tokia veikla susijusios rizikos bei atitinkamas teises ir pareigas, o koncesininko atlyginimą už tokia veiklą sudaro tik teisės užsiimti atitinkama veikla suteikimas ir pajamos iš tokios veiklos ar tokios teisės suteikimas ir pajamos iš tokios veiklos kartu su atlyginimu, mokamu koncesininkui suteikiančiosios institucijos, atsižvelgiant į jos prisiimtą riziką⁷. Vadovaujantis koncesijos sutartimi, koncesininkui suteikiamas leidimas vykdyti ūkinę komercinę veiklą, susijusią su infrastruktūros objektų projektavimu, statyba, plėtra, atnaujinimu, pakeitimu, remontu, valdymu, naudojimu ir (ar) priežiūra, arba teikti viešąsias paslaugas šiose srityse:

1. energetikos;
2. vandens ūkio, įskaitant vandens išgavimą, pakėlimą, valymą, gerinimą ir paskirstymą;
3. vandens nuotekų, įskaitant surinkimą, perpumpavimą, valymą ir dumblo valymą;
4. atliekų naudojimo, perdirbimo ir tvarkymo;
5. kelių, tiltų, tunelių, parkavimo ir kitos kelių transporto infrastruktūros;
6. sveikatos apsaugos sistemos;
7. švietimo sistemos;
8. viešosios transporto infrastruktūros;
9. turizmo objektų, įrenginių ir kitos infrastruktūros;
10. kultūros, sporto, laisvalaikio leidimo objektų, įrenginių ir kitose srityse⁸.

Pagal koncesijos sutartis koncesininkams gali būti perduotas valdyti ir naudoti savivaldybės ir savivaldybės kontroliuojamų asmenų nuosavybės, patikėjimo teise valdomas ir (ar) naudojamas turtas. Koncesijos suteikiamos atviro viešojo konkurso būdu.

2.1. Paslaugų ir prekių gamyba savivaldybių įmonėse

Savivaldybės teikia įvairias paslaugas gyventojams ir verslo įmonėms. Pagrindinės verslui teikiamos paslaugos:

- leidimų, licenzijų išdavimas;
- prekybos ir paslaugų teikimo tvarkos turgavietėse ir kitose viešosiose vietose nustatymas;

⁷ Lietuvos Respublikos koncesijų įstatymas//Valstybės žinios. 2006, Nr.82-3251.

⁸ Lietuvos Respublikos koncesijų įstatymas//Valstybės žinios. 2006, Nr.82-3251.

- sąlygų verslo plėtrai sudarymas ir šios veiklos skatinimas ir kt.

Gyventojams teikiama žymiai daugiau viešųjų paslaugų. Tai civilinių apeigų, viešojo transporto paslaugos bei gatvių apšvietimas, priežiūra ir renovacija, miesto tvarkymo paslaugos, butų fondo reguliavimo ir valdymo paslaugos (komunalinių paslaugų teikimas) ir daugelis kitų paslaugų.

Iš esmės paslaugos yra ūkinė veikla, nes už jų teikimą yra mokama. Mokėjimas gali būti įvairus. Savivaldybės gyventojas už jam asmeniškai suteikiamas bendruomenines, visiems bendruomenės nariams vienodos kokybės ir vienodomis sąlygomis teikiamas paslaugas, taip pat ir už šių paslaugų administravimo paslaugas, savivaldybei susimoka mokėdamas asmeniškai arba gyventojų pajamų mokestį. Įmonės, už joms savivaldybės teikiamas paslaugas, paprastai moka verslo mokesčius. Už specializuotas paslaugas, priklausomai nuo galimybės jomis pasinaudoti, mokama arba tiesiogiai tas paslaugas teikiančioms ūkinėms struktūroms, arba per savivaldybės kasą – pagal savivaldybės nustatytus tarifus.

Kiekvienas darbas turi būti apmokamas – tai ekonominė aksioma. Todėl visi mokesčiai, mokami į savivaldybės ar jos įmonių kasą, yra apmokėjimas už savivaldybės tiesiogiai atliekamą ar jos organizuojamą darbą. Savivaldybės paslaugas teikia reguliuodamos jų kainas, kad jomis galėtų pasinaudoti visi bendruomenės nariai.

Komunalinės paslaugos

Komunalinių paslaugų teikimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas, Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymas, Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas, Lietuvos Respublikos gamtinių dujų įstatymas ir daugelis kitų teisės aktų bei Vyriausybės nutarimų.

Lietuvos energetikos sektorius pagal savo svarbą, darbuotojų skaičių (apie 14 proc. pramonės darbuotojų), bendrą ilgalaikio energetikos įmonių turto vertę (apie 25 proc. viso šalies įmonių turto) ir išlaidų, skiriamų importuojamiems energijos ištekliams įsigyti, dydį yra vienas reikšmingiausių šalyje. Energetika apima tarpusavyje susijusius energetikos sektorius (elektros energetikos, centralizuoto šilumos tiekimo, naftos, gamtinių dujų, anglių ir vietinio kuro bei atsinaujinančių energijos išteklių), kuriuos sudaro visuma įmonių ir įrenginių, skirtų įvairių energijos išteklių gavybai, gamybai, transformavimui, tikimui, skirstymui ir vartojimui.

Svarbiausi savivaldybių institucijų, valdančių energetiką, reguliuojančių ir kontroliuojančių energetikos veiklą, uždaviniai:

1. užtikrinti optimalią valstybės energetikos struktūrą;
2. sudaryti prielaidas efektyviai energetikos veiklai;

3. užtikrinti energijos tiekimo nenutrūkstamumą ir nustatytų kokybės parametrų pastovumą;
4. skatinti efektyvų energijos ir energijos išteklių vartojimą;
5. skatinti vietinių ir atsinaujinančiųjų energijos išteklių vartojimą;
6. skatinti įmones rengti energetikos auditus⁹.

Lietuvos Respublikos energetikos įstatyme savivaldybėms priskiriama:

- pagal įstatymų nustatytą kompetenciją reguliuoti vartotojų aprūpinimą tiekiamą šilumą;
- organizuoti visuomenės poreikiams naudojamų teritorijų apšvietimą;
- pagal Vyriausybės patvirtintą nomenklatūrą išduoti mažmeninės prekybos nefasuotais naftos produktais licencijas;
- išduoti leidimus suskystintųjų naftos dujų prekybai Ūkio ministerijos patvirtinta tvarka;
- dalyvauti rengiant švietėjiškas visuomenės informavimo priemones, padedančias efektyviai vartoti energiją ir energijos išteklius.

Centralizuotas šilumos tiekimas yra neatskiriama mūsų miestų ir miestelių infrastruktūros dalis. Šios sistemos augo ir plėtėsi kartu su miestų augimu, kaip efektyviausias ir racionaliausias šildymo ir karšto vandens ruošimo būdas.

Šilumos ūkį savivaldybės tvarko pagal savivaldybių tarybų patvirtintus šilumos ūkio specialiuosius planus. **Šilumos ūkio specialusis planas** – savivaldybių specialiojo planavimo dokumentas, kuriame apibrėžiamos naujai planuojamos šilumos vartotojų teritorijos, nurodomi galimi ir alternatyvūs šildymo būdai ir kurio tikslas yra tenkinti vartotojų šilumos poreikius vartotojui mažiausiomis sąnaudomis, neviršijant leidžiamo neigiamo poveikio aplinkai¹⁰. Savivaldybė, remdamasi šilumos ūkio specialiuoju planu, organizuoja šilumos tiekimą šilumos vartotojams pagal jų poreikius patalpoms šildyti, vėdinti ir karštam vandeniui ruošti. Šilumos vartotojai atsiskaito su šilumos tiekėju už patiektą šilumą ir karštą vandenį pagal atsiskaitomųjų šilumos ir karšto vandens apskaitos prietaisų rodmenis. Savivaldybių tarybos nustato:

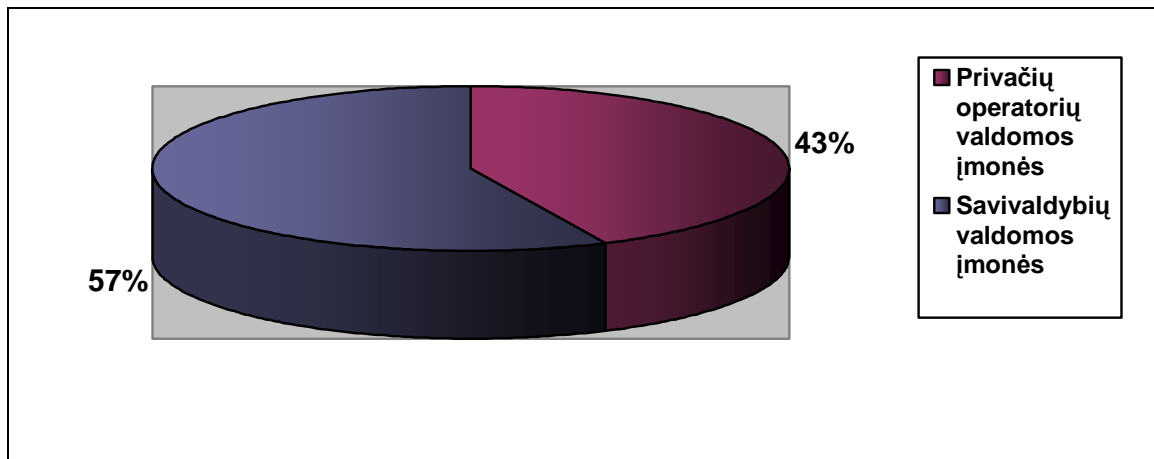
1. vadovaudamosi Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nustatytais bazinėmis kainomis bei šilumos ir karšto vandens kainų nustatymo metodikomis – savivaldybių kontroliuojamų įmonių tiekiamų šilumos ir karšto vandens kainas kiekvienam šilumos ir karšto vandens tiekėjui, kuris realizuoja ne mažiau kaip 5 GWh per metus šilumos;

2. vadovaudamosi šilumos ir karšto vandens kainų nustatymo metodikomis savivaldybių kontroliuojamų įmonių tiekiamų šilumos ir karšto vandens kainas kiekvienam šilumos ir karšto vandens tiekėjui, kuris realizuoja mažiau kaip 5 GWh per metus šilumos;

⁹ Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas//Valstybės žinios. 2005, Nr.142-5104.

¹⁰ Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymas//Valstybės žinios.2003,Nr.51-2254.

3. vadovaudamosi Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos patvirtinta daugiabučių namų šildymo ir karšto vandens sistemų priežiūros maksimalių tarifų nustatymo metodika – daugiabučių namų šildymo ir karšto vandens sistemų priežiūros maksimalius tarifus¹¹.

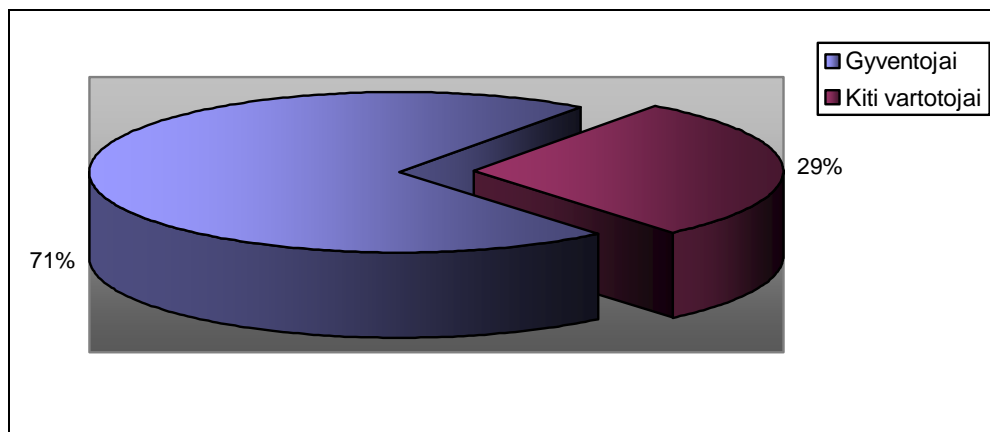
2 pav. Šilumos tiekimo įmonių valdymo struktūra 2005 m. Šaltinis: Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija.

Šilumos gamyba grindžiama konkurencija tarp šilumos gamintojų. 2000 m. prasidėjo šilumos tiekimo įmonių nuoma užsienio ir vietiniams investuotojams. Privatus kapitalas išgėgė į šilumos ūkį siūlydamas dideles investicijas ir stabilias kainas. Reorganizuojant ar privatizuojant savivaldybių kontroliuojamas šilumos tiekimo įmones, savivaldybės užtikrina, kad jų kontroliuojamoms įmonėms nuosavybės teise priklausytų šilumos tiekimo tinklai, kuriais realizuojama ne mažiau kaip 5 GWh per metus šilumos ir ne mažiau kaip 30 procentų šilumos vartotojų poreikiams patenkinti reikalingų šilumos gamybos pajėgumų kiekviename tinkle, įskaitant reikalingą šiluminės galios rezervą.

Per 2005 m. centralizuotai parduota 8140 GWh šiluminės energijos. Iš jos 5706 GWh sunaudota buitinių šilumos vartotojų šildymo ir karšto vandens ruošimo poreikiams. Likusią šilumos dalį (apie 29 proc.) nupirko biudžetinės įstaigos ir verslo įmonės¹².

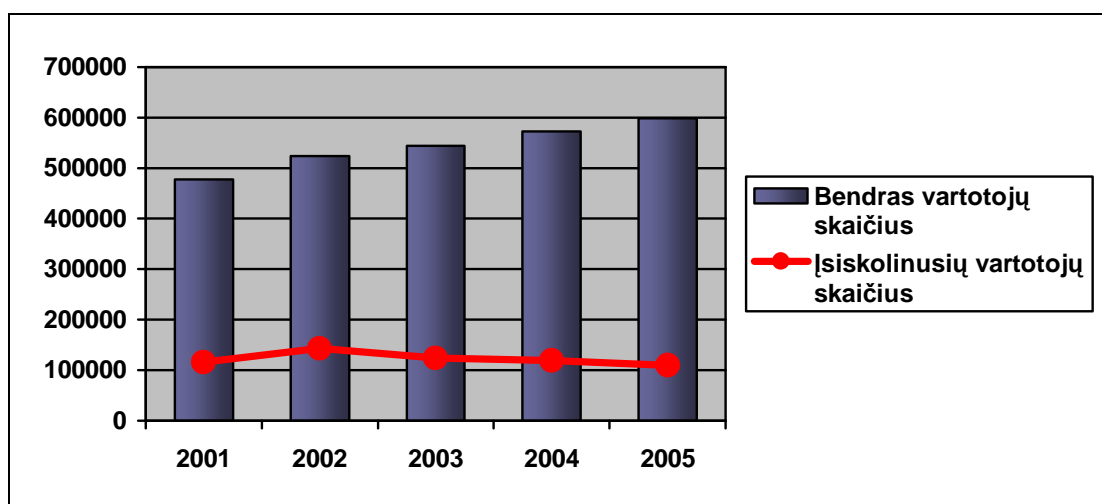
¹¹ Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymas//Valstybės žinios.2003,Nr.51-2254.

¹² Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija//<http://www.lsta.lt> :prisijungimo laikas 2006-11-11.

3 pav. Šilumos energijos suvartojimas 2005 m. Šaltinis: Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija.

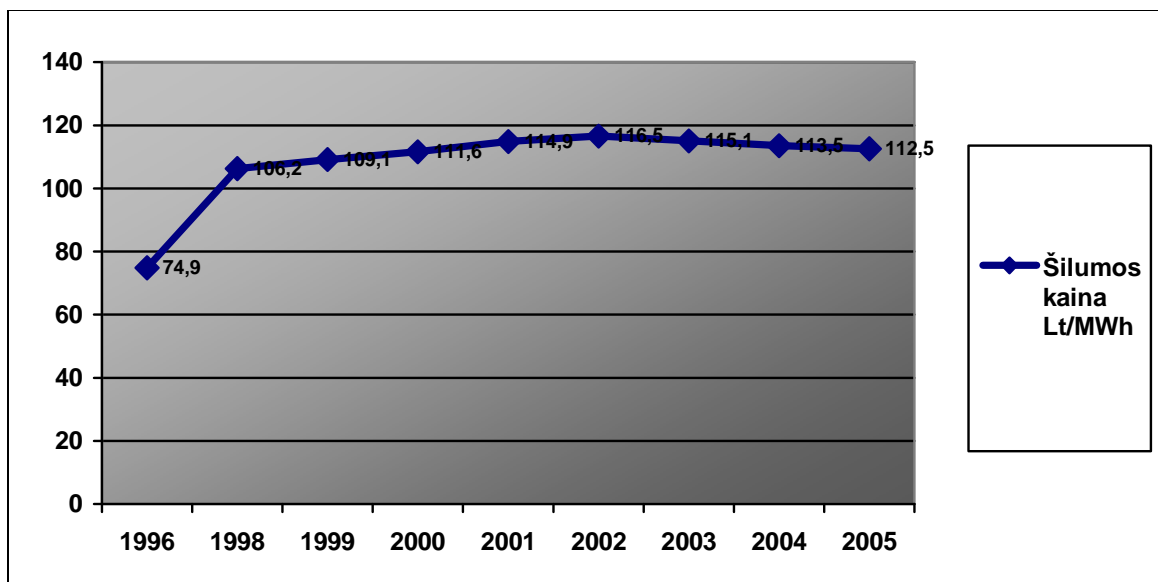
Sunki dalies gyventojų ekonominė padėtis lemia, kad išsiskolinimas už sunaudotą šilumą, centralizuoto šilumos tiekimo sektoriuje, vis dar didelis, tačiau vartotojų skaičius auga. Dėl menkų gyventojų pajamų, daliai gyventojų dar sunku susimokėti už šildymą. Tačiau padėtis pamažu pradeda stabilizuotis.

4 pav. Šilumos vartotojų augimo dinamika 2001 - 2005 m. Šaltinis: Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija.

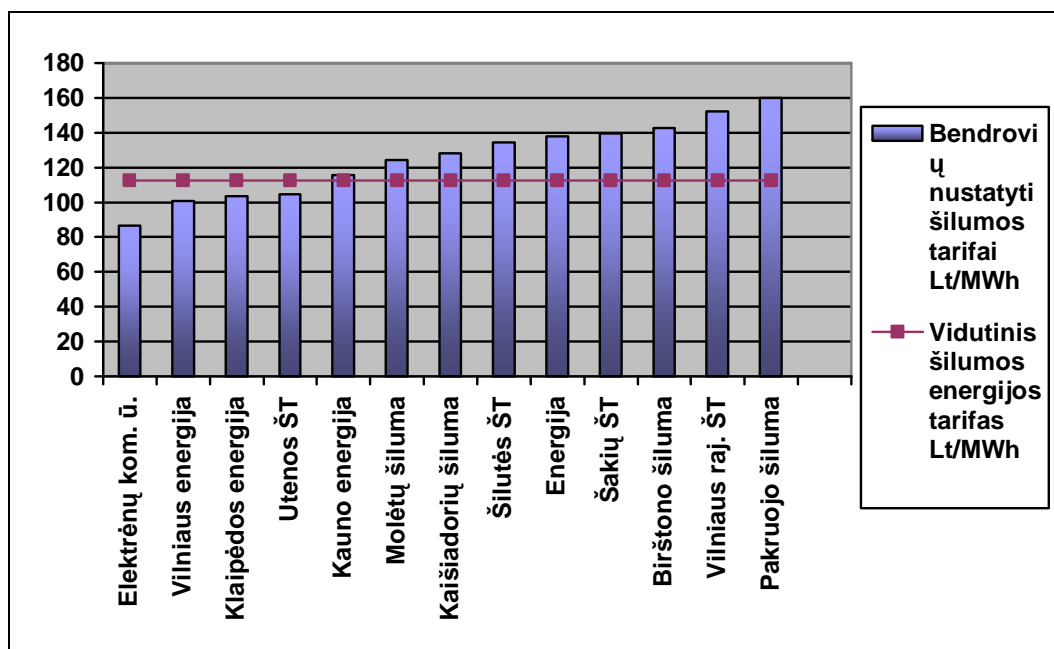
Pastaruosius 5 metus, mažėjant centralizuotai tiekiamos šilumos savikainai, pagerėjo įmonių finansinė padėtis ir dauguma jų pradėjo dirbti pelningai. Tai pasiekta mažinant šilumos tiekimo nuostolius, gerinant darbo organizavimą, taupant materialinius išteklius ir geriau panaudojant

gamybinius išteklius. Vidutinė šilumos kaina Lietuvoje mažėja (2001 m. buvo 114,9 Lt/MWh, o 2005 m. – 112,5 Lt/MWh).

5 pav. Centralizuotai tiekiamos šilumos kainos dinamika 1996 – 2005 m. Šaltinis: Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija.

Vidutinė šilumos kaina, Lietuvos šilumos tiekėjų asociacijos duomenimis, yra 112,5 Lt/MWh, tačiau, analizuojant atskirų šilumos tiekimo bendrovių tarifus, matyti akivaizdūs skirtumai, dėl to atsiranda nevienodos šilumos kainos atskirose savivaldybėse. Smulkėjant šilumos gamintojams, sąlygiškai pastovios sąnaudos neišvengiamai didėja. Todėl, stambinant šilumos tiekimo bendroves, galima pasiekti geresnių šilumos tiekimo rezultatų. Be to, mažesnėse įmonėse susidaro didesni šilumos perdavimo nuostoliai. Reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad smulkiosios šilumos tiekimo įmonės, kuriose yra didelė šilumos savikaina, paprastai dirba mažuose rajonuose, kurių gyventojai ir taip nėra labai mokūs.

6 pav. Vidutinis šilumos energijos tarifas 2005 m. Šaltinis: Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija.

Dėl nereguliaraus kainų perskaičiavimo nukentėjo arba įmonės, arba vartotojai. Įsigaliojus Šilumos ūkio įstatymui, šilumos kainos kasmet perskaičiuojamos pagal faktines išlaidas kurui. 2005 metais perskaičiuotoms centralizuotai tiekiamoms šilumos kainoms didžiausią įtaką turėjo kuro kainų pasikeitimai, kurie lėmė šilumos gamybos kainų didėjimą, bei realizuotos šilumos kiekio pokyčiai, kurie sąlygojo šilumos perdavimo kainų lygį.

Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija, siekdama suderinti šilumos tiekėjų, savivaldybių ir vartotojų interesus bei išsaugoti kainų stabilumą, padarė pakeitimus Centralizuotai tiekiamoms šilumos ir karšto vandens kainų nustatymo metodikoje, įtvirtino nuostatą, kad galiojančios šilumos kainos galima nekeisti, jeigu perskaičiuota šilumos kaina nesiskiria nuo galiojančios šilumos kainos daugiau kaip 1 proc. 2005 metais 28 šilumos tiekimo bendrovėms buvo nustatytos perskaičiuotos šilumos ir karšto vandens kainos, iš kurių 26 įmonėms kainos nepasikeitė. Trys šilumos tiekimo įmonės šilumos ir karšto vandens kainas perskaičiavo jau antrąkart¹³.

Privataus kapitalo šilumos tiekėjai ir dauguma šalies savivaldybių savo kontroliuojamoms šilumos tiekimo įmonėms perskaičiuotas šilumos kainas nustatė laiku ir be pažeidimų. Tačiau pasitaikė atvejų, kai perskaičiuotos šilumos kainos savivaldybių tarybose buvo nustatomos nesilaikant nustatytų terminų (UAB „Varėnos šiluma“, UAB „Raseinių šilumos tinklai“), kai kurių savivaldybių tarybos (Ignalinos, Šalčininkų rajonų), pažeisdamos Šilumos ūkio įstatymo nuostatas,

¹³ Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija// <http://www.regula.is.lt>: prisijungimo laikas 2006-09-27.

nustatė mažesnes nei perskaičiuotos arba paliko galioti senas, ekonomiškai nepagrįstas šilumos kainas¹⁴. Tokios savivaldybių nustatytos šilumos kainos neužtikrina centralizuotai tiekiamos šilumos būtinų sąnaudų padengimo, todėl įmonės turi daugiau skolintis, o palūkanas anksčiau ar vėliau sumokės šilumos vartotojai.

Norint išvengti kainų šuolio, ateityje būtina laiku perskaičiuoti šilumos kainas, o savivaldybės turėtų skatinti šilumos ūkio atnaujinimą ir efektyvumo didinimą, bet ne žlugdyti įmones finansiškai ir paralyžiuoti jų veiklą. Kai kurių rajonų savivaldybių tarybos, nenorėdamos po šilumos kainų perskaičiavimo didinti galiojančių šilumos kainų, savo biudžete numatė lėšų kuro pabrangimui kompensuoti arba priėmė sprendimus atleisti įmones nuo turto mokesčio ar pan., taip sumažindamos įmonių finansinius nuostolius. Savivaldybėse reikia modernizuoti katilines arba statyti naujas, modernizuoti jų prijungimą prie šilumos tiekimo tinklų. Būtina modernizuoti ir pačius tinklus, nes, priešingu atveju, nauja įranga bus sujungta su senais, nepatikimais tinklais. Tam savivaldybėms reikalinga parama. Paramos šioje srityje būtinumą skaudžiai iliustruoja ir avarija Telšių šilumos tinkluose. Galimybė pasinaudoti ES parama gerokai paspartintų centralizuoto šilumos tiekimo tinklų pertvarkymą, užtikrintų įmonės investicijų veiksmingumą, sumažintų avaringumą tinkluose.

Dauguma savivaldybių neturi reikiamos kvalifikacijos patyrusių specialistų (ekonomistų), kurie sugebėtų analizuoti techninius – ekonominius rodiklius ir galėtų teikti pasiūlymus sprendžiant šilumos ūkio klausimus, nenori gilintis į šilumos ūkio problemas, stengiasi nusišalinti nuo šilumos ūkio problemų sprendimo. Savivaldybių sprendimai dažnai pagrįsti ne ekonominiais, bet politiniais argumentais. Nepagrįstai žemų šilumos tarifų taikymo pasekmės – pastovus apyvartinių lėšų trūkumas ir išaugusios šilumos tiekimo įmonių skolos, dėl to kai kurios įmonės nebegali tęsti veiklos, o savivaldybės priverstos ieškoti investitorių, ar jas išnuomoti.

Elektros ūkio padėtis, savivaldybės žinioje esančiuose objektuose, palaiptui gerėja – gatvių apšvietimo oro linijos keičiamos į kabelines, neekonomiški, pasenę šviestuvai keičiami naujais, nedaug elektros energijos naudojančiais šviestuvais.

Pagal Vietos savivaldos įstatymą savivaldybėms priskirtos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų organizavimo funkcijos. Dauguma vandenį tiekiančių ir nuotekų tvarkymo paslaugas teikiančių įmonių priklauso savivaldybėms. Lietuvos vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriaus valdymas yra labai išskaidytas – iš viso šias paslaugas teikia daugiau nei 700 įmonių. 2005 m. gyventojų išlaidos geriamajam vandeniui ir nuotekų tvarkymo paslaugoms sudarė vidutiniškai 2 - 2,5 proc. šeimos pajamų, tačiau šis rodiklis daug didesnis kaimo regionuose, kuriuose kainos yra kelis kartus didesnės, o vartotojų pajamos mažesnės. Vienas iš vandentvarkos ūkio (vandens tiekimo ir nuotekų šalinimo) plėtros strategijos uždavinių yra sumažinti

¹⁴ Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija// <http://www.regula.is.lt>: prisijungimo laikas 2006-09-27.

centralizuotai tiekiamo geriamojo vandens ir teikiamų nuotekų tvarkymo paslaugų kainų bei vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ūkio būklės netolygumus kaimuose ir miestuose bei visoje šalies teritorijoje (atskirose savivaldybėse, regionuose).

Dabartinė komunalinių atliekų tvarkymo sistema neatitinka Europos Sąjungos reikalavimų. Lietuvoje 2000 – 2004 m. kasmet susidarydavo apie 1300 tūkst. tonų atliekų, iš kurių apie 90 proc. buvo šalinama sąvartynuose. Daugumoje ES šalių į sąvartynus patenka gerokai mažesnė komunalinių atliekų dalis. Įgyvendinant valstybinį strateginį atliekų tvarkymo planą, šalyje būtina mažinti komunalinių atliekų, patenkančių į sąvartynus, kiekį, išplėsti jų pakartotinį apdorojimą ar panaudojimą ir apdorojimą energijai gauti.

Savivaldybių institucijos organizuoja komunalinių atliekų tvarkymo sistemas, būtinas jų teritorijose susidarantioms komunalinėms atliekoms tvarkyti, organizuoja atliekų, kurių turėtojo nustatyti neįmanoma arba kuris nebeegzistuoja, tvarkymą¹⁵. Atliekų tvarkymą savivaldybės pavedė įkurtiems regionų atliekų tvarkymo centrams. **Regioniniai atliekų tvarkymo centrai** - savivaldybių įsteigtos viešosios įstaigos arba uždarnosios akcinės bendrovės, kurioms savivaldybės pavedė sukurti regionines atliekų tvarkymo sistemas¹⁶. Savivaldybės 2001 - 2005 m. įkūrė 10 regioninių atliekų tvarkymo centrų.

Valstybės kontrolė, išanalizavusi iš regioninių atliekų tvarkymo centrų gautą informaciją, nustatė, kad:

1. savivaldybės numatė perduoti centrams skirtingas atliekų tvarkymo funkcijas ir užduotis, savivaldybės taip pat turi skirtingas nuomones dėl jų finansavimo ir valdymo, todėl ne visada gali operatyviai priimti centrų veiklai būtinus sprendimus. Dėl šių priežasčių užsitęsė sprendimų priėmimo procesas ir sulėtėja regioninių atliekų tvarkymo sistemų kūrimo eiga;

2. Lietuvoje kol kas dar neįgyvendinta pažangi atliekų tvarkymo principų hierarchija, t. y. tvarkant atliekas vyrauja žemiausią prioritetą turintis atliekų tvarkymo būdas – šalinimas sąvartynuose.

Transportas

Susisiekimo poreikis yra svarbus tiek žmogui, tiek įmonei. Transporto paslaugų vartotojai faktiškai yra visi žmonės ir visos verslo įmonės. Sutrikus transportui, sumažėja žmonių komunikacinės galimybės, patiriami ekonominiai nuostoliai pačiose įvairiausiose veiklos sferose. Nuolatiniams transporto sistemos sutrikimams (grūstys miestuose, stovėjimo vietų stoka) trukdo racionaliai panaudoti išteklius, mažina darbo pasidalijimą, neigiamai veikia aplinką, mažina žmonių

¹⁵ Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas//Valstybės žinios. 2005, Nr.84-3111.

¹⁶ Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas//Valstybės žinios. 2005, Nr.84-3111.

ekonominę gerovę, gyvenimo kokybę. Miesto visuomeninio transporto sektorius yra gyvybiškai svarbi infrastruktūros dalis, saugaus ir patogaus susisiekimo priemonė, užtikrinanti visų vietovių gyventojų susisiekimą su prekybos, sveikatos, kultūros, mokslo ir paslaugų centrais. Lietuvoje šiuo metu apie 66,6 proc. gyventojų gyvena miestuose. Tokia visuomenės koncentracija reikalauja patikimos, efektyvios, į žmogaus socialinį aprūpinimą orientuotos visuomeninės transporto sistemos. Europoje pripažįstama, kad visuomeninis transportas turėtų padėti gerinti gyvenimo kokybę, siekti darnumo aplinkoje.

Savivaldybių funkcijas visuomeninio transporto srityje reglamentuoja Lietuvos Respublikos kelių transporto kodeksas, viešojo administravimo, vežėjų ir transporto infrastruktūros valdytojų veiklą, valstybės pagalbą plėtojant transporto infrastruktūrą, santykius su transporto infrastruktūros savininkais ir naudotojais, visuomenės aptarnavimo įsipareigojimų vykdymą – Lietuvos Respublikos transporto veiklos pagrindų įstatymas. Asmenų, kuriems teikiamos važiavimo keleiviniu transportu lengvatos, kategorijas, lengvatų rūšis, išlaidų keleiviniam transportui kompensavimą ir vežėjų išlaidų, susijusių su lengvatų taikymu, kompensavimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos transporto lengvatų įstatymas Kelių plėtojimą, priežiūrą ir naudojimąsi jais reglamentuoja Lietuvos Respublikos kelių įstatymas.

Viešojo transporto paslaugų tiekėjais gali būti valstybinės, viešosios ar privačios organizacijos, o šių paslaugų teikimą paprastai prižiūri valstybinės arba savivaldos institucijos, kontroliuojančios paslaugų kokybę, maršrutus, kainas. Savivaldybių institucijos arba jų įgaliotos įstaigos valdo ir organizuoja keleivių vežimą vietinio susisiekimo maršrutais ir lengvaisiais automobiliais taksi. Keleivių vežimo reguliariais reisais vietinio susisiekimo maršrutais tarifus nustato savivaldybių tarybos, atsižvelgdamos į kiekvieną konkretų maršrutą, keleivių srautus bei aptarnavimo intensyvumą¹⁷. Savivaldybių institucijos arba jų įgaliotos įstaigos taip pat išduoda licenciją (leidimą) verstis keleivių vežimais vietinio susisiekimo maršrutais ir lengvaisiais automobiliais taksi. Keleivių vežimo lengvaisiais automobiliais taksi tarifus nustato vežėjas, apie nustatytus tarifus informuodamas savivaldybių institucijas arba jų įgaliotas įstaigas. Taksi maksimalius tarifus nustato savivaldybės.

Viešieji vietinės reikšmės keliai ir gatvės nuosavybės teise priklauso savivaldybėms. Jie sudaro apie 70 proc. visų šalies kelių. Už vietinės reikšmės kelių tvarkymą ir priežiūrą yra atsakingos savivaldybės. Jos atlieka vietinės reikšmės viešųjų kelių ir gatvių taisymo bei priežiūros darbų ir saugaus eismo sąlygų užtikrinimo užsakovo funkcijas, vykdo vietinės reikšmės viešųjų kelių (gatvių) naudojimo priežiūrą, organizuoja techninę jų priežiūrą. Vietinės kelių infrastruktūros modernizavimas yra svarbus tiek verslo sąlygų gerinimo, tiek miestų ir kaimų gyvenimo kokybės

¹⁷ Lietuvos Respublikos kelių transporto kodeksas//Valstybės žinios. 2005, Nr.153-5643.

priartinimo bei kitomis prasmėmis, tačiau dauguma savivaldybių nepajėgios savo finansiniais ištekliais iš esmės rekonstruoti vietinius kelius, gatves, tiesti aplinkkelius.

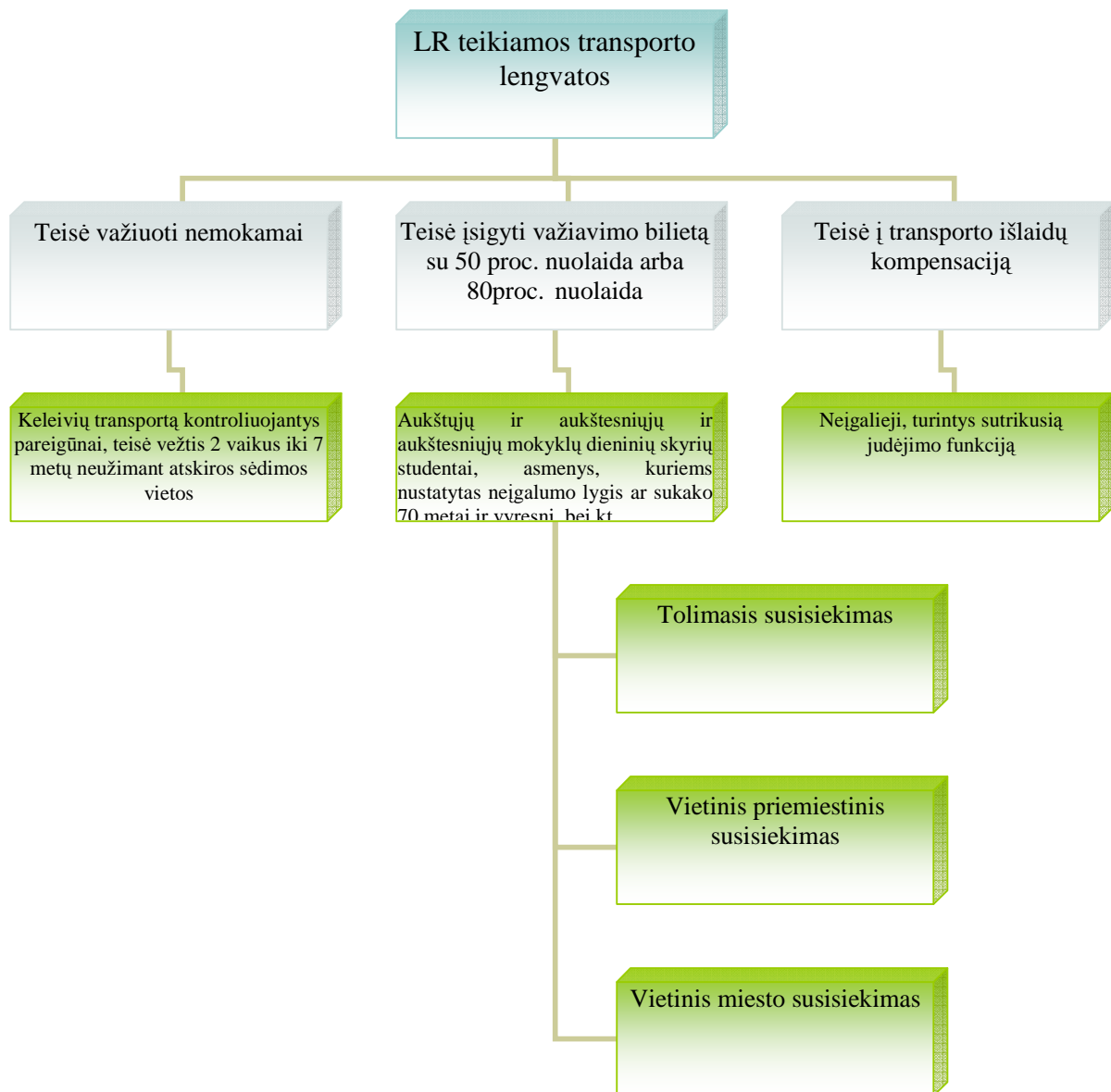
Savivaldybėms nuosavybės teise priklauso kelių transporto priemonės, autobusų stotys ir stotelės, krovinių vežimo stotys, tiesiogiai su jais susiję pastatai ir įrenginiai. Nuosavybės teisė į autobusų stotis, priklausančias savivaldybėms ir savivaldybės kontroliuojamoms įmonėms, negali būti perleista kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims. Miestuose ir didesnėse gyvenvietėse steigiamos autobusų stotys, kurių pagrindinė paskirtis – aptarnauti keleivius reguliariais reisais vietinio, tolimojo ir tarptautinio susisiekimo maršrutais, organizuoti autobusų ekipažų priešreisinį patikrinimą ir tarpreisinį poilsį, kontroliuoti autobusų išvykimo bei atvykimo laiką, parduoti keleiviams bilietus, teikti jiems informaciją ir bagažo saugojimo paslaugas. Ši pagrindinė autobusų stočių paskirtis negali būti keičiama. Autobusų stotys steigiamos pagal savivaldybių tarybų nustatytus kriterijus ir tvarką patvirtintų teritorijų planavimo dokumentų nustatytose vietose.

Pagrindinės priežastys, kurios stabdo transporto plėtrą Lietuvoje, susijusios su pavėlavusiu transporto įmonių restruktūrizavimu ir privatizavimu – nesant konkurencijos atskirose transporto rinkose, plėtra nevyksta. 2000 – 2001 m. dauguma valstybės ir savivaldybių keleivinio transporto įmonių turėjo didžiules skolas, jų veikla buvo neefektyvi, o paslaugų lygis netenkino keleivių. Kylant kuro kainai, vidutiniam darbo užmokesčiui ir senstant transporto priemonių parkui, keleivių vežimo savikaina didėja. Tačiau šalyje kasmet viešojo transporto poreikis auga: 2000 - 2005 m. vidaus kelių transportu vežtų keleivių skaičius padidėjo daugiau nei 10 proc. Vis didėjantis keleivių skaičius turi teigiamos įtakos vežėjų ekonominės veiklos rezultatams. Dabartiniu laikotarpiu transporto bendrovės nors ir dirba nepatirdamos didelių nuostolių, o transporto priemonių parkas yra pamažu atnaujinamas, tačiau teikiamos paslaugos dar nėra pakankamai efektyvios. Viešojo transporto būklė šalyje yra prasta ir netenkina šiandieninių reikalavimų, išlieka pakankamai didelės keleivių vežimo kainos, nuolat didėja transporto grūstys, silpnai išplėtotą transporto infrastruktūrą. Mažesniuose miesteliuose yra blogas susisiekimas su seniūnijomis, rajonų centrais (46,5% rajoninių kelių yra žvyrkeliai), blogas privažiavimas prie turizmo objektų, kaimų, rekreacinių teritorijų (keliai gruntiniai - visai be dangos). Tačiau blogi keliai yra tik viena neišplėtotos transporto infrastruktūros problema, kita – viešojo transporto prieinamumas keleiviams, gyvenantiems labiausiai nutolusiose nuo apskrities centrų vietovėse.

Transportas atlieka ne tik tiesioginę, susisiekimo, bet ir socialinę funkciją. Valstybė, siekdama padėti pažeidžiamiausioms (asmenys, kuriems nustatytas neįgalumo lygis, asmenys, kuriems sukako 85 metai ir daugiau ir kt.) gyventojų kategorijoms, taip pat studentams, moksleiviams ir mažamečiams vaikams, įsipareigojo teikti transporto lengvatas. Lietuvos Respublikos transporto lengvatų įstatymas nustato, kad savivaldybės, kurių teritorijoje yra švietimo įstaigos, savo nustatyta tvarka kompensuoja visas važiavimo išlaidas kaime gyvenantiems bendrojo

lavinimo mokyklų, profesinio mokymo įstaigų ir papildomo ugdymo įstaigų moksleiviams, šių mokyklų ar įstaigų darbo dienomis važiuojantiems į mokyklą ar įstaigą iki 30 km ir atgal moksleivio pažymėjime nurodytu maršrutu vietinio (priemiestinio) reguliaraus susisiekimo autobusais, tolimojo reguliaraus susisiekimo autobusais¹⁸. Papildomo ugdymo įstaigose, vaikų globos namuose, specialiuosiuose vaikų globos ir auklėjimo namuose gyvenantiems našlaičiams ir likusiems be tėvų globos vaikams, internatinių mokyklų moksleiviams ši lengvata taikoma ir ne darbo dienomis.

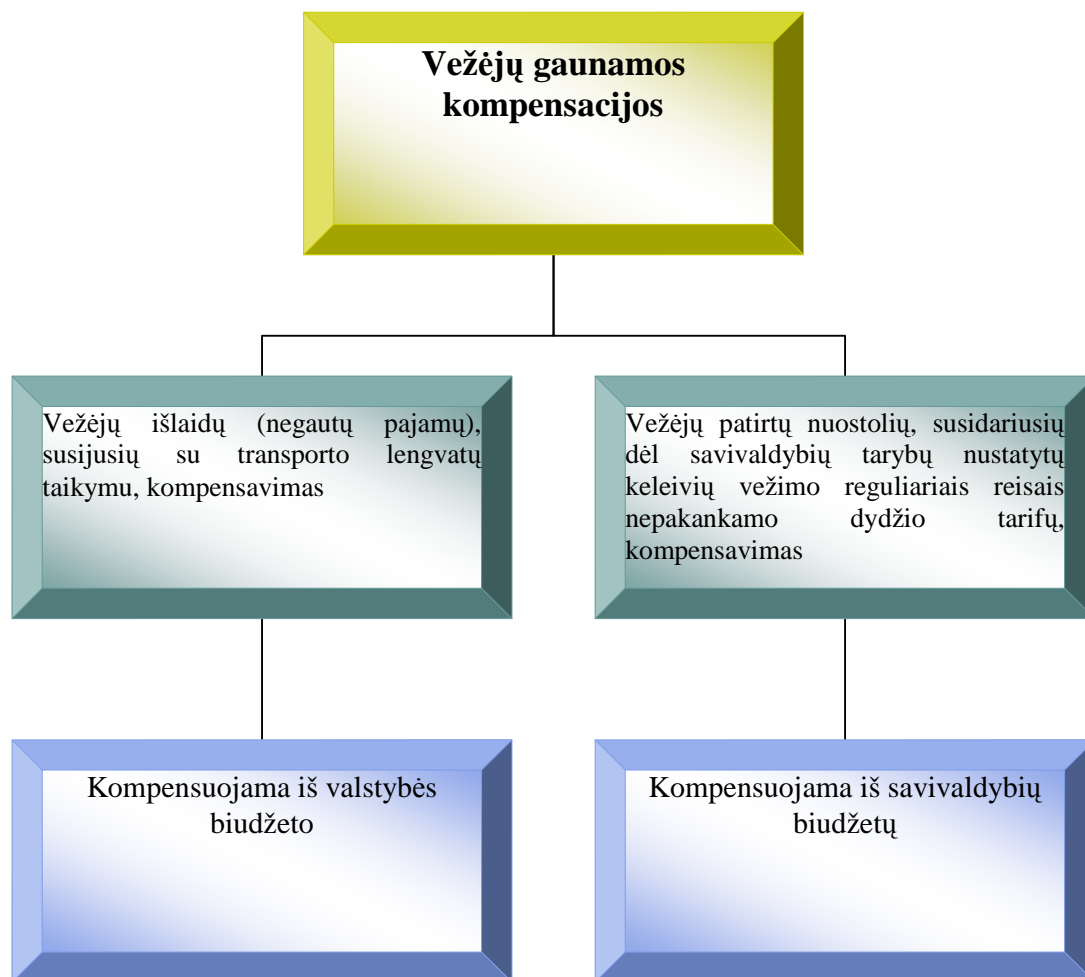
Transporto lengvatų įstatymas reglamentuoja lengvatų rūšis ir suteikia teisę jomis pasinaudoti transporto tokioms gyventojų grupėms:

7 pav. Lietuvos Respublikoje teikiamų transporto lengvatų rūšys.

¹⁸ Lietuvos Respublikos transporto lengvatų įstatymas//Valstybės žinios. 2006, Nr.53-1929.

Vežėjų išlaidos, susijusios su lengvatų taikymu, kompensuojamos pagal su jais sudarytas sutartis iš valstybės ir savivaldybių biudžetų, Vyriausybės nustatyta tvarka.

8 pav. Vežėjų negautų pajamų atlyginimas (kompensavimas) ir šaltiniai

Transporto lengvatų teikimas atskiroms gyventojų grupėms yra vienas iš Valstybės socialinės politikos sprendimo būdų. Rengdama Transporto lengvatų įstatymo projektą, Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija apskaičiavo, kad dėl teikiamų lengvatų reikės skirti vežėjams iš biudžeto apie 68 mln. Lt per metus. Faktiškai 2002 m. iš valstybės biudžeto vežėjams per savivaldybes buvo išmokėta 91,0 mln. Lt transporto kompensacijų, 2003 m. – 92,7 mln. Lt arba beveik 24 mln. Lt daugiau negu buvo skaičiuota¹⁹. Lengvatinio keleivių vežimo kompensacijų skaičiavimas ir mokėjimas yra viena iš valstybinių (perduotų savivaldybėms) funkcijų. Vežėjams mokamų kompensacijų (lengvatinio keleivių vežimo) dydis tiesiogiai priklauso nuo keleivio bilieto kainos dydžio. Tai parodo 1 lentelėje pateikti duomenys.

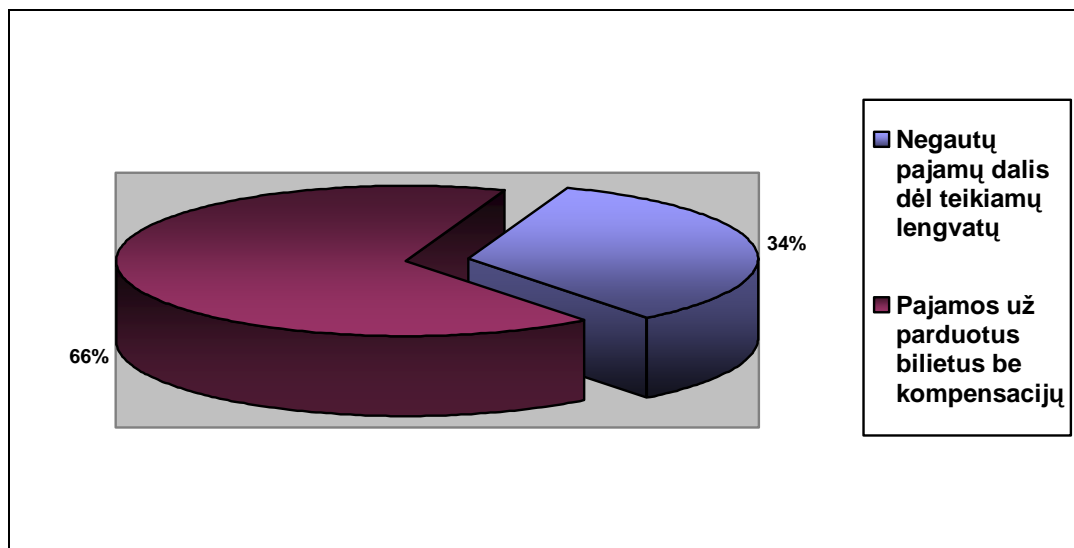
¹⁹ LR Susisiekimo ministerija/<http://www.transp.lt>; prisijungimo laikas 2006-10-09.

Gautos pajamos Vilniaus miesto (SĮ „Susisiekimo paslaugos“ duomenimis), pardavus keleivių bilietus ir lengvatinio keleivių vežimo kompensacijos 2003 m²⁰.

Bilieto rūšis	Keleivių biletų kainos, Lt	Parduota biletų, vnt.	Gauta pajamų už parduotus bilietus, Lt	Negautų pajamų dėl keleiviams suteiktų lengvatų kompensavimo dydis, Lt	Iš viso pajamų, Lt
Iš viso be nuolaidų	50,00; 40,00; 35,00; 28,00; 1,00; 0,80	29 040 570	45 359 603,2	0,00	45 356 603,20
Iš viso su 50 ir 80 proc. nuolaida		14 952 272	13 057 007,84	29 830 595,36	42 887 603,20
Iš viso su 50 proc. nuolaida	25,00; 17,50; 0,50; 0,40	13 612 207	7 411 732,00	7 249 492,00	14 661 224,00
Iš viso su 80 proc. nuolaida	10,00; 7,00; 0,16	1 340 065	5 645 275,84	22 581 103,36	28 226 379,20
Iš viso		43 992842	58 416 611,04	29 830 595,36	88 247 206,4

1 lentelės duomenimis, 34 % arba 29,8 tūkst. Lt visų pajamų, gaunamų už keleivių vežimą miesto autobusais ir troleibusais, sudaro sumos, mokamos kaip kompensacijos iš valstybės biudžeto už lengvatinį keleivių vežimą.

²⁰ LR Valstybės kontrolės ataskaita// <http://www.vkontrole.lt>; prisijungimo laikas 2006-09-27.

9 pav. Visų pajamų už bilietus pasiskirstymas

Lietuvos municipalinių vežėjų gaunamų kompensacijų dalis tarp visų pajamų už parduotus bilietus:

- UAB „Vilniaus autobusai“ – 40,6 proc.;
- UAB „Vilniaus troleibusai“ – 36,9 proc.;
- UAB „Kauno autobusai“ – 37,9 proc.;
- AB „Autrolis“ (Kauno troleibusų parkas) – 35,7 proc.;
- Klaipėdos miesto vežėjai – 34,7 proc.;
- UAB „Panevėžio autobusų parkas“ – 38,6 proc²¹.

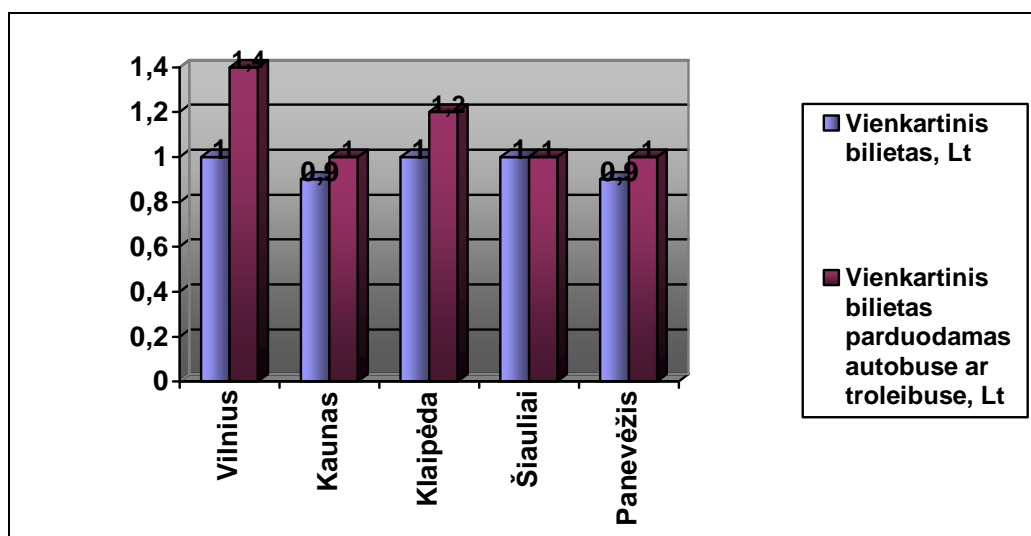
Transporto lengvatų teikimas gali būti ydingas. Pirma, vežėjai gali imti mažiau rūpintis paslaugų kokybe, kadangi keleivių įtaka vežėjų įplaukoms nėra lemianti (apie 40 proc. lėšų sudaro kompensacijos). Paslaugų kokybė prastėja ir vis daugiau žmonių yra ja nepatenkinti. Antra, neatsiranda pakankamai naujų vežėjų, kurie sudarytų konkurenciją esamiems monopolistams, kadangi pagal įstatymą dalį keleivių privalu vežti nemokamai, o kompensacijos privatiems vežėjams nenumatytos. Trečia, didėja transporto paslaugų poreikis. Ketvirta, vežėjai turi tvarkyti specialią apskaitą kompensuotinoms sumoms apskaičiuoti. Turi būti atliekami kiekvienos kategorijos keleivių srautų ir panašūs tyrimai. Tai yra brangu ir vežėjams, ir savivaldybei.

Kelių transporto kodekse nustatyta, kad keleivių vežimo reguliariais reisais vietinio susisiekimo maršrutais tarifus nustato savivaldybės ir pagal galiojančią tvarką, valstybės biudžeto lėšų poreikis transporto lengvatų kompensacijoms priklauso nuo taikomų nuolaidų dydžio, su nuolaidomis parduotų bilietų skaičiaus ir savivaldybių nustatytų vienkartinio bei mėnesinių

²¹ LR Valstybės kontrolės ataskaita// <http://www.vkontrole.lt>; prisijungimo laikas 2006-09-27.

važiavimo vietiniu transportu bilietų kainos (be nuolaidos). Esant tokiai situacijai, valstybė negali turėti įtakos savivaldybių tvirtinamam viešojo transporto bilieto kainos dydžiui, nors tai tiesiogiai susiję su kompensacijų už lengvatinių keleivių vežimą dydžiu.

Keleivių vežimo bilietų kainos atskiruose miestuose yra skirtingos. Tai lemia keleivių srautai ir vežimo savikaina, priklausantys nuo kiekvieno miesto ypatumų - transporto tinklo išdėstymo, transporto grūsčių, vežėjų patiriamų sąnaudų optimalumo, vietos valdžios požiūrio į miesto viešojo transporto organizavimą ir valdymą. Palyginimui 10 paveiksle pateikta kai kurių savivaldybių patvirtintų vienkartinį bilietų tarifų dydžiai 2005 m.

10 pav. Vienkartinį bilietų kainos 2005 m.

Vežėjų paslaugų savikaina yra vienas pagrindinių bilieto kainos nustatymo veiksnių. Vežimo savikainą turi sudaryti pagrįstos sąnaudos. Sąnaudų optimizavimo būdų ieškojimas užtikrintų vežėjų veiklos tęstinumą ir plėtrą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005-06-23 nutarimu Nr. 692 patvirtintoje Ilgalaikėje (iki 2025 m.) Lietuvos transporto sistemos plėtros strategijoje numatyta, kad savivaldybėms, atstovaujant gyventojų interesams, pagal miesto ar rajono biudžeto galimybes tikslinga suformuoti ir nuolat atnaujinti maršrutinio transporto tinklus, nustatyti paslaugų apimtį ir kokybės lygį, kad būtų tenkinami kintantys šalies gyventojų susisiekimo poreikiai:

1. savivaldybių administracijose tikslinga sukurti viešąjį keleivinį transportą koordinuojančius

struktūrinius padalinius ir didinti jų darbuotojų gebėjimus, užtikrinant šalies gyventojų aprūpinimą reguliaraus susisiekimo keleiviniu transportu, sukurti kelių infrastruktūrą, būtiną socialiniams, ekonominiams ir rekreaciniams poreikiams tenkinti;

2. tobulinti viešojo transporto paslaugų sistemos formavimą: sudaryti vienodas patekimo į keleivių vežimo paslaugų rinką sąlygas licencijuotiems Lietuvos vežėjams, didinti transporto įmonių konkurencingumą;

3. užtikrinti maršrutinio transporto paslaugų finansavimą, sudaryti veiksmingą nuostolių kompensavimo ir veiklos subsidijavimo mechanizmą;

4. vykdyti maršrutinio transporto paslaugų stebėseną ir kokybės kontrolę;

5. įdiegti keleivių vežėjų pasirengimo dirbti tarptautinėje ir vietinėje rinkoje kvalifikacijos kėlimo sistemą;

6. viešojo transporto paslaugas derinti su asmeninių lengvųjų automobilių naudotojų poreikiais, pritaikyti maršrutinį transportą žmonėms su negalia;

7. aiškinti visuomenei saugaus eismo svarbą, mokyti eismo dalyvius eismo saugumo ir pagalbos teikimo, griežtinti transporto priemonių techninės būklės priežiūrą ir eismo kontrolę, gerinti eismo sąlygas keliuose;

8. vykdyti valstybinę eismo saugos stebėseną, kaupti duomenų banką, realizuoti specialiąsias saugaus eismo programas.

2.2. Verslo plėtojimas

Vienas svarbiausių ekonominės politikos uždavinių - smulkaus ir vidutinio verslo plėtra. **Smulkaus ir vidutinio verslo** (toliau SVV) **subjektai** yra vidutinės įmonės, mažos įmonės (tarp jų ir mikroįmonės) bei fiziniai asmenys, įstatymų nustatyta tvarka turintys teisę verstis savarankiška komercine, gamybine arba profesine ir kita panašaus pobūdžio veikla, įskaitant tą, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą²².

²² Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo įstatymas//Valstybės žinios. 2004, Nr.120-4428.

Smulkaus ir vidutinio verslo subjektai

	Darbuotojų skaičius	Metinės pajamos/turto balansinė vertė	Savarankiškumas
Vidutinė įmonė	Mažiau kaip 250	Metinės pajamos neviršija 138 mln. Lt arba įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė nei 93 mln. Lt	Yra savarankiška*
Maža įmonė	Mažiau kaip 50	Metinės pajamos neviršija 7 mln. Lt arba įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 17 mln. Lt	Yra savarankiška*
Mikroįmonė	Mažiau kaip 10	Metinės pajamos neviršija 7 mln. Lt arba įmonės turto balansinė vertė yra ne didesnė kaip 5 mln. Lt	Yra savarankiška*

* Savarankiškomis įmonėmis laikomos visos įmonės, išskyrus tas, kurių 1/4 ar daugiau įstatinio kapitalo ar balsavimo teisių priklauso vienai ar kelioms įmonėms, kurios nėra mažos įmonės ar vidutinės įmonės. Ši riba gali būti viršyta, jei įmonė priklauso investicinėms bendrovėms, fondams ar kitiems juridiniams asmenims, investuojantiems rizikos kapitalą į SVV²³.

Per pastaruosius metus Lietuvos ekonomiką labiausiai stimuliuoja palankiomis sąlygomis teikiami bankų kreditai, ES finansinė parama, mokesčių mažinimas ir darbo užmokesčio kilimas. Bendrasis vidaus produktas (BVP) yra vienas iš svarbiausių rodiklių, kuriuo remiamasi vertinant šalies arba atskiro ūkio sektoriaus ekonominės veiklos rezultatyvumą. BVP yra visų prekių ir paslaugų, sukurtų šalyje per ataskaitinį laikotarpį, bendroji pridėtinė vertė, apskaičiuota rinkos kainomis. Statistikos departamento duomenimis, 2005 m. ketvirto ketvirčio BVP palyginti su ketvirtuoju 2004 m. ketvirčiu, skaičiuojant 2000 m. palyginamosiomis kainomis, išaugo 8,8 procento. Sparčiai augančioje Lietuvos ekonomikoje smulkios ir vidutinės įmonės sukuria apie 70 proc. BVP, o bendrame veikiančiųjų įmonių skaičiuje sudaro daugiau nei 99 proc.²⁴

Tiek ES, tiek Lietuvos lygmeniu yra nuolatos akcentuojama SVV sektoriaus svarba valstybei, yra nemažai SVV plėtros strateginių dokumentų, tačiau iš smulkiojo verslo atstovų neretai tenka girdėti kaltinimų ir kritikos valstybei dėl pernelyg mažo dėmesio jų verslui.

Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo įstatyme yra nustatyti smulkaus ir vidutinio verslo subjektai bei jiems teikiamos paramos formos. Viena iš valstybės paramos formų yra SVV skatinimo fondų finansinė parama.

²³ Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo įstatymas//Valstybės žinios. 2004, Nr.120-4428.

²⁴ Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės// <http://www.std.lt>; prisijungimo laikas 2006-10-19.

Finansinių paramos šaltinių stoka ir didėjantis finansinės paramos SVV poreikis, paskatino savivaldybių institucijas skatinti verslo plėtrą iš savivaldybių biudžeto lėšų. Savivaldybių institucijos gali skirti finansinę paramą SVV plėtrai iš įsteigtų SVV skatinimo fondų. Savivaldybės SVV pradėjo teikti finansinę paramą nuo 1998 m. Tuomet 26 iš 56 savivaldybių skyrė lėšų SVV skatinimo fondams. Norėdamos ir toliau remti verslininkus, paskatinti kurti daugiau darbo vietų ir taip spręsti nedarbo problemas savivaldybių teritorijose 1999 m. SVV skatinimo fondus įsteigė dar 6 savivaldybės, 2000 m. savivaldybių, remiančių SVV, buvo 35, 2001 m. SVV skatinimo fondus turinčių savivaldybių - 43, o 2002 jų skaičius išaugo iki 52. Taigi nuo 1998 m. savivaldybių, skiriančių lėšas SVV skatinimo fondui, skaičius nuolat didėjo. 2005 m. net 54 savivaldybės šioms tikslams skyrė lėšų. Kiekvienais metais SVV skatinimui skirtų lėšų suma vis didėjo. 1998 m. iš savivaldybių skatinimo fondų buvo panaudota 1,5 mln. litų, o 2005 m. šioms tikslams buvo skirta 5,6 mln. litų. Lėšų panaudojimo kryptys beveik nekito. Lėšos buvo skiriamos bankų paskolų palūkanoms iš dalies kompensuoti ir beprocentėms paskoloms teikti, verslininkams konsultuoti ir mokyti, leidiniams apie SVV plėtrą leisti, verslininkams dalyvauti parodose, mugėse, verslininkų gaminamos produkcijos pristatymo užsienio šalyse išlaidoms kompensuoti, verslo misijoms. Ne viena savivaldybė finansavo regioninių SVV plėtros programų rengimą, įsteigė ir finansavo verslo informacijos centrų veiklą²⁵.

Verslo informacijos centras - tai vienos ar kelių savivaldybių teritorijoje veikianti viešoji įstaiga, kuri tos teritorijos smulkaus ir vidutinio verslo subjektams lengvatinėmis sąlygomis teikia verslo informacijos, konsultavimo paslaugas, organizuoja informacijos sklaidos renginius ir mokymus įvairiomis verslo valdymo ir plėtojimo temomis (įmonės steigimo, verslo planavimo, rinkodaros, darbo teisės, finansų valdymo, buhalterinės apskaitos, informacinių technologijų panaudojimo ir kt.). Pirmieji verslo informacijos centrai buvo įsteigti 1998 – 1999 m. Tai buvo Švenčionių, Jurbarko, Zarasų verslo informacijos centrai. Verslininkai noriai naudojami verslo informacijos centrų teikiamomis paslaugomis. Centrų veiklą, kaip minėta, remia miestų ir rajonų savivaldybės. Sėkminga pirmųjų centrų veiklos pradžia paskatino steigti naujus verslo informacijos centrus. Lietuvoje šiuo metu veikia 42 verslo informacijos centrai. 32 iš jų veiklą vykdo ilgiau nei vienerius metus, kiti 10 centrų (Elektrėnų, Šilalės, Širvintų, Varėnos, Vilkaviškio turizmo ir verslo informacijos centrai, Joniškio, Kretingos, Radviliškio, Utenos verslo informacijos centrai, Klaipėdos regiono plėtros agentūra) buvo įsteigti 2004 m. pabaigoje ir tik pradeda savo veiklą²⁶.

Verslo inkubatorius - tai vienos apskrities, vienos ar kelių savivaldybių teritorijoje veikianti viešoji įstaiga, kuri inkubuojamiems ūkio subjektams lengvatinėmis sąlygomis nuomoja patalpas, techninę ir biuro įrangą, teikia verslo informacijos, konsultacijų, mokymo

²⁵ Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra// <http://www.svv.lt>: prisijungimo laikas 2006-10-18

²⁶ Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo paramos agentūra// <http://www.svv.lt>: prisijungimo laikas 2006-10-18

paslaugas. Pagrindinis verslo inkubatorių veiklos tikslas - remti pradedančius verslininkus, skatinti naujų darbo vietų kūrimą, sumažinti veikiančių įmonių veiklos riziką ir padėti įmonėms, turinčioms gerų verslo idėjų, bet finansiškai silpnoms, pasiekti tokį lygį, kai jos gali savarankiškai užsiimti ūkine komercine veikla ir konkuruoti rinkoje.

Kai kurios savivaldybės SVV skatinimo lėšų naudojimo nuostatuose reglamentuoja skatintinos ūkinės komercinės veiklos rūšis. Dažniausiai skatinama yra gamyba ir paslaugų teikimas. Kiekviena savivaldybė, atsižvelgdama į specifinę regiono ekonominę, socialinę padėtį, užimtumo lygį regione, nustato aktualias skatintinos veiklos rūšis bei paramos formas (pvz., savivaldybės, kurių teritorijoje vyrauja didelis nedarbo lygis, remia užimtumą skatinančias veiklas). Smulki informacija apie SVV skatinimo fondų lėšų panaudojimą 2005 – 2006 m. pateikiama 1 priede, 3 lentelėje pateikta susisteminta informacija apie SVV skatinimo fondų lėšų panaudojimą 1998 – 2005 metais.

3 lentelė

SVV skatinimo fondų lėšų panaudojimas 1998 – 2005 m²⁷.

Metai	SVV skatinimo fondų skaičius	SVV skatinti panaudota lėšų suma (mln. Lt)
1998	26	1,5
1999	32	2,4
2000	35	2,5
2001	43	3,6
2002	52	4,0
2003	54	4,3
2004	56	4,9
2005*	54	5,6

* Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybės nėra įsteigusios SVV skatinimo fondų, tačiau SVV remia iš privatizavimo fondo lėšų bei iš kitų lėšų šaltinių. Anykščių, Molėtų rajonų bei Šiaulių miesto savivaldybės 2005 m. neskyrė lėšų SVV skatinimui.

2006 m. SVV skatinimui savivaldybės planuoja skirti beveik 6,6 mln. litų. Pagrindinės šių lėšų panaudojimo kryptys šiais metais išlieka panašios kaip ir praeitais metais. Savivaldybės fondų lėšas 2006 m. planuoja naudoti lengvatinių paskolų teikimui, palūkanų kompensavimui, seminarams, mokymams, konsultacijoms, konferencijų, mugių, parodų organizavimui, verslo

²⁷ Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra// <http://www.svv.lt>: prisijungimo laikas 2006-10-18.

informacijos sklaidai ir daugeliui kitų tikslų. Pastaraisiais metais savivaldybės pradėjo teikti paramą naujų darbo vietų kūrimo, naujų įmonių steigimo skatinimui, paraiškų finansinei paramai iš ES fondų parengimo išlaidų mažinimui.

Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad savivaldybių SVV skatinimo fondų teikiama finansinė parama gali pasinaudoti SVV subjektai, registruoti atitinkamai savivaldybei priklausančioje teritorijoje. Kiekviena savivaldybė, atsižvelgdama į specifinę regiono ekonominę, socialinę padėtį, užimtumo lygį regione, nustato aktualias skatintinos veiklos rūšis bei paramos formas.

3. SAVIVALDYBIŲ SOCIALINĖS FUNKCIJOS

Terminas „socialinės funkcijos“ arba „socialinės paslaugos“ yra populiarus, kai kalbama apie šiuolaikinės valstybės pagalbą žmogui, vadinamosios gerovės valstybės teikiamas socialines garantijas.

Socialinės paslaugos plačiuoju požiūriu – visuomenei teikiamos paslaugos, tokios kaip: švietimo, sveikatos priežiūros, socialinės apsaugos, sporto, laisvalaikio, kultūros paslaugos²⁸.

3.1. Socialinių paslaugų teikimas

Švietimas

Švietimas – veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus. Vienas pagrindinių Lietuvos švietimo sistemos principų yra lygių galimybių būti ugdomam ir gauti išsilavinimą užtikrinimas. Gauti išsilavinimą didelę įtaką gali turėti ir gyvenamosios vietos – savivaldybės - veiksnys. Netiesiogiai gretinant ekonominių, socialinių, kultūrinių švietimo sąlygų ir švietimo rezultatų rodiklius, galima vertinti ir savivaldybės švietimo padalinių darbo kokybę.

Pagrindinė švietimo teikėjų tinklo paskirtis – užtikrinti visiems Lietuvos Respublikos piliečiams ir užsieniečiams, turintiems teisę nuolat gyventi ar laikinai apsigyventi Lietuvoje, privalomojo ir visuotinio švietimo prieinamumą, jo įvairovę, galimybes mokytis visą gyvenimą²⁹. **Švietimo teikėjas** – mokykla, laisvasis mokytojas ir kitas švietimo teikėjas (įstaiga, įmonė, organizacija, kuriai švietimas nėra pagrindinė veikla), įstatymo nustatyta tvarka turintis teisę

²⁸ L. Žalimienė. Socialinės paslaugos. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 2003. P11.

²⁹ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas//Valstybės žinios. 2006, Nr.73-2758.

vykdyti švietimą³⁰. Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatuose siekiant užtikrinti švietimo plėtotės efektyvumą ir darną yra sustiprinama savivaldybių atsakomybė už švietimo prieinamumą ir kokybę savivaldybių teritorijoje. Savivaldybės kompetenciją švietimo srityje reglamentuoja Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. Savivaldybėms ir apskritims perduodama didelė dalis atsakomybės ne tik už bendrąjį lavinimą, bet ir už profesinį mokymą, specialųjį ugdymą, tęstinį suaugusiųjų mokymąsi. Kiekviena savivaldybė tvarko visų jos teritorijoje gyvenančių vaikų registrą ir koordinuoja pavaldžių mokyklų komplektavimą bei mokinių srautus. Savivaldybės privalo turėti pakankamą pradinio, pagrindinio, vidurinio ir neformaliojo švietimo programų teikėjų tinklą, užtikrinantį asmenų ugdymąsi ir jų teisę mokytis valstybine kalba, bei pagalbą mokiniui, mokytojui ir mokyklai teikiančių įstaigų tinklą. Savivaldybė inicijuoja vietos poreikius atitinkančio profesinio mokymo ir suaugusiųjų švietimo teikėjų tinklo formavimą. Švietimo programoms savivaldybių mokyklose finansuoti taikomas mokymo lėšų skyrimo vienam mokiniui principas.

Savivaldybės institucijų įgaliojimai:

1. Savivaldybės atstovaujamoji institucija:

- vykdo valstybinę švietimo politiką savivaldybėje, tvirtina savivaldybės strateginį švietimo planą, metines švietimo veiklos programas;
- steigia, reorganizuoja ir likviduoja savivaldybės administracijos švietimo padalinius;
- formuoja ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas teikiančių mokyklų tinklą, sudaro sąlygas vaikų privalomajam švietimui vykdyti; inicijuoja, kad būtų formuojamas gyventojų poreikius atitinkantis profesinio mokymo ir suaugusiųjų švietimo teikėjų tinklas, savarankiškai formuoja neformaliojo švietimo teikėjų tinklą;
- steigia, reorganizuoja, likviduoja ar pertvarko mokyklas ir pagalbą mokiniams, mokytojams ir mokyklai teikiančias įstaigas (pedagogines psichologines tarnybas, mokytojų švietimo centrus ir kitas)³¹.

2. Savivaldybės vykdomoji institucija:

- analizuoja švietimo būklę, užtikrina valstybinės švietimo politikos vykdymą;
- vadovaudamasi švietimo ir mokslo ministro nustatytais kvalifikaciniais reikalavimais skiria švietimo padalinių vadovus ir specialistus;
- vykdo mokyklų vadovų kvalifikacijos tobulinimą ir atestaciją;
- Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka organizuoja ir tvarko savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų apskaitą ir užtikrina, kad visi vaikai mokytųsi pagal privalomojo švietimo programas;

³⁰ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas//Valstybės žinios. 2006, Nr.73-2758.

³¹ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas//Valstybės žinios. 2006, Nr.73-2758.

- organizuoja savivaldybės teritorijoje esančių mokyklų mokinių pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimą ir brandos egzaminus;
- užtikrina nemokamą mokinių vežiojimą į mokyklas;
- teikia informaciją ministerijai, valstybinės švietimo priežiūros institucijoms ir visuomenei apie švietimo būklę savivaldybėje³².

Siekiant racionaliau išdėstyti mokyklas atsižvelgiant į kintantį mokyklinio amžiaus vaikų skaičių ir gyventojų tankumą, taip pat mokymosi poreikių pokyčius (didėjantį besimokančių suaugusiųjų skaičių) yra pertvarkomas bendrojo lavinimo mokyklų tinklas. Švietimo įstatymu yra numatyta įvairių tipų ir įvairios paskirties mokyklų. Per pastaruosius metus mokyklų tipai kito. 4 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad pastaraisiais metais nežymiai didėjo gimnazijų skaičius. Dėl savivaldybių vykdomos mokyklų tinklo pertvarkos labai sumažėjo pradinė mokyklų (ypač kaimo) skaičius, mažėjo ir pagrindinių mokyklų. Jaunimo mokyklos – tai mokymo įstaigos, vienu metu teikiančios pradinį darbo įgūdžius ir bendrojo lavinimo žinias. Šiose mokyklose mokosi tie, kurie nepritampa ar nenori mokytis kitose mokyklose. Nors jaunimo mokyklos padeda atkurti vaikų ir jaunuolių mokymosi motyvą, per pastaruosius metus jų skaičius nežymiai sumažėjo. Iki šiol dar ne visuose savivaldybėse veikia bent po vieną jaunimo mokyklą. Šalyje vyrauja tradicinių tipų mokyklos – pagrindinės ir vidurinės. Kaimo vietovėse dėl menko mokyklinio amžiaus vaikų ir jaunuolių skaičiaus savivaldybėms sunkiau užtikrinti bendrojo lavinimo mokyklų tipų įvairovę.

4 lentelė

Įvairių tipų bendrojo lavinimo mokyklų skaičius Lietuvoje (be privačių mokyklų)

	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006
Gimnazijos	89	90	95	112
Vidurinės mokyklos	478	469	461	434
Pagrindinės mokyklos	639	632	612	598
Jaunimo mokyklos	25	24	23	23
Pradinės mokyklos	681	445	193	109
Mokyklos - darželiai	146	144	136	132

Šaltinis: Švietimo ir mokslo ministerija.

Bendrojo lavinimo mokyklų pertvarka yra neatsiejama nuo pervežamų į mokyklą mokinių, kurie gyvena toliau kaip 3 kilometrai nuo mokyklos, skaičiaus pokyčių. Pertvarkant mokyklų tinklą

³² Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas//Valstybės žinios. 2006, Nr.73-2758.

šis skaičius didėja. Vežamų į mokyklą mokinių dalis daugiau kaip 5 proc. padidėjo Tauragės, Lazdijų, Panevėžio, Rokiškio, Birštono savivaldybėse. Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu atlikto tyrimo „Mokyklų tinklo pertvarka ir moksleivių vežiojimo būklė: kokybinis ir kiekybinis tyrimas“ rezultatai rodo, kad šalyje mokinių vežiojimo problemos sprendžiamos, tačiau 2005 m. spalio 1 d. buvo nevežami 666 mokiniai, kuriuos teisės aktų nustatyta tvarka reikėtų veiožti. 2003 - 2004 m. buvo nevežami 1555 mokiniai, 2004 - 2005 m. – 765. Mokinių, kurie gyvena toliau kaip 3 kilometrai nuo mokyklos ir kuriems nesuorganizuotas pavėžėjimas, skaičius turi sumažėti, nes Švietimo ir mokslo ministerija, vykdydama Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas Kaimo mokyklų aprūpinimo transporto priemonėmis programą (geltonasis autobusas), Mokyklų tobulinimo programą, Specialiųjų poreikių mokinių vežiojimo 2005 – 2008 metų programą (geltonasis autobusas), Mokyklų aprūpinimo geltonaisiais autobusais 2006 – 2008 metų programą, kiekvienais metais organizuoja geltonųjų autobusų pirkimą. 2005 m. savivaldybėms Švietimo ir mokslo ministerija perdavė 61 geltonąjį autobusą, 2006-06-01 savivaldybėms perdavė 46 geltonuosius autobusus. Iš viso savivaldybėms yra perduoti 334 geltonieji autobusai.

Pagal Lietuvos Respublikos švietimo įstatymą vaikas iki 16 metų negali nutraukti mokymosi pagal privalomojo švietimo programas. Savivaldybės, remdamosi Gyventojų registro ir mokinių duomenų bazėmis, nustato mokyklų nelankančių vaikų skaičių ir jų ugdymosi poreikius, kartu su mokyklomis vykdo tikslines šių vaikų įtraukimo į švietimo veiklą programas. Tačiau tvarka nebeatitinka šiuolaikinio gyvenimo realijų (nebeprivaloma piliečių registracija, išaugusi gyventojų emigracija), jos nepakanka siekiant surinkti tikslius duomenis apie mokyklos nelankančius 7-16 metų vaikus. Savivaldybėse rūpintis privalomojo mokymo užtikrinimu yra patikėta savivaldybių administracijų švietimo padaliniais. Jie kartu su mokyklų vadovais analizuoja vaikų nelankymo problemas, sprendžia jų sugrąžinimo į mokyklas klausimus. Vykdam Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymą „Dėl prevencinių darbo grupių mokyklose ir prevencinio darbo koordinavimo grupių savivaldybėse sudarymo bei jų veiklos kryptių aprašo patvirtinimo“ savivaldybėse sudaromos prevencinio koordinavimo darbo grupės. Pagrindiniai prevencinio darbo koordinavimo grupių uždaviniai yra: koordinuoti tarpinstitucinio bendradarbiavimo įgyvendinimą savivaldybėse ir rajonų mokyklų darbo grupių veiklą; teikti metodinę ir konsultacinę paramą prevenciniam darbui organizuoti mokyklose bei numatyti priemones kartu su policijos, sveikatos priežiūros, vaiko teisių apsaugos, pedagoginėmis psichologinėmis tarnybomis; kaupti ir analizuoti savivaldybės teritorijoje veikiančių mokyklų, kitų įstaigų ir nevyriausybinų organizacijų duomenis bei informaciją teisės pažeidimų, psichoaktyvių medžiagų vartojimo, smurto, nusikalstamumo ir kitose srityse; inicijuoti savivaldybės įstaigose, valstybės institucijose ir nevyriausybėse organizacijose pasitarimus, seminarus ir mokymus aktualiais prevencinio darbo klausimais; vertinti, kaip vykdomos prevencinės priemonės švietimo, gydymo, socialinės rūpybos įstaigose, rūpintis

prevenčinio darbo veiksmingumu, atlikti vykstančių procesų analizę ir teikti siūlymus padėčiai gerinti.

Pagrindiniai valstybinių švietimo įstaigų finansavimo šaltiniai yra Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetai. Nuo 1998 m. iki 2000 m. valstybės švietimo biudžetas mažėjo, tai kompensavo didėjantis savivaldybių indėlis. Dėl netolygios regionų ekonominės plėtros minėtais metais kai kurios savivaldybės pristygo lėšų švietimo įstaigoms išlaikyti. Stygo lėšų ne tik pedagogų atlyginimams, bet ir visų kitų rūšių švietimo aprūpinimui: mokymo priemonėms, kompiuterinei įrangai ir ryšiams, mokymosi aplinkai, mediciniam švietimo įstaigų aprūpinimui ir t.t. 2001 m. valstybės švietimo biudžetas padidintas beveik penktadaliu ir sudarė apie 35 proc. nacionalinio švietimo biudžeto. Padidintas valstybės indėlis iš dalies padėjo savivaldybėms spręsti lėšų stygiaus mokytojų darbo užmokesčiui ir vėluojančių atlyginimų problemą. Siekiant efektyviau naudoti švietimui skiriamas lėšas, gerinti švietimo paslaugų kokybę, racionaliau sutvarkyti bendrojo lavinimo mokyklų tinklą, skatinti mokyklų konkurenciją, sudaryti vienodas galimybes kaimo ir miesto moksleiviams įgyti geros kokybės išsilavinimą, mažinti nelankančių mokyklos vaikų skaičių Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-12-14 nutarimu pradėta bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reforma.

Moksleivių krepšelių, skiriamų mokyklai, dydis priklauso nuo sutartinių moksleivių skaičiaus mokykloje. Sutartinių moksleivių skaičius mokykloje nustatomas atsižvelgiant į realų mokyklą lankančių moksleivių skaičių ir taikant papildomus koeficientus (pvz., specialiųjų poreikių moksleiviams, skirtingų tipų, kaimo ir miesto mokyklų moksleiviams ir kitus). Moksleivio krepšelio lėšos naudojamos švietimo ir mokslo ministro patvirtintam ugdymo planui įgyvendinti, pedagogų tobulinimuisi, vadovėliams ir kitoms mokymo priemonėms įsigyti, mokyklos valdymui, mokyklos bibliotekai, pedagoginei - socialinei ir psichologinei pagalbai. Vyriausybės nutarime „Dėl bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos nuostatų“ nustatyti penki moksleivio krepšelio įvedimo etapai:

1. 2002 metais vadovėliams, pedagogų tobulinimuisi ir vaizdinėms-techninėms mokymo priemonėms skirta 1/3 moksleivio krepšelyje numatytų lėšų. Steigėjas moksleivių krepšelius bendrojo lavinimo mokyklai paskiria atsižvelgdamas į joje esančių sutartinių moksleivių skaičių. Iki 15 procentų moksleivių krepšelių lėšų steigėjas gali perskirstyti mokykloms;

2. 2003 metais vadovėliams, pedagogų tobulinimuisi ir vaizdinėms-techninėms mokymo priemonėms skirta 2/3 moksleivio krepšelyje numatytų lėšų, o steigėjas gali perskirstyti mokykloms iki 10 procentų skiriamų lėšų;

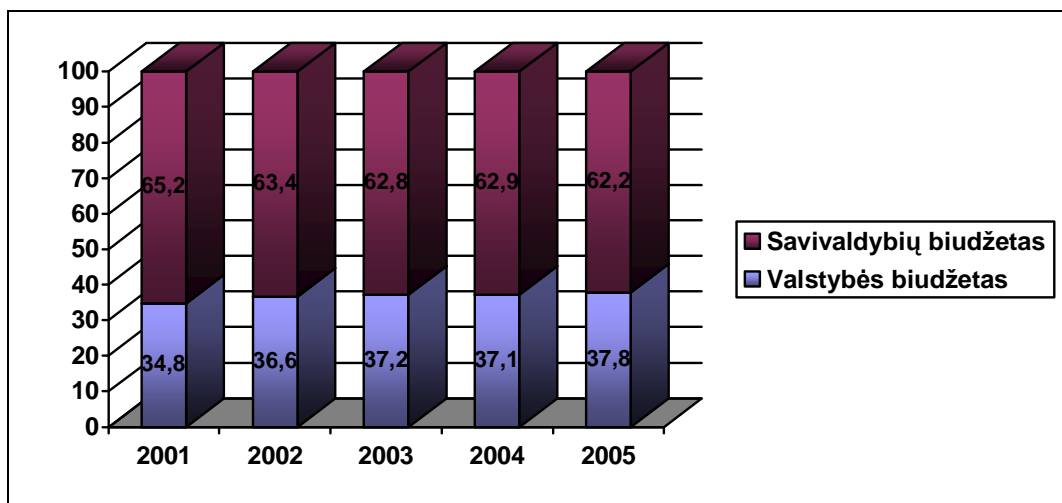
3. nuo 2004 metų moksleivio krepšelio dydis ir lėšos mokyklų steigėjams nustatomi ir skiriami tokia pat tvarka kaip antrajame etape. Vadovėliams, pedagogų tobulinimuisi ir vaizdinėms-

techninėms mokymo priemonėms skiriamos visos moksleivio krepšelyje numatytos lėšos. Steigėjas gali perskirstyti mokykloms iki 10 procentų skiriamų lėšų;

4. nuo 2005 metų moksleivio krepšelio dydis ir lėšos mokyklų steigėjams nustatomi ir skiriami tokia pat tvarka kaip antrajame etape. Vadovėliams ir mokymo priemonėms skiriama 20 procentų daugiau lėšų negu 2004 metais. Mokyklų steigėjai gali perskirstyti moksleivio krepšelio lėšas tarp mokyklų iki 5 procentų visos specialiosios tikslinės dotacijos arba Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų dalies;

5. nuo 2006 metų moksleivio krepšelio dydis ir lėšos mokyklų steigėjams nustatomi ir skiriami tokia pat tvarka kaip antrajame etape. Mokyklų steigėjai gali perskirstyti moksleivio krepšelio lėšas tarp mokyklų iki 5 procentų visos specialiosios tikslinės dotacijos arba Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų dalies³³.

Nuo 2001 m. didėjo valstybės biudžeto ir mažėjo savivaldybių biudžetų išlaidų švietimui dalis nacionaliniame švietimo biudžete. Tai sietina su įgyvendinama Mokinio krepšelio metodika finansuojant bendrojo lavinimo mokyklų veiklą.

11 pav. Valstybės ir savivaldybių lėšų dalis skirta švietimui nacionaliniame biudžete (2001 – 2005 m. (proc.)). Šaltinis: Finansų ministerija.

Analizuojant mokymo - ugdymo kainą visų tipų įstaigose matyti, kad ji didėjo vienam ikimokyklinio ugdymo įstaigos auklėtiniui (nuo 4,5 tūkst. Lt 2001 m. iki 5,0 tūkst. Lt 2005 m.) ir vienam bendrojo lavinimo mokyklos mokiniui (nuo 2,7 tūkst. Lt 2001 m. iki 3,8 tūkst. Lt 2005 m.). Kaip matyti iš 5 lentelėje pateiktų rodyklių, valstybės ir savivaldybių išlaidos vienam mokiniui, nors ir nežymiai, bet per pastaruosius metus didėja.

³³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-12-03 nutarimas Nr.1520 “Dėl bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos nuostatų patvirtinimo”//Valstybės žinios. 2004 Nr.177-6537

Valstybės ir savivaldybių išlaidos švietimui, atitekusios vienam mokiniui 2001-2005 m.

	2001	2002	2003	2004	2005
Vienam ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programos auklėtiniui teko lėšų, tūkst. Lt	4,5	4,5	4,7	4,9	5,0
Vienam bendrojo ugdymo programos mokiniui teko lėšų, tūkst. Lt	2,7	2,9	3,0	3,4	3,8

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Finansavimas pagal mokinio krepšelio metodiką pradėtas taikyti 2002 m. Ši metodika taikoma valstybinėms, savivaldybių ir nevalstybinėms bendrojo lavinimo mokykloms, profesinėms mokykloms, teikiančioms bendrąjį lavinimą, priešmokyklinio ugdymo grupėms ir pedagoginėms psichologinėms tarnyboms. Moksleivio krepšelio lėšos 2002 - 2006 m. padidėjo 27 proc. (2002 m. mokinio krepšelis buvo 1521 Lt, o 2006 m. – 1942 Lt). Didele dalimi ugdymo proceso mokykloje kokybę lemia tai, kokiomis lėšomis disponuoja mokyklos, tenkindamos mokinių poreikius mokymo ir mokymosi procese, apsirūpindamos vadovėliais, mokymo priemonėmis ir tenkindamos mokytojų kvalifikacijos poreikius.

2004 – 2005 mokslo metais Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu Švietimo informacinių technologijų centras surinko duomenis apie tai, kaip savivaldybių mokyklose panaudojamos mokinio krepšelio lėšos. Informacinių technologijų centro duomenimis, lėšos, skirtos vadovėliams (mokinio krepšelyje vadovėliams buvo skirta 33,5 Lt) įsigyti, savivaldybėse panaudojamos gana skirtingai: nuo 7,5 proc. numatytų lėšų Birštono, 59,7 proc. Alytaus rajono savivaldybėse iki 139,4 proc. Molėtų ir 132 proc. Jurbarko rajonų savivaldybėse.

Nagrinėjant mokytojų kvalifikacijai skirtų mokinio krepšelio lėšų panaudojimą, galima teigti, kad skirtumai tarp savivaldybių yra ryškesni nei panaudojant vadovėliams skirtas lėšas. Mokinio krepšelyje mokytojų kvalifikacijai buvo skirta 14,2 Lt. Nei vienoje savivaldybėje tos lėšos nepanaudotos 100 proc. Daugiausia lėšų mokytojų kvalifikacijai tobulinti panaudota Klaipėdos raj. (76,1 proc.), Klaipėdos miesto (75,6 proc.), Panevėžio miesto (73,2 proc.) savivaldybėse. Mažiausiai panaudota lėšų mokytojų kvalifikacijai tobulinti Birštono savivaldybėje (0,7 proc.), Šakių (4,2 proc.), Vilkaviškio (4,6 proc.) rajonų savivaldybėse. Šių lėšų visai nepanaudojo Ignalinos, Kaišiadorių, Šiaulių rajonų savivaldybės.

Analizuojant, kaip savivaldybėse panaudojamos mokinio krepšelio lėšos, skirtos ugdymo procesui ir mokymo priemonėms įsigyti (joms numatyta 6,7 Lt), paaiškėjo, kad daugiausiai lėšų, iš numatytų literatūrai, vaizdinėms ir techninėms priemonėms įsigyti, buvo panaudota Plungės

(1573,3 proc.), Klaipėdos (888,1 proc.) ir Panevėžio (810,4 proc.) rajonų savivaldybėse. Mažiausiai šiai sričiai numatytų lėšų buvo panaudota Birštono savivaldybėje – 37,6 proc., Vilkaviškio rajono savivaldybėje – 22,8 proc., o Alytaus ir Zarasų rajono savivaldybės visai nepanaudojo lėšų.

Tokią disproporciją tarp numatytų ir realiai panaudotų lėšų gali lemti tai, kad mokymo priemonėms mokinio krepšelyje buvo skiriama nepakankamai lėšų, steigėjai ir mokyklos ne visada tinkamai nusistato prioritetus planuojant ir skirstant lėšas. Gali būti ir taip, kad tos lėšos ne visada panaudojamos pagal paskirtį.

Dalis savivaldybių perskirsto mokinio krepšelio lėšas tarp atskirų mokyklų pažeisdamos socialinį teisingumą. Kaip Vilniaus raj. savivaldybė 2005 m. perskirstė mokinio krepšelio lėšas tarp atskirų savivaldybės mokyklų, pažeisdama socialinį teisingumą, pateikta 6 lentelėje.

6 lentelė

Mokyklų finansavimas Vilniaus raj. savivaldybėje

Mokyklos	Moksleivių skaičius	Iš viso priklauso lėšų pagal mokinio krepšelį	Faktiškai iš viso skirta lėšų pagal mokinio krepšelį	Priklausančių ir skirtų lėšų skirtumas
Lavoriškių vidurinė mokykla	275	730.132	619.132	-111.000
Maišiagalos LDK Algirdo vidurinė mokykla	274	733.471	584.471	-149.000
Mickūnų vidurinė mokykla	432	870.638	963.738	93.100
Rudaminos F. Ruščico vidurinė mokykla	840	1.604.390	1.753.490	149.100
Rukainių vidurinė mokykla	388	1.063.365	912.355	-151.030
Buivydiškių pradinė mokykla	54	145.317	110.317	-35.000

Šaltinis: Valstybės kontrolės ataskaita.

Bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reforma siekiama, kad lėšos, paskirstomos vienodais principais, būtų naudojamos efektyviau, o mokykloms tarpusavyje konkuruojant, gerėtų švietimo paslaugų kokybė, sumažėtų mokyklas nelankančių vaikų skaičius, kadangi mokyklos bus suinteresuotos išlaikyti turimus moksleivius ir pritraukti naujų. Mokyklų bendruomenės žinos, kiek

lėšų per metus jos gali tikėtis, galės planuoti savo veiklą ir tinkamai tvarkytis. Šiuo laikotarpiu daugelis savivaldybių vykdo bendrojo lavinimo mokyklų pertvarką, tačiau savivaldybėse yra mokyklos pertvarkos trūkumų, nes ne visur užtikrintas mokinių, kurie gyvena nuo mokyklos 3 kilometrų ir didesniu atstumu, vežiojimas į mokyklas, egzistuoja disproporcija tarp numatytų ir realiai panaudotų mokinio krepšelio lėšų, kai kuriose savivaldybėse mokinio krepšelio lėšos perskirstomos tarp mokymo įstaigų pažeidžiant socialinį teisingumą.

Socialinė apsauga

Socialinės paslaugos yra paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime³⁴.

Socialinių paslaugų tikslas – sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį³⁵. Socialinės paslaugos teikiamos ir prevenciniais tikslais kaip šviečiamojo darbo bendruomenėje dalis, kad neatsirastų socialinių problemų, kad būtų skatinamas žmonių aktyvumas ir iniciatyva, kad jų gyvenimas taptų visavertiškesnis.

Šios paslaugos gali būti bendrosios ir specialiosios³⁶. Bendrosios socialinės paslaugos teikiamos asmeniui (šeimai), kurio gebėjimai savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime gali būti ugdomi ar kompensuojami atskiriomis, be nuolatinės specialistų pagalbos teikiamomis paslaugomis. Tai informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo ir atstovavimo, sociokultūrinės paslaugos, transporto organizavimo, maitinimo organizavimo, aprūpinimo būtiniausiaisiais drabužiais, avaline ir kitos. Specialiosios socialinės paslaugos teikiamos asmeniui (šeimai), kurio gebėjimams savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime ugdyti ir kompensuoti bendrųjų paslaugų nepakanka. Specialiosioms paslaugoms priskiriama socialinė priežiūra (pagalba į namus, socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo, laikino apnakvindinimo ir kt.), dienos, trumpalaikė ir ilgalaikė socialinė globa.

Atskirais savivaldybės numatytais atvejais, kai bendrąsias socialines paslaugas ir socialinę priežiūrą asmeniui yra veiksmingiau organizuoti pinigais, šios paslaugos gali būti keičiamos į piniginę išmoką – pagalbos pinigais.

³⁴ Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas//Valstybės žinios. 2006,Nr.17-589.

³⁵ Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas//Valstybės žinios. 2006,Nr.17-589.

³⁶ Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas//Valstybės žinios. 2006,Nr.17-589.

Pagal Socialinės paramos koncepciją savivaldybės atsako už socialinės paramos teikimą ir turi užtikrinti, kad bendruomenės poreikiai atitiktų finansinius išteklius. Būtent savivaldybėse labiausiai išryškėja ir atsiskleidžia aktualiausias žmonių socialinės problemos. Todėl jų vaidmuo socialinės paramos sistemoje yra labai svarbus. Pagal Socialinių paslaugų įstatymą už socialinių paslaugų teikimą joms tenka pagrindinė atsakomybė. Savivaldybių uždavinys yra planuoti, kaip ir kokias savo rajono gyventojams teikti socialines paslaugas, kad būtų geriau patenkinami jų socialiniai poreikiai. Savivaldybės atsako už socialinių paslaugų teikimo savo teritorijose užtikrinimą planuodamos ir organizuodamos socialines paslaugas, kontroliuodamos bendrųjų socialinių paslaugų ir socialinės priežiūros kokybę. Savivaldybė vertina ir analizuoja gyventojų socialinių paslaugų poreikius, pagal gyventojų poreikius prognozuoja ir nustato socialinių paslaugų teikimo mastą ir rūšis, vertina ir nustato socialinių paslaugų finansavimo poreikį. Socialinių paslaugų teikimo mastui ir rūšims pagal gyventojų poreikius nustatyti savivaldybė kasmet sudaro ir tvirtina socialinių paslaugų planą. Socialinių paslaugų planas sudaromas vadovaujantis Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos patvirtinta socialinių paslaugų planavimo metodika³⁷.

Savivaldybė planuoja socialines paslaugas asmenims (šeimoms):

1. organizuoja asmens (šeimoms) socialinių paslaugų poreikio nustatymą;
2. pagal nustatytą asmens (šeimoms) socialinių paslaugų poreikį skiria socialines paslaugas asmeniui (šeimai);
3. vertina asmens (šeimoms) finansines galimybes mokėti už socialines paslaugas ir nustato asmens (šeimoms) mokėjimo už socialines paslaugas dydį;
4. viešuosius pirkimus reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka perka socialines paslaugas savo teritorijos gyventojams;
5. jeigu reikia, teisės aktų, reglamentuojančių valstybės ir savivaldybių turto valdymą, naudojimą ir disponavimą, nustatyta tvarka perduoda savivaldybei priklausančias patalpas socialinių paslaugų įstaigoms panaudos pagrindais laikinai neatlygintinai valdyti ir naudotis;
6. steigia, reorganizuoja ir likviduoja socialinių paslaugų įstaigas bei užtikrina jų funkcionavimą;
7. parenka vaikus galinčias globoti šeimas ir jas prižiūri;
8. rengia ir įgyvendina savivaldybės socialinių paslaugų programas ir projektus³⁸.

Tais atvejais, kai veikiančios socialinių paslaugų įstaigos neteikia ar teikia nepakankamai tų socialinių paslaugų, kurioms yra nustatytas savivaldybės teritorijos gyventojų poreikis, savivaldybės steigia savo socialinių paslaugų įstaigas. **Socialinių paslaugų įstaiga** – socialines

³⁷ Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas//Valstybės žinios.2006, Nr.17-589.

³⁸ Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas//Valstybės žinios.2006, Nr.17-589.

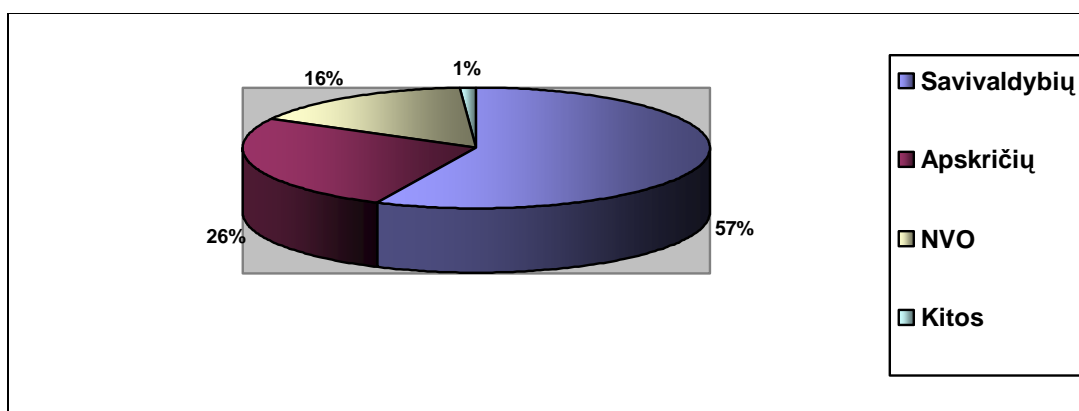
paslaugas teikianti įmonė, įstaiga, organizacija ar šeimyna³⁹. Pagal Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymą numatyta, kad kiekvienos savivaldybės administracijoje turi veikti padalinys, planuojantis socialines paslaugas, administruojantis socialinių paslaugų organizavimą ir bendrųjų socialinių paslaugų bei socialinės priežiūros kokybės kontrolę. Atskirais savivaldybių nustatytais atvejais, kai bendrąsias socialines paslaugas ir socialinę priežiūrą asmeniui yra veiksmingiau organizuoti pinigais, šios paslaugos gali būti keičiamos į piniginę išmoką. Tai reglamentuoja nuo 2006-07-01 įsigaliojęs Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas.

Iki 2006-06-30 galiojęs Socialinių paslaugų įstatymas nepakankamai reglamentavo socialinių paslaugų sritį. Dauguma Socialinių paslaugų įstatymo nuostatų iš esmės nebeatitiko šių dienų poreikių ir tendencijų. Socialinių paslaugų tikslai orientuoti į asmens gyvybinių poreikių tenkinimą, neapėmė asmens gebėjimų patiems spręsti iškylančias problemas stiprinimo, susieto su užimtumu, pinigine parama ir kt. Neiškirtas atskirai socialinių paslaugų, kurias savivaldybė turėtų organizuoti, siekdama užtikrinti būtinuosius gyventojų poreikius, ir paslaugų, kurios gyventojams gali būti teikiamos privačiai, reglamentavimas. Įstatyminis reglamentavimas buvo iš esmės orientuotas tik į senyvo amžiaus asmenis, neįgaliuosius ir neapėmė socialinės rizikos šeimų, socialinės rizikos ar likusių be tėvų globos vaikų. Neaiškiai buvo reglamentuota ir dienos, trumpalaikė socialinė globa. Pagalba namuose orientuota tik į fragmentišką buitinę pagalbą namuose. Socialinė globa namuose neįteisinta. Neatskirtos valstybės institucijų, apskričių viršininkų, savivaldybių funkcijos. Daugelis jų dubliavosi. Nereglamentuotas socialinių paslaugų pirkimas ir tai nesudarė galimybių vystyti socialinių paslaugų rinkai, aktyviau įsitraukiant nevyriausybinėms organizacijoms, privačiam sektoriui.

2001 m. pabaigoje Lietuvoje buvo apie 500 įvairių socialinių paslaugų įstaigų. Kaip matome iš 12 paveikslo, dauguma jų pagal pavaldumą priklausė savivaldybėms. Tačiau savivaldybių finansinės galimybės neleidžia sukurti įvairaus socialinės globos įstaigų tinklo, patenkinančio visų socialinių grupių poreikio. Pagal galiojančius teisės aktus gauti ilgalaikės socialinės globos paslaugas gali visi Lietuvos gyventojai, nepriklausomai nuo lyties, amžiaus, gyvenamos vietos ar socialinio statuso. Tačiau netolygus įstaigų išsidėstymas ir nevienodas alternatyvių socialinių paslaugų tinklo pasiskirstymas kartais gali lemti skirtingas žmogaus galimybes apsigyventi globos įstaigose. Ne visos savivaldybės turi savo ilgalaikės globos įstaigas arba turi jų nepakankamai, o apskrities pavaldumo įstaigos yra išsidėsčiusios netolygiai (dalis apskričių turi santykinai daug globos vietų, tuo tarpu kitų apskričių teritorijose jų labai trūksta). Savivaldybės, turėdamos savo teritorijoje valstybinę globos įstaigą, turi daugiau galimybių joje apgyvendinti savo bendruomenės narius, negu tos, kurių teritorijoje tokių įstaigų nėra. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, kai kuriose valstybinėse globos įstaigose gyvena daugiau kaip 70 proc. asmenų iš tos

³⁹ Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas//Valstybės žinios.2006, Nr.17-589.

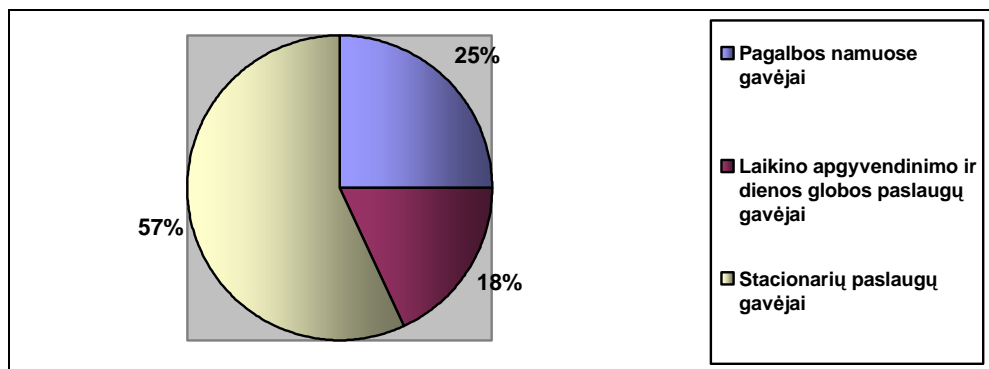
savivaldybės, kurios teritorijoje yra valstybinė globos įstaiga. Dėl neišplėtotos alternatyvių paslaugų struktūros ilgalaikės socialinės globos įstaigos perpildytos, susidaro didelės asmenų, norinčių į jas patekti, eilės. Naujame Socialinių paslaugų įstatyme įtvirtinta nuostata, jog asmenims bus teikiama ilgalaikė socialinė globa, tik įvertinus asmens poreikį socialinėms paslaugoms pagal patvirtintus Socialinių paslaugų poreikio asmeniui nustatymo principus ir tvarką. Socialinių paslaugų įstatyme įteisinamos ir naujos socialinių paslaugų rūšys – dienos socialinė globa asmens namuose ar institucijoje. Dienos socialinė globa į namus ateityje apims kompleksinę nuolatinę priežiūrą, kurią teiks socialiniai darbuotojai ir kiti specialistai. Tokiu būdu savivaldybės, įvertinusios asmenų poreikį socialinei globai, galės teikti alternatyvias stacionarias globai paslaugų formas (dienes socialinę globą asmenų namuose ar dienos socialinės globos įstaigoje).

12 pav. Socialinių paslaugų įstaigos pagal pavaldumą 2001 m. Šaltinis: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Ne visose savivaldybėse socialinėms paslaugoms skiriama pakankamai dėmesio ir lėšų. Šiuo požiūriu skirtumai tarp atskirų savivaldybių yra gana dideli. Skirtumai tarp savivaldybių pagal lėšų paskirstymą socialinėms pašalpoms nurodyti 2 priede. Savivaldybių išlaidos socialinei pašalpai 2001 – 2005 m. mažėjo: 2001 m. išlaidos socialinei pašalpai sudarė 88059,2 tūkst. Lt, 2002 m. – 90040,2 tūkst. Lt, 2003 m. – 94306,5 tūkst. Lt, 2004 m. – 69600,1 tūkst. Lt, 2005 – 52821,9 tūkst. Lt. Šiuo laikotarpiu daugelio savivaldybių išlaidos socialinėms pašalpoms netgi buvo mažinamos. Daugiausiai jos sumažėjo Kretingos raj. savivaldybėje (nuo 23,91 Lt 2001 metais iki 12,37 Lt 2004 metais), Šilalės raj. savivaldybėje (2001 m. – 52,34 Lt, 2004 m. – 33,36 Lt). Vidutiniškai per 2004 m. vienam gyventojui Šalčininkų raj. savivaldybėje teko 51,85 Lt, Šilutės raj. savivaldybėje - 34,3 Lt, o Elektrėnų savivaldybėje - tik 8,45 Lt⁴⁰.

⁴⁰ Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės// <http://www.std.lt>: prisijungimo laikas 2006-10-18.

13 pav. Socialinių paslaugų gavėjai 2001 m. Šaltinis: LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

2001 m. dauguma socialinių paslaugų gavėjų buvo globos įstaigose. Alternatyvios stacionarioms paslaugoms pagalbos formos (pagalba namuose, dienos globos ir laikino apgyvendinimo paslaugos) savivaldybėse buvo plėtojamos nepakankamai. 2001 m. pagalbos namuose tarnybos įsteigtos tik nedidelėje dalyje savivaldybių, net 9 savivaldybėse nebuvo etatinių lankomosios priežiūros darbuotojų. Šiose savivaldybėse pagalbos namuose paslaugas teikė lankomosios priežiūros darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis arba pagal darbo biržos viešųjų darbų programą. Socialinių paslaugų įstaigų skaičių siekta sumažinti įvertinus tikrąjį jų poreikį ir teikti pagalbos namuose ar bendruomenės (dienos rūpybos) paslaugas, kurios efektyvesnės, pigesnės ir suteikia žmogui daugiau savarankiškumo. Tačiau 2001 metais 11 savivaldybių pagalba namuose pradėta integruoti su pirminės sveikatos priežiūros paslaugų teikimu bendruomenėje⁴¹.

2002 metais pradėta įgyvendinti Socialinių paslaugų teikimo reforma, orientuota į bendruomenės skatinimą, pagalbą asmeniui ir šeimai, randant savipagalbos būdų, aiškesnį poreikio socialinėms paslaugoms vertinimą, socialinių paslaugų derinimą su užimtumo priemonėmis, piniginės paramos, sveikatos apsaugos sistemomis.

Pastaraisiais metais Lietuvoje sukurtas nemažas socialinių paslaugų tinklas, tačiau jo aprėptumas, paslaugų įvairovė ir kokybė kol kas nepakankama. Vidutiniškai šalyje iš 10 tūkst. gyventojų socialines paslaugas galima suteikti tik 50-čiai asmenų. 2004 m. pabaigoje Lietuvoje veikė apie 600 įvairaus pavaldumo (apskričių, savivaldybių, nevyriausybinių organizacijų ir kt.) socialinių paslaugų įstaigų, iš jų apie 40 proc. sudarė stacionarios globos įstaigos⁴². Pastaruoju metu ypač išaugo nestacionarios socialines paslaugas teikiančių įstaigų skaičius, atsirado naujo tipo mišrių socialinių paslaugų įstaigos, teikiančios įvairias socialines paslaugas skirtingoms socialinėms žmonių grupėms. Bendras socialinių paslaugų gavėjų skaičius per pastaruosius metus išaugo apie

⁴¹ LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija// <http://www.socmin.lt>; prisijungimo laikas 2006-10-03

⁴² LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija// <http://www.socmin.lt>; prisijungimo laikas 2006-10-03

10 kartų. Nors nestacionarių socialinių paslaugų infrastruktūra Lietuvoje yra intensyviai plėtojama, tačiau ji nėra pakankama. Dėl demografinių tendencijų (socialinės rizikos šeimų ir jose augančių vaikų, neįgaliųjų skaičiaus didėjimas, visuomenės senėjimas) socialinių paslaugų poreikis ateityje turėtų dar labiau didėti.

Įvertinus atskirų savivaldybių teritorijoje nestacionariose įstaigose teikiamų socialinių paslaugų apimtį, taip pat atsižvelgiant į trūkstamų paslaugų poreikį, visas Lietuvoje esančias savivaldybes galima suskirstyti į mažas (Akmenės r., Birštono, Kalvarijos, Kupiškio r., Lazdijų r. Visagino ir pan.), vidutines (Alytaus r., Anykščių r., Kaišiadorių r., Rokiškio r. ir pan.) ir dideles (Alytaus, Kauno r., Kėdainių r., Marijampolės, Vilniaus r. ir pan.). Kadangi tokį skirstymą lemia ir gyventojų (savivaldybėje) skaičius, didieji miestai (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys) pagal aukščiau įvardintas kategorijas neklasifikuojami ir priskiriami atskirai grupei⁴³.

Aukščiau išskirtose mažosiose savivaldybėse (5-30 tūkst. gyventojų, iš viso 20 savivaldybių) daugiau paslaugų teikiama neįgaliesiems ar sutrikusio intelekto vaikams. Tuo tarpu socialines paslaugas nestacionariose įstaigose gauna tik maždaug kas dešimtas gyventojas, kuriam pripažintas specialusis nuolatinės slaugos ir priežiūros poreikis. Panaši situacija ir kalbant apie socialines paslaugas, teikiamas suaugusiems gyventojams (iki 60 m.), turintiems sunkią psichikos, proto, fizinę ar kompleksinę negalią, ir suaugusiems gyventojams (iki 60 m.) turintiems psichikos negalią. Dar blogesni vyresnių nei 60 m. gyventojų situacijos rodikliai, rodantys, jog savivaldybėse tik keliems procentams tokių asmenų paslaugos yra teikiamos namuose arba specialiose įstaigose⁴⁴. Todėl, sprendžiant pagal dabartines tendencijas, visoms mažosioms savivaldybėms trūksta nestacionarių dienos socialinių paslaugų ir mišrių socialinių paslaugų įstaigų bei laikino gyvenimo namų, taip pat akivaizdus ir savarankiško gyvenimo namų ar bendruomenės namų (pagyvenusiems asmenims) poreikis.

Kiek geresnė yra vidutinio dydžio savivaldybių situacija (30–60 tūkst. gyventojų; iš viso Lietuvoje yra 29 tokios savivaldybės). Šiose savivaldybėse socialinės paslaugos teikiamos maždaug 20 proc. šių grupių asmenų: neįgalūs ar sutrikusio intelekto vaikai, proto negalią turintys suaugę (iki 60 metų), suaugę gyventojai (iki 60 m.), turintys sunkią psichikos, proto, fizinę ar kompleksinę negalią. Tuo tarpu paslaugos teikiamos tik keliems procentams asmenų, turinčių psichikos negalią. Akcentuotina ir nedidelė daugiau nei 60 metų turintiems asmenims teikiamų paslaugų apimtis. Keliems procentams šios grupės asmenų teikiamos bendruomeninės paslaugos, kol kas nėra išplėtotą dienos socialinės globos paslaugų sistema, taip pat ir seniems žmonėms, turintiems specialiųjų poreikių. Šios grupės savivaldybėse yra akivaizdus bent vienos tiek nestacionarių dienos

⁴³ LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija// <http://www.socmin.lt>: prisijungimo laikas 2006-09-23.

⁴⁴ LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija// <http://www.socmin.lt>: prisijungimo laikas 2006-09-23.

socialinių paslaugų įstaigos, tiek mišrių socialinių paslaugų įstaigos, tiek laikino gyvenimo namų stygius⁴⁵.

Specialių poreikių turinčių asmenų skaičiaus ir jiems teikiamų nestacionarių socialinių paslaugų santykis didžiosiose savivaldybėse (60-100 tūkst. gyventojų, 6 savivaldybės) ir didžiuosiuose miestuose (daugiau nei 100 tūkst. gyventojų, 5 miestai) yra žymiai geresnis nei aukščiau pateiktais atvejais. Todėl neatidėliotina socialines paslaugas teikiančių nestacionarių įstaigų infrastruktūros plėtra jose yra mažiau reikalinga. Tačiau išlieka aktualus kai kurių jau dabar veikiančių įstaigų atnaujinimo ar plėtros poreikis.

Vykstant socialiniams ir ekonominiams pokyčiams, Lietuvos žmonėms iškyla vis naujų opių problemų, kurioms spręsti esamos socialinių paslaugų infrastruktūros nepakanka. Atsiranda gyventojų grupės, kurioms socialinės paslaugos ypač svarbios: tai pagyvenę žmonės, neįgalieji, vaikai, socialinės rizikos grupės. Auga poreikis naujoms socialinių paslaugų rūšims ir naujoms socialinio darbo formoms. Didėjantis socialinių paslaugų poreikis neretai viršija turimus išteklius, todėl būtina ieškoti efektyvesnių tokių paslaugų organizavimo, teikimo, paslaugų kokybės užtikrinimo būdų.

Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programa - tai regioninių socialinių paslaugų projektų finansavimas iš valstybės biudžeto lėšų. Savivaldybės, apskritys ir nevyriausybinės organizacijos teikia konkursui projektus, kuriuos atrenka socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu sudaryta komisija.

Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programos tikslas – gerinti socialinių paslaugų infrastruktūrą bendruomenėse, šiuo tikslu skatinti geros kokybės socialinių paslaugų teikimą, didinti jų prieinamumą socialinės rizikos šeimoms ir vaikams, neįgaliesiems, senyvo amžiaus žmonėms, tam naudoti visus galimus išteklius: žmogiškuosius, finansinius, materialinius⁴⁶. Šia programa siekiama sudaryti sąlygas plėtoti socialinių paslaugų infrastruktūrą savivaldybėse, skatinant savivaldybių, nevyriausybinių organizacijų, užsienio partnerių, privataus ir viešojo sektoriaus bendradarbiavimą, mažinant socialinių paslaugų infrastruktūros skirtumus savivaldybėse. Socialinių paslaugų infrastruktūros programa įgyvendinama atrenkant ir iš dalies finansuojant savivaldybių ir nevyriausybinių organizacijų parengtus projektus.

Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programos uždaviniai:

- dekoncentruoti ir decentralizuoti socialinių paslaugų organizavimą ir teikimą;
- mažinti socialinių paslaugų infrastruktūros skirtumus savivaldybėse;
- plėsti kompleksinį socialinių paslaugų įstaigų tinklą bendruomenėse, rūpintis, kad jos teiktų kuo įvairesnes socialines paslaugas, orientuotas į pagalbą šeimoms;

⁴⁵ LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija// <http://www.socmin.lt>: prisijungimo laikas 2006-09-23.

⁴⁶ Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros 2004 – 2006 metų programa//Valstybės žinios. 2003, Nr. 90-4075

- modernizuoti socialinių paslaugų įstaigų materialinę bazę;
- skatinti socialinių paslaugų, sveikatos apsaugos ir švietimo sistemų sąveiką;
- kuo plačiau įtraukti į šios Programos įgyvendinimą vietos bendruomenes – skatinti savivaldybių institucijų ir nevyriausybinė organizacijų bendradarbiavimą rengiant bendrus projektus, numatant jų atsakomybę už šių projektų įgyvendinimą;
- siekti, kad socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros finansavimas būtų siejamas su įvairių tarptautinių fondų, Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos gavimo planavimu ir naudojimu.

Per 1998–2005 metų laikotarpį Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programai įgyvendinti iš valstybės biudžeto ir iš Europos Tarybos vystymo banko skirta iš viso 34,52 mln. litų, savivaldybėse įgyvendintas 161 socialinių paslaugų įstaigų plėtros projektas. Įgyvendinus visus šiuos projektus, socialinės paslaugos pradėtos teikti vidutiniškai 6126 klientams per mėnesį, įkurta 750 naujų darbo vietų. 2006 metais baigiamas Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros 2004–2006 metų programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 18 d. nutarimu Nr. 1178 „Dėl Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros 2004 - 2006 metų programos patvirtinimo“ įgyvendinimas. Atsižvelgiant į didelį nepatenkintą poreikį yra rengiama nauja Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros 2007-2009 metų programa⁴⁷.

2006 m. liepos 1 d. įsigaliojusio Socialinio draudimo įstatyme svarbiausia tai, kad yra pasikeitęs požiūris ne tik į socialinės paslaugos reikalingą žmogų, bet ir į jo šeimos narius. Iki šiol šeimos nariai nesulaukdavo tinkamos valstybės paramos - jeigu dėl socialinių paslaugų įvairovės stygiaus jie priversti namuose prižiūrėti neįgalius tėvus – tai nėra pati geriausia išeitis nei žmonėms, nei valstybei. Kur kas naudingiau, kad šie žmonės dirbtų, mokėtų mokesčius, o valstybė už tuos mokesčius organizuotų tinkamą socialinę priežiūrą. Įsigaliojus įstatymui, turintys vaikų ir su jais gyvenantys senyvi ar neįgalūs žmonės turės tokias pat galimybes gauti jiems būtinąją valstybės pagalbą, kaip ir tie, kurie yra vieniši. Naujuoju Socialinių paslaugų įstatymu siekiama skatinti socialinių paslaugų įvairovę ir didinti jų prieinamumą visiems. Civilizuotame pasaulyje be ilgalaikės socialinės globos stacionarioje globos įstaigoje egzistuoja be galo daug kitų, žymiai patrauklesnių, žmonėms ir jų šeimos nariams socialinių paslaugų formų, kurias būtina plėtoti ir populiarinti. Tai savarankiško gyvenimo namai, socialinė globa į namus, dienos socialinės globos centrai ir kiti. Šios formos lietuviams dar nėra gerai žinomos. Įstatyme nemenkas dėmesys skiriamas ir socialinių paslaugų kokybės užtikrinimui. Pavyzdžiui, tiek apskrities, tiek savivaldybės pavaldumo, tiek nevyriausybinių ar privačios socialinės globos įstaigos ar personalinės įmonės, norėdamos teikti socialinę globą, nuo 2010 m., turės įsigyti licencijas. Kiekvienas Lietuvos gyventojas, gaunantis socialinę globą ar jo šeimos nariai, artimieji, rūpintojai, globėjai, turės

⁴⁷ LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija// <http://www.socmin.lt>: prisijungimo laikas 2006-10-03.

galimybę apie netinkamai teikiamą socialinę globą pranešti Socialinių paslaugų priežiūros departamentui prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kuris kontroliuos šių paslaugų kokybę.

Sveikatos apsauga

Lietuva vykdo laipsnišką ir kryptingą visuomenės sveikatos priežiūros sistemos reformą, remdamasi tarptautine patirtimi. Per Lietuvos nepriklausomybės metus labai pasikeitė visuomenės sveikatos samprata, vystoma modernioji visuomenės sveikata. Jos tikslas – užtikrinti efektyvų ligų prevencijos ir kontrolės sistemos funkcionavimą, sveikatos ugdymą ir informacijos sistemų plėtrą, skatinant profesinį tobulėjimą, įgyvendinti visuomenės sveikatos sistemos reformą, atitinkančią ES teisės reikalavimus. Reformuojant visuomenės sveikatos sistemą, siekiama priartinti ją prie bendruomenės – dalį funkcijų perduoti savivaldybėms, skatinti jas prisidėti finansiškai ir taip plėtoti galimybes greitai reaguoti į sveikatai išskylančias grėsmes.

Asmens sveikatos priežiūros įstaigos užtikrina būtinąją medicinos pagalbą ir teikia planines sveikatos priežiūros paslaugas. Sveikatos priežiūros įstaigų klasifikacija, jų steigimo, reorganizavimo, likvidavimo, veiklos, jos valstybinio reguliavimo pagrindus, kontrolės priemonės, valdymo ir finansavimo ypatumus, Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos įstaigų nomenklatūrą reglamentuoja Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas. **Sveikatos priežiūros įstaiga** (toliau - įstaiga) - įstaiga ar įmonė, įstatymų bei teisės aktų nustatyta tvarka turinti teisę teikti sveikatos priežiūros paslaugas ir patarnavimus⁴⁸. Lietuvos nacionalinės sveikatos sistemos (toliau LNSS) įstaigoms priskiriamos licencijas sveikatos priežiūrai turinčios:

- valstybės ir savivaldybių asmens sveikatos priežiūros viešosios ir biudžetinės įstaigos ;
- valstybės ir savivaldybių visuomenės sveikatos priežiūros biudžetinės ir viešosios įstaigos;
- valstybės ir savivaldybių įmonės bei įmonės, kurių daugiau kaip 50 procentų akcijų priklauso valstybei ar savivaldybei;
- kitos įmonės ir įstaigos, įstatymų nustatyta tvarka sudariusios sutartis su Valstybine ar teritorinėmis ligonių kasomis arba kitais LNSS veiklos užsakovais - šių sutarčių galiojimo laikotarpiu⁴⁹.

LNSS nepriklausančioms ir kitoms pirminės sveikatos priežiūros įstaigoms ir jų filialams steigti būtinas savivaldybės, kurios teritorijoje steigiama įstaiga, valdybos išduotas leidimas. Leidimo išdavimo tvarką nustato savivaldybės taryba. Leidimas neišduodamas, jeigu pirminės

⁴⁸ Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas// Valstybės žinios. 2003, Nr.4-37.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas// Valstybės žinios. 2003, Nr.4-37.

sveikatos priežiūros įstaigos ir jos filialų steigimas prieštarauja savivaldybės tarybos patvirtintai pirminės sveikatos priežiūros plėtojimo programai (planui).

LNSS biudžetinė įstaiga yra iš valstybės ar savivaldybių biudžetų visiškai arba iš dalies išlaikoma įstaiga. Ji taip pat gali gauti lėšų iš privalomojo sveikatos draudimo fondo, sveikatos fondų, gauti kitų nebiudžetinių lėšų. Biudžetinių įstaigų, išlaikomų iš savivaldybių biudžetų, steigėjos yra savivaldybių tarybos. LNSS savivaldybių visuomenės sveikatos priežiūros biudžetinė įstaiga yra savivaldybės visuomenės sveikatos biuras. LNSS viešoji įstaiga yra iš valstybės ar savivaldybės turto ir lėšų įsteigta viešoji įstaiga, teikianti jos įstatuose nustatytas paslaugas pagal sutartis su užsakovais. LNSS savivaldybės viešosios įstaigos steigėjais yra savivaldybės taryba.

LNSS savivaldybių asmens sveikatos priežiūros viešųjų įstaigų nomenklatūra:

- 1) pirminės sveikatos priežiūros centrai;
- 2) savivaldybių poliklinikos;
- 3) savivaldybių ambulatorijos;
- 4) psichikos sveikatos centrai;
- 5) bendrosios praktikos gydytojų kabinetai;
- 6) bendrosios praktikos odontologų kabinetai;
- 7) savivaldybių medicinos punktai;
- 8) savivaldybių greitosios medicinos pagalbos stotys ar skyriai, veikiantys kaip savarankiški juridiniai asmenys ar kaip pirminės sveikatos priežiūros įstaigų padaliniai;
- 9) savivaldybės palaikomojo gydymo ir slaugos ligoninės (slaugos);
- 10) miestų ar rajonų savivaldybių ligoninės, įrašytos į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintą sąrašą;
- 11) medicininės reabilitacijos ir sanatorinio gydymo įstaigos, įrašytos į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintą sąrašą⁵⁰.

Iš savivaldybės biudžeto asignavimų, skirtų sveikatos priežiūrai:

- 1) išlaikomos biudžetinės įstaigos, kurių steigėja yra savivaldybių taryba;
- 2) teikiama papildoma parama savivaldybių tarybų nustatytų kategorijų socialiai remtinų asmenų sveikatos priežiūrai;
- 3) finansuojamos privalomosios savivaldybių sveikatos programos;
- 4) finansuojamos Sveikatos apsaugos ministerijos nustatytos pirminės visuomenės sveikatos priežiūros priemonės. Šios priemonės turi būti suderintos su Lietuvos savivaldybių asociacija⁵¹.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas// Valstybės žinios. 2003, Nr.4-37.

⁵¹ Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas// Valstybės žinios. 2003, Nr.4-37.

Savivaldybėse yra vykdomas asmens sveikatos įstaigų tinklo restruktūrizavimas, kurio tikslas – užtikrinti geresnį gyventojų sveikatos priežiūros paslaugų poreikių patenkinimą, geresnę paslaugų kokybę, saugumą ir prieinamumą bei racionalesnį išteklių panaudojimą.

Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas įpareigoja savivaldos vykdomąsias institucijas organizuoti pirminę asmens ir visuomenės sveikatos priežiūrą. Jos taip pat įgyvendina įstatymo deleguotą valstybės funkciją - organizuoja antrinę asmens sveikatos priežiūrą, kurios mastą ir profilius nustato Sveikatos apsaugos ministerija. Savivaldybės remia savo teritorijos gyventojų sveikatos priežiūrą ją papildomai finansuodamos iš savivaldybių biudžetų lėšų. Savivaldybių remiamai sveikatos priežiūrai priskiriama:

- pirminio sveikatos priežiūros organizavimo lygio būtinoji medicinos pagalba;
- nėščiujų sveikatos priežiūra;
- bedarbių, nedarbingų šeimos narių asmens sveikatos priežiūra;
- vaikų iki 16 metų sveikatos priežiūra;
- asmenų, kurių pajamos yra mažesnės už valstybės remiamas, sveikatos priežiūra;
- našlaičių iki 18 metų sveikatos priežiūra;
- asmenų, pripažintų nedarbingais, ir asmenų, sukakusių senatvės pensijos amžių, kuriems teisės aktų nustatyta tvarka yra nustatytas didelių specialiųjų poreikių lygis, sveikatos priežiūra;
- kitos savivaldybės remiamos sveikatos priežiūros paslaugos, kurių sąrašą ir teikimo tvarką nustato savivaldybių tarybos⁵².

Savivaldybės tarybos kompetencija sveikatinimo veiklos valdymo klausimais:

- tvirtina pirminės sveikatos priežiūros plėtojimo programą, kitas savivaldybės kompleksines ir tikslines sveikatos programas ir kontroliuoja jų įgyvendinimą;
- tvirtina savivaldybės biudžeto lėšas sveikatinimo veiklai ir jų panaudojimo apyskaitą;
- tvirtina savivaldybės valdybos (mero) sudarytas sveikatinimo veiklos sutartis;
- tvirtina savivaldybių visuomenės sveikatos rėmimo specialiąją programą, kontroliuoja jai skirtų lėšų naudojimą ir tvirtina jų panaudojimo ataskaitą;
- sudaro bendruomenės sveikatos tarybą;
- steigia, reorganizuoja ar likviduoja pirminės sveikatos priežiūros įstaigas, farmacijos įmones ir vykdo jų steigėjos funkcijas;
- valdo jos pavaldumui priskirtas antrinio lygio sveikatos priežiūros įstaigas ir kt.⁵³.

Savivaldybės meras ar savivaldybės valdyba:

⁵² Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas//Valstybės žinios.2005, Nr.85-3142.

⁵³ Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas//Valstybės žinios.2005, Nr.85-3142.

- organizuoja Lietuvos sveikatos programos, valstybinių sveikatos programų įgyvendinimą, savivaldybės pirminės sveikatos priežiūros plėtojimo programos, kitų savivaldybės kompleksinių ir tikslinių sveikatos programų projektų rengimą ir savivaldybės tarybos patvirtintų programų, sveikatinimo veiklos įstatymų, kitų teisės aktų įgyvendinimą savivaldybės teritorijoje;

- pagal kompetenciją užtikrina valstybės laiduojamą ir savivaldybės remiamą sveikatos priežiūrą savivaldybės teritorijoje;

- organizuoja pirminę sveikatos priežiūrą ir vykdo valstybės deleguotą funkciją - organizuoja antrinę sveikatos priežiūrą;

- organizuoja savivaldybei pavaldžių pirminės sveikatos priežiūros įstaigų medicininį ir visuomenės sveikatos priežiūros auditą;

- organizuoja pacientų teisių įgyvendinimo priežiūrą pirminio lygio asmens sveikatos priežiūros įstaigose ir t.t.⁵⁴.

Sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas ir tinkamumas itin svarbūs visuomenei. Vienas svarbiausių šiuo metu vykdomos sveikatos apsaugos reformos uždavinių – pirminės sveikatos priežiūros plėtra. Siekdama užtikrinti Lietuvos sveikatos programos įgyvendinimą, Sveikatos apsaugos ministerija 2000-07-26 įsakymu Nr. 431 patvirtino Pirminės sveikatos priežiūros 2000–2010 metų programą. Šios programos strateginė nuostata – tobulinti pirminės sveikatos priežiūros sistemą, pamažu keičiant terapeutų, pediatrų, akušerių ginekologų ir chirurgų veiklą bendrosios praktikos gydytojų (toliau BPG) veikla. Pirminę asmens ir visuomenės sveikatos priežiūrą, kaip jau buvo minėta, organizuoja savivaldos vykdomosios institucijos. Tam sukurta savivaldybės gydytojo institucija. Programą planuota įgyvendinti dviem etapais: I etapas – 2000–2004 metai, II – 2005–2010 metai. Pirmojo etapo tikslas buvo įgyvendinti visapusišką, kokybišką ir efektyvią pirminės sveikatos priežiūros sistemą, atitinkančią gyventojų sveikatos poreikius, išplėtoti profilaktinį darbą.

Pirminės sveikatos priežiūros 2000–2010 metų programos pirmojo etapo uždaviniai, susiję su BPG institucijos vystymu:

- įgyvendinti efektyvų pirminės sveikatos priežiūros planavimo, finansavimo ir valdymo modelį;

- rengti ir tobulinti pirminės sveikatos priežiūros veiklą reglamentuojančius poįstatyminius norminius aktus;

- plėtoti pirminės sveikatos priežiūros kompiuterinę ir informacinę sistemą;

- nuolat vykdyti pirminės sveikatos priežiūros sistemos analizę ir mokslinių tyrimų plėtrą bei visuomenės informavimą;

⁵⁴ Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas//Valstybės žinios.2005, Nr.85-3142.

- užtikrinti BPG darbo vietų įrengimą, aprūpinimą medicinos įranga, transportu, ryšio priemonėmis;

- plėtoti privačių BPG kabinetų tinklą;
- parengti ir perkvalifikuoti reikiamą BPG skaičių;
- sukurti BPG tobulinimo sistemą.

Planuota, kad įgyvendinus programą, pagerės gyventojų sveikatos, gyvenamosios rodikliai, sveikatos paslaugų efektyvumas, pirminės asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas ir kokybė.

Apskričių viršinininko administracijos (apskričių gydytojai) kartu su teritorinėmis ligonių kasomis įvertino savivaldybių parengtus pirminės sveikatos priežiūros plėtros planus (toliau – plėtros planus), pateikė bendras išvadas, kaip planai atitinka Sveikatos priežiūros įstaigų restruktūrizavimo strategijos nuostatas ir įvardijo pagrindinius šių planų trūkumus:

- daugelio savivaldybių plėtros planai tik iš dalies atitinka Sveikatos priežiūros įstaigų restruktūrizavimo strategijos nuostatas;

- pirminė sveikatos priežiūra tik deklaruojama kaip prioritetinga sveikatos sritis;
- nenurodyti restruktūrizavimo prioritetų įgyvendinimo būdai;
- daugelio savivaldybių plėtros planuose nėra esamos situacijos analizės;
- daugelio savivaldybių plėtros planuose nenumatyta ligų prevencijos darbas, ilgalaikis pacientų stebėjimas;

- daugelio savivaldybių plėtros planuose nenumatyta privačių BPG kabinetų plėtra;
- nenumatyta konkrečios BPG teikiamų paslaugų prieinamumo ir kokybei gerinimo priemonės;

- nenumatyta plėtros planų vykdymo kontrolė⁵⁵.

Teritorinių ligonių kasų duomenimis, apsilankymų skaičius pas bendrosios praktikos gydytojus arba pirminės asmens sveikatos priežiūros paslaugų skaičius 2002 – 2004 m. padidėjo 12,2 proc. Bendras pirminės asmens sveikatos paslaugų skaičiaus didėjimas ir vidutiniškai vienam aptarnaujamam gyventojui per metus suteiktų pirminės asmens sveikatos priežiūros paslaugų skaičiaus augimas 2002 – 2004 m. daugumoje savivaldybių buvo teigiamas. Didžiausias pirminės asmens sveikatos priežiūros paslaugų skaičiaus augimas 2002 – 2004 m. buvo Mažeikių, Šilalės ir Šalčininkų rajonų savivaldybėse. Vidutiniškai vienam aptarnaujamam gyventojui per metus suteiktų pirminės asmens sveikatos priežiūros paslaugų skaičiaus pokytis 2002 – 2004 m. Neringos ir Palangos miestų savivaldybėse yra neigiamas, t.y. suteiktų pirminės asmens sveikatos priežiūros paslaugų skaičius vidutiniškai vienam aptarnaujamam gyventojui 2004 m., lyginant su 2002 m.,

⁵⁵ LR Valstybės kontrolė ataskaita// <http://www.vkontrolė.lt>; prisijungimo laikas 2006-10-16.

sumažėjo. Bendras pirminės asmens sveikatos priežiūros paslaugų skaičius 2004 m., lyginant su 2002 m., sumažėjo Neringos miesto, Šiaulių, Jurbarko ir Utenos rajonų savivaldybėse.

Nors daugumoje savivaldybių BPG skaičiaus ir bendrosios praktikos gydytojų aptarnaujamų gyventojų dalies augimas pakankamai geras, yra savivaldybių, kuriose BPG institucijos plėtra labai lėta arba visai nevyksta. Savivaldybių pirminės sveikatos priežiūros plėtros planuose tarp artimiausių prioritetinių uždavinių nurodyta bendrosios praktikos gydytojų veiklos plėtra kaime.

Pirminės sveikatos priežiūros plėtra vyksta, tačiau yra savivaldybių, kuriose ji itin menka. Visuomenės sveikatos priežiūra savivaldybėse vis dar nėra prioritetinė sritis.

Kultūra, sveikatingumas

Kultūra yra svarbi visuomenės gyvenimo dalis, jos integralumo garantija. Kultūros paveldo tvarkymas, atskleidžiant jo pažintinę vertę ir pritaikant jį viešam naudojimui, kultūrinės veiklos plėtojimas sudaro palankias sąlygas turizmui, rekreacinei veiklai, gerina socialinę ir verslo aplinką, gyvenimo kokybę, mažina menininkų, kultūros darbuotojų emigraciją.

Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje nustatytos pagrindinės kultūros strateginės kryptys savivaldybių institucijoms, siekiant kultūros politikos tikslų, saugant ir puoselėjant nacionalinės kultūros tapatumą – puoselėti etninę kultūrą, vietos tradicijas, sudaryti sąlygas visuomenei dalyvauti kultūros veikloje, remti mėgėjų kūrybinę veiklą, įgyvendinti regioninę kultūros politiką. Lietuvos kultūros politikos nuostatuose pabrėžiama, kad savivaldybių institucijos sudaro sąlygas šalies gyventojams naudotis kultūros paslaugomis, dalyvauti kultūriniame gyvenime.

Siekiant sudaryti galimybę pažinti kultūrą ir išsaugoti tradicijas, savivaldybės steigia kultūros centrus, viešąsias bibliotekas, muziejus, teatrus ir koncertines įstaigas, atsako už savivaldybei priklausančių kultūros vertybių apsaugą.

Kultūros centras – įstatymų nustatyta tvarka įsteigtas ir šio įstatymo nustatyta tvarka pripažintas juridinis asmuo, kuris savo veikla puoselėja etninę kultūrą, mėgėjų meną, kuria menines programas, plėtoja švietėjišką (edukacinę), pramoginę veiklą, tenkina bendruomenės kultūrinius poreikius ir organizuoja profesionalaus meno sklaidą⁵⁶. Savivaldybių kultūros centrai – tai kultūros centrai, kurių teisinė forma yra biudžetinė įstaiga ar viešoji įstaiga ir kurių steigėjas yra savivaldybės taryba.

Savivaldybės taryba:

- 1) įstatymų nustatyta tvarka steigia, reorganizuoja ir likviduoja savivaldybės kultūros centrus;
- 2) analizuoja ir kontroliuoja savivaldybės kultūros centrų veiklą;

⁵⁶ Lietuvos Respublikos kultūros centrų įstatymas//Valstybės žinios.2004, Nr.120-4435

3) nustato savivaldybės kultūros centrų plėtotės strategiją;

4) koordinuoja savivaldybės kultūros centrų dalyvavimą tarptautinėse kultūrinėse programose⁵⁷.

Kultūros centrai – viena svarbiausių kultūros įstaigų formų. 2002 metais, palyginti su 1995 metais, mėgėjiškų meno kolektyvų padaugėjo nuo 4,0 tūkst. iki 4,8 tūkst., o dalyvių juose – nuo 49 tūkst. iki 57 tūkst⁵⁸.

Savivaldybės viešoji biblioteka kaupia ir saugo savivaldybės poreikius tenkinantį universalų dokumentų fondą, aptarnauja vartotojus, dalyvauja formuojant Lietuvos bibliotekų fondą ir kuriant bibliotekų informacijos sistemą. Kiekvienoje savivaldybėje turi būti įsteigta savivaldybės viešoji biblioteka, išskyrus kai apskrities viešoji biblioteka apskrities ir savivaldybės sutartimi gali atlikti savivaldybės viešosios bibliotekos funkcijas. Gali būti steigiami savivaldybės viešosios bibliotekos filialai miesto mikrorajonuose, miesteliuose ir kaimuose, taip pat filialai, aptarnaujantys vaikus ar kitas vartotojų grupes, bei mobiliosios bibliotekos.

2005 m. savivaldybėse buvo 60 savivaldybių viešųjų bibliotekų, turinčių 1317 filialų miesto ir kaimo vietovėse, savivaldybių viešosiose bibliotekose veikė per 1000 vartotojams skirtų kompiuterizuotų darbo vietų, apie 90 procentų kompiuterių turėjo interneto ryšį⁵⁹.

Savivaldybių muziejai kaupia, saugo, tiria, konservuoja ir eksponuoja tam tikros savivaldybės teritorijos kultūros istoriją atspindinčius muziejinių vertybių rinkinius. Savivaldybių muziejus steigia savivaldybės. Savivaldybių muziejai:

1) dalyvauja bendrose apskričių muziejinėse programose;

2) bendradarbiauja su švietimo įstaigomis ir rengia muziejines moksleivių lavinimo programas;

3) organizuoja su muziejaus veikla susijusius kultūros renginius⁶⁰.

2005 metais veikė 60 savivaldybių muziejų, kurių išlaikymui steigėjai (savivaldybės) skyrė 14398922 Lt⁶¹.

Savivaldybėms priskirtas (ribotai savarankiškas) ir savarankiškas nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos funkcijas atlieka savivaldybės paveldosaugos padalinys. Savivaldybių paveldosaugos padaliniai, atlikdami savivaldybei priskirtas valstybės saugomų objektų apsaugos funkcijas:

- tikrina kultūros paveldo objektų būklę, kaupia informaciją;
- informuoja Statistikos departamentą apie savivaldybės priimtus sprendimus dėl valstybės saugomų objektų bei vietovių;

⁵⁷ Lietuvos Respublikos kultūros centrų įstatymas//Valstybės žinios. 2004 Nr.120-4435.

⁵⁸ Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės// <http://www.std.lt>: prisijungimo laikas 2006-09-16.

⁵⁹ Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės// <http://www.std.lt>: prisijungimo laikas 2006-09-16.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos muziejų įstatymas//Valstybės žinios. 2003 Nr.59-2638

⁶¹ Statistikos departamentas prie LR vyriausybės// <http://www.std.lt>: prisijungimo laikas 2006-09-16.

- administruoja kultūros paveldo objektų tvarkybą;
- inicijuoja ir organizuoja kultūros paveldo objektų skelbimą savivaldybės saugomais, teikia jų duomenis Kultūros vertybių registrui ir kt⁶².

Gyventojų fizinis aktyvumas, aktyvus poilsis yra svarbūs sveikatos išsaugojimo veiksniai. Pasaulinė praktika rodo, kad kurortų galimybę konkuruoti rinkose labiausia lemia valstybės turizmo įvaizdis, paties kurorto įvaizdis ir aukštos kokybės įvairiausių kurortinio gydymo, sveikatinimo, turizmo paslaugų bei pramogų infrastruktūra. Tačiau savivaldybėse turimas kurortų gamtinis, infrastruktūros ir žmogiškasis potencialas dar nėra efektyviai išnaudojamas. Valstybės investicijos į Lietuvos kurortų infrastruktūrą iki šiol buvo nepakankamos, pastebimai skyrėsi ir kurortų savivaldybių išlaidos sveikatingumui (sportui), rekreacijai ir kultūrai: Birštone jos sudaro 13,3 procento, Neringoje - 10 procentų, Druskininkuose - 4,4 procento, Palangoje - 3,6 procento visų metinių savivaldybės biudžeto išlaidų. Birštono, Druskininkų, Neringos ir Palangos fizinės infrastruktūros kokybę sąlygoja lėšų stoka, menkas esamų pajėgumų panaudojimas, labai nusidėvėjusi įranga.

3.2. Užimtumo ir nedarbo problemų sprendimas

Lietuva pritarė Lisabonos Europos vadovų tarybos 2000 m. kovo 23–24 d. išvadoms, kurios nustatė strateginį ES tikslą iki 2010 metų – paversti Europos Sąjungą konkurencingiausia ir dinamiškiausia, žiniomis paremta ekonomika pasaulyje, galinčia subalansuotai ekonomiškai augti, kuriant daugiau ir geresnių darbo vietų, siekiant didesnės socialinės sanglaudos.

Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikėje strategijoje, kuri yra sudėtinė Valstybės ilgalaikės raidos strategijos dalis, apibrėžtas Lietuvos ekonominės politikos tikslas: stabili makroekonominė aplinka – konkurencingas spartus ekonomikos augimas, mažas nedarbo lygis, stabilios kainos. Numatyta vykdyti ekonominį aktyvumą ir užimtumą didinančią politiką, sudarant palankesnes sąlygas kurti naujas darbo vietas, priderinti profesinio mokymo sistemą prie rinkos poreikių. Tai turi sudaryti sąlygas plėtoti žmogaus pasirinkimo galimybes visais jo gyvenimo aspektais – ekonominiu, socialiniu, kultūriniu ir politiniu. Investuojant į švietimą, lavinimą ir sveikatos apsaugą, turi būti užtikrintas žmogaus galių (žmogaus kapitalo) stiprinimas. Šie tikslai iš esmės sutampa su pagrindiniais Lisabonos strategijos elementais.

Lietuvoje 2001 m. užimtumo tendencijoms būdingas nedarbo didėjimas, nelegalus darbas ir bendro užimtumo mažėjimas. Statistikos departamento tyrimo duomenimis, užimtumas 2001 m. sumažėjo iki 57,2 proc. (2000 m. buvo 58,7 proc.). Ekonominių pertvarkymų laikotarpiu pasikeitė ir

⁶² Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas// Valstybės žinios. 2004, Nr.153-5571.

teritorinis užimtumo pasiskirstymas. Kaip rodo darbo jėgos tyrimų duomenys, kaimo užimtumo lygis vis labiau atsilieka nuo miesto.

Pagal užimtumo lygį Lietuvoje susiformavo trys teritorinės grupės:

- 1) vyrauja žemės ūkis (užimtumas mažiausias);
- 2) dominuoja pramonė (užimtumas vidutinis);
- 3) didieji miestai (užimtumas didžiausias).

Nedarbo lygį skelbia Statistikos departamentas ir Lietuvos darbo birža. Tačiau dėl skirtingų bedarbio sąvokos apibrėžimų nedarbo lygis, tyrimų duomenimis, nesutampa su darbo biržos duomenimis. Pagal Tarptautinės darbo organizacijos rekomendacijas bedarbiais laikomi tiriamojo amžiaus asmenys, kurie tiriamąją savaitę neturėjo darbo, jį suradę buvo pasirengę per artimiausias dvi savaites pradėti dirbti, keturias savaites intensyviai ieškojo mokamo darbo įvairiais būdais: prašė padėti draugų, kreipėsi tiesiogiai į darbdavius, neoficialias darbo biržas ir t.t. Pagal Užimtumo rėmimo įstatymą, kuriuo vadovaujasi darbo birža, bedarbiais laikomi nedirbantys darbingo amžiaus darbingi asmenys, nesimokantys dieninėse mokymo įstaigose, įsiregistravę gyvenamosios vietos valstybinėje darbo biržoje kaip ieškantys darbo ir pasirengę dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse. Šiame skyriuje bus remiamasi Statistikos departamento duomenimis.

2001 m. nedarbo lygis toliau didėjo ir pasiekė 17,4 proc. (2000 m. - 16,4 proc.). Išliko dideli teritoriniai nedarbo skirtumai. Skirtumas tarp didžiausio ir mažiausio nedarbo lygio buvo 3,7 karto. Didelis nedarbas buvo Druskininkų, Akmenės, Pasvalio, Jurbarko, Mažeikių savivaldybėse. Per 2001 m. darbo biržose buvo užregistruota 223,5 tūkst. bedarbių, Statistikos tyrimo departamento duomenimis - 284 tūkst.

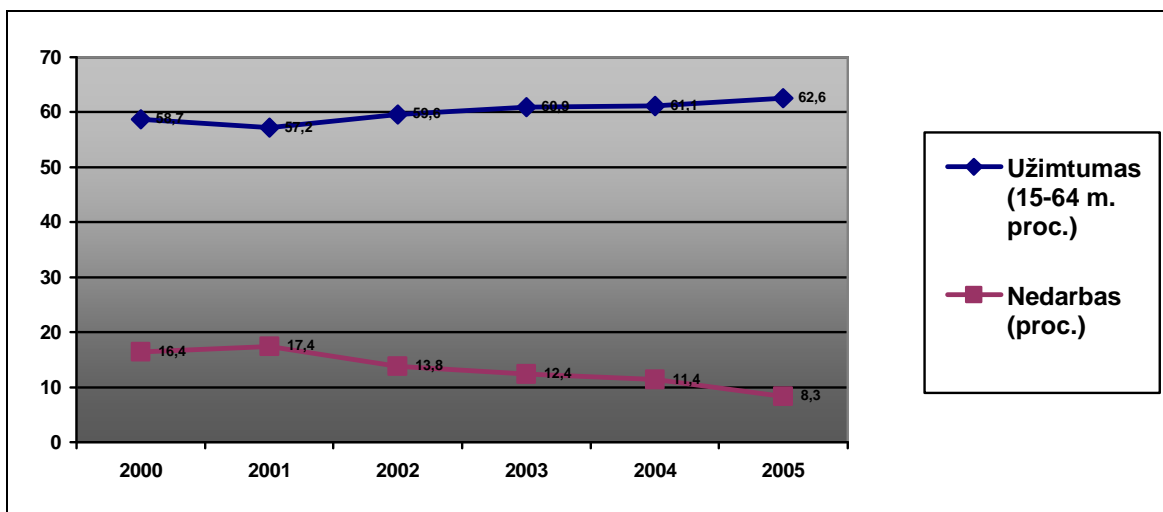
2002 m. palyginti su 2001 m. gerėjant ekonominei situacijai padidėjo ir užimtumo lygis. 2002 m. užimtumo lygis Lietuvoje siekė 59,6 proc. 2002 m. pavyko sustabdyti nuo 1997 m. didėjusį nedarbo lygį. Statistikos departamento duomenimis, 2002 m. nedarbo lygis sudarė 13,8 proc. ir buvo net keliais punktais mažesnis nei 2001 m. Nedarbo lygis 2002 m. sumažėjo visose apskrityse, labiausiai - Tauragės ir Marijampolės. Nedarbas 1 - 4 punktais sumažėjo beveik visose šalies savivaldybėse, išskyrus Neringos, Varėnos ir Mažeikių savivaldybes, kuriose nedarbas nors ir nežymiai, bet ir toliau didėjo, ir Varėnos, Ignalinos, Kauno rajono savivaldybes, kuriose nedarbas nepakito⁶³.

2003 m., palyginti su 2002 metais, užimtųjų skaičius padidėjo 2 proc. ir vidutinis užimtumo lygis buvo 60,9 proc. Daugiausiai per 2003 m. padidėjo Vilniaus apskrities gyventojų užimtumo lygis - 4,1 proc. ir siekė 63,8 proc. Didžiausias užimtumo lygis 2003 buvo Tauragės apskrityje - 66,2 proc., mažiausias - Alytaus apskrityje - 54,5 proc. ir Utenos apskrityje - 57 proc. Nedarbo

⁶³ Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės// <http://www.std.lt>: prisijungimo laikas 2006-09-26.

lygis Lietuvoje 2003 m. sudarė 12,4 proc. Per 2003 metus įregistruotas vidutinis metinis nedarbo lygis sumažėjo visose savivaldybėse⁶⁴. Bedarbių dalis tarp darbingo amžiaus gyventojų pagal savivaldybes nurodyta 3 priede.

2004 metais užimtumo lygis buvo 61,1 proc. Apskirtyse susidarė dideli užimtumo skirtumai, kuriuos nulėmė regionų išsivystymo netolygumai. Pagrindiniai teritorinio išsivystymo skirtumai yra tarp urbanizuotų centrų (Vilniaus ir Klaipėdos, kitų didžiųjų šalies miestų) ir kaimo vietovių. Skirtumų formavimą lėmė šios pagrindinės priežastys: labiau išplėtotą urbanizuotų centrų infrastruktūra, visų pirma - transporto sistema - ir su tuo susijusi paslaugų sektoriaus plėtra. Skiriasi taip pat pramonės struktūra - didžiausiuose miestuose didesnę dalį sudaro naujos, santykinai modernios pramonės šakos, tuo tarpu pramoniniai pajėgumai kaimo vietovių rajonuose pasilikę iš ankstesnio laikotarpio ir pasenę, skiriasi ir darbo jėgos kvalifikacija. Per metus skirtumas tarp didžiausio ir mažiausio užimtumo lygio apskrityse sumažėjo nuo 11,7 proc. punkto 2003 m. iki 8,2 proc. punkto 2004 m. Didžiausias užimtumo lygis 2004 m. buvo Vilniaus (63,2 proc.) ir Kauno (62,9 proc.) apskrityse, o mažiausias – Alytaus (55,0 proc.) ir Utenos (57,8 proc.) apskrityse. Pastaraisiais metais užimtumo lygis gerokai padidėjo Kauno apskrityje (nuo 59,9 proc. 2003 m. iki 62,9 proc. 2004 m.), ir nusmuko Tauragės apskrityje (nuo 66,2 proc. 2003 m. iki 62,3 proc. 2004 m.). Kitose apskrityse užimtumo lygio svyravimai buvo nežymūs. Nedarbo lygis 2004 metais buvo 11,4 proc. Gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, nedarbo skirtumai apskrityse tarp didžiausio ir mažiausio nedarbo lygių 2004 metais siekė 9,1 proc. 2004 m. nedarbas sumažėjo visose apskrityse išskyrus Alytaus, kurioje nedarbo lygis dar labiau padidėjo ir 2004 m. buvo didžiausias šalyje - 16,0 proc.

14 pav. Užimtumas ir nedarbas Lietuvoje 2000 – 2005 m. Šaltinis: Statistikos departamentas.

⁶⁴ LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija// <http://www.socmin.lt>: prisijungimo laikas 2006-09-26.

Kaip matome 14 paveiksle, nuo 2001 metų pabaigos nedarbo lygis Lietuvoje mažėja ir didėja gyventojų užimtumas. Užimtumo lygis 2005 metais pasiekė 62,6 proc. Bedarbių skaičius, didėjant ūkio plėtrai, kuriant naujas darbo vietas ir vykstant gyventojų emigracijai, mažėja. Nedarbo lygis 2005 m. sumažėjo iki 8,3 proc. 2005 m. bedarbių, turinčių aukštąjį išsilavinimą, buvo 12,4 tūkst., arba 9,3 proc. visų bedarbių. Aukštesnįjį išsilavinimą turėjo 6,4 tūkst., arba 4,8 proc. visų bedarbių. Per metus bedarbių, baigusiu aukštąsias mokyklas, sumažėjo 7,2 tūkst., o aukštesniašias – 4,4 tūkst. Daugiausia bedarbių buvo su viduriniu išsilavinimu (33,2 tūkst.).

Nedarbo lygis apskrityse labai skirtingas. Didžiausias nedarbo lygis buvo Panevėžio apskrityje – 10,8 proc., Šiaulių apskrityje – 10,1 proc., Kauno – 8,9 proc., Vilniaus apskrityje – 8,6 proc. Mažiausias nedarbo lygis - Marijampolės (3 proc.) ir Utenos (6 proc.) apskrityse. Detaliau, kaip 2001 – 2005 m. keitėsi užimtumo ir nedarbo lygis apskrityse, nurodyta 4 priede.

Siekiant didinti ieškančių darbo asmenų užimtumą, mažinti nedarbą ir jo neigiamas pasekmes, vykdoma užimtumo rėmimo politika – aktyvios darbo rinkos politikos, kitų ekonominių ir socialinių priemonių taikymas. Užimtumo rėmimo politiką įgyvendina ir savivaldybių institucijos bei įstaigos. Kad bedarbiai ir kiti įtraukti į apskaitą ieškantys darbo asmenys greičiau integruotųsi į darbo rinką ir jiems būtų sudarytos sąlygos užsidirbti pragyvenimui būtinų lėšų, organizuojami viešieji darbai. Viešuosius darbus organizuoja teritorinės darbo biržos su savivaldybių institucijomis. Šių darbų programas, skirtas padėti palaikyti ir plėtoti vietos socialinę infrastruktūrą, tvirtina savivaldybės. Darbdaviams, įdarbinusiems teritorinės darbo biržos siūstus asmenis pagal darbo sutartį viešiesiems darbams atlikti, kompensuojama 50 proc. tiems asmenims už faktiškai dirbtą laiką pagal Vyriausybės patvirtintą minimalų valandinį atlygį apskaičiuoto darbo užmokesčio ir nuo šio darbo užmokesčio apskaičiuotų draudėjo privalomojo valstybinio socialinio draudimo įmokų sumos bei 50 procentų piniginės kompensacijos už nepanaudotas atostogas.

Dar viena užimtumo rėmimo priemonių yra vietinės užimtumo iniciatyvos. Vietinių užimtumo iniciatyvų projektų tikslas - steigti naujas darbo vietas atskirose savivaldybių (seniūnijų) teritorijose bedarbiams neterminuotai įdarbinti, telkiant vietos bendruomenės ir socialinių partnerių pastangas didinti gyventojų užimtumą. Parama darbo vietoms steigti, įgyvendinant vietinių užimtumo iniciatyvų projektus, teikiama smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams, nurodytiems Smulkaus ir vidutinio verslo įstatyme, ir viešosioms įstaigoms, kuriuose mažiau kaip pusę balsų dalininkų susirinkime turi savivaldybės institucijos, taip pat įstaigos ir savivaldybės įmonės. Šie projektai įgyvendinami Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytoje savivaldybių teritorijose, kuriose bedarbių dalis, skaičiuojant nuo darbingo amžiaus gyventojų, projektų įgyvendinimo laikotarpiu, yra didesnė negu vidutiniškai šalyje, nedarbo pasekmėms švelninti. Tai efektyvi priemonė, padedanti spręsti bedarbių socialines problemas didelio nedarbo teritorijose, skatinanti darbo vietų kūrimą.

Šie projektai pradėti įgyvendinti 2001 metais. Per pastaruosius penkerius metus sukurta per 2.3 tūkst. darbo vietų bedarbiams. Parengta šių projektų plėtros strategija ir projektų rengėjų mokymo programa, pagal kurią kiekvienais metais tikslinėse teritorijose vykdomi projektų rengėjų mokymai. Beveik kas trečias projektas realizuotas kaimo vietovėse, įkurta per 1500 darbo vietų, į kurias įdarbinti darbo biržose registruoti bedarbiai. Kas trečias įdarbintas asmuo buvo ilgalaikis bedarbis, kas ketvirtas - jaunas žmogus, kas septintas - iš socialiai remtinų šeimų.

Nuo 2003 metų vietinių užimtumo rėmimo projektai pradėti finansuoti ir iš Užimtumo fondo lėšų. 2006 metais įgyvendinami 45 projektai, numatoma panaudoti beveik 7 mln. Lt valstybės biudžeto ir Užimtumo fondo lėšų, sukurti 295 naujas darbo vietas bedarbiams⁶⁵.

4. SAVIVALDYBIŲ BIUDŽETŲ IŠLAIDŲ ANALIZĖ

Savivaldybių funkcijų vykdymas reikalauja didelių finansinių išteklių. Savivaldybių finansai yra visuma piniginių santykių, kuriems esant sudaromi ir naudojami finansinių išteklių fondai, skirti savivaldybių poreikiams tenkinti bei jų funkcijoms vykdyti⁶⁶.

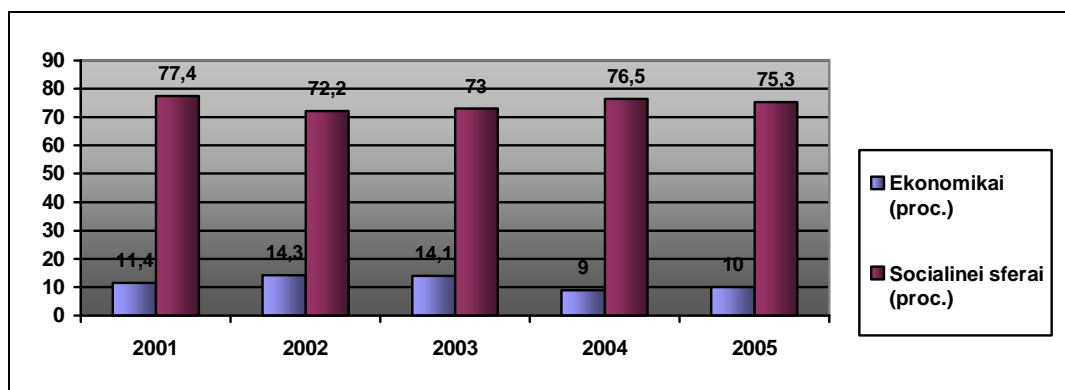
Kaip buvo minėta pirmame skyriuje, savivaldybių išlaidos pagal valstybės funkcijas skirstomos į tris grupes:

- išlaidos socialinei sričiai,
- išlaidos ekonomikai,
- kitos išlaidos.

Šiame skyriuje bus analizuojama, kaip keitėsi savivaldybių išlaidos ekonomikai ir socialinei sferai 2001-2005 metais. Kaip matyti iš pateikto 15 paveikslo, dauguma savivaldybių išlaidų yra skiriama socialinei sričiai finansuoti. Tuo tarpu ekonomikai skiriama pakankamai nedidelė bendrųjų išlaidų dalis.

⁶⁵ LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija// <http://www.socmin.lt>: prisijungimo laikas 2006-0-26.

⁶⁶ Buškevičiūtė E. Viešieji finansai. Kaunas: Technologija, 2006, P 114.

15 pav. Savivaldybių išlaidos ekonomikai ir socialinei sferai. Šaltinis: Statistikos departamentas.

Savivaldybių išlaidos socialinei sferai, nors ir nežymiai, buvo didinamos kiekvienais metais. 2005 metais, palyginti su 2001 metais, šios išlaidos padidėjo 914299.4 tūkst. Lt ir sudarė apie 75 proc. visų savivaldybių biudžetų išlaidų.

7 lentelė

Savivaldybių išlaidos socialinei sferai 2001-2005 metais

Išlaidos tūkst. Lt	2001	2002	2003	2004	2005
Iš viso	2565816.5	2675062.0	2742986.8	3239512.9	3480115.9
Švietimas	1924576.5	2011339.4	2055812.0	2298882.8	2443765.9
Socialinė apsauga, globa ir rūpyba	480755.1	475281.1	473238.9	646864.9	683509.4
Sveikatos apsauga	12807.3	18124.7	27821.1	52933.8	70682.9
Sveikatingumas (sportas), rekreacija, kultūra	147677.6	170316.8	186114.8	240831.4	282157.7

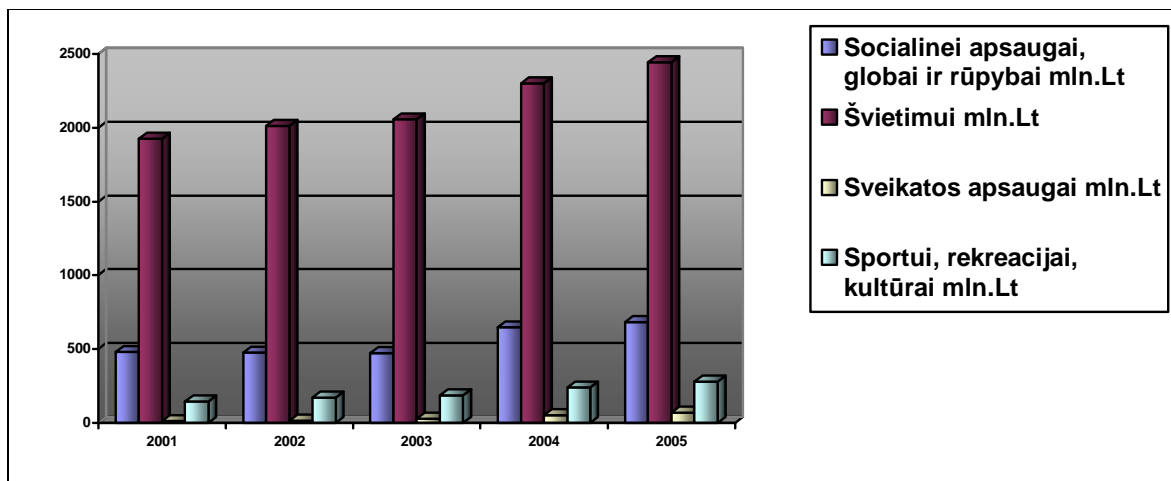
Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.

Didžiausią socialinės sferos išlaidų dalį sudarė išlaidos švietimo sistemai finansuoti. Jos kasmet didėjo. 2001 - 2005 m. švietimui vidutiniškai teko daugiau kaip 70 proc. visų socialinės srities lėšų. Nuo 2001 m. iki 2005 m. savivaldybių išlaidos švietimui padidėjo 519189.4 tūkst. Lt, tačiau procentaliai švietimo išlaidų dalis mažėjo - 2001 m. lėšos švietimui sudarė 75 proc., o 2005 m. – 70 proc. visų socialinės sferos išlaidų. Šiuo požiūriu Lietuva neišsiskiria iš kitų šalių, tokios

tendencijos pastebimos daugelyje valstybių. Išlaidų didinimu siekiama, kad visi asmenys turėtų galimybę lavintis. Išsilavinimas naudingas ne tik jį įgijusiems asmenims, kadangi jų įgytos žinios ir įgūdžiai pasklinda tarp kitų visuomenės narių. Nuo išsilavinimo priklauso darbo kokybė ir našumas. Pakankamas švietimo finansavimas mažina skurdą šalyje.

Išlaidų socialinei apsaugai, globai ir rūpybai lyginamosios dalies dinamika labai artima švietimo funkcijai, nors išlaidų mastas skiriasi. Išlaidos socialinei apsaugai, globai ir rūpybai analizuojamuoju laikotarpiu padidėjo 202754.3 tūkst. Lt, tačiau, nors ir nežymiai, nuo 2001 metų (480755.1 tūkst. Lt) iki 2003 metų (473238.9 tūkst. Lt.) išlaidos kasmet mažėjo ir tik nuo 2004 metų pradėjo didėti.

Išlaidos sveikatos apsaugai – yra taip pat svarbi investicijų rūšis. Kaip matyti iš 16 paveikslo, savivaldybės šiai sričiai skiria mažiausiai lėšų. Pavyzdžiui, 2001 m. sveikatos apsaugai buvo skirta 0,5 proc. visų socialinei sferai skirtų lėšų, o tuo tarpu švietimui - 75 proc. 2001 - 2005 m. sveikatos apsaugai skiriamų lėšų lyginamoji dalis didėjo, tačiau 2005 m. tesudarė 2 proc. socialinės srities išlaidų. Matomi ir to padariniai - trūksta finansavimo savivaldybių gydytojų institucijų stiprinimui, medicinos specialistų kvalifikacijos kėlimui, administracinių gebėjimų tobulinimui, dėl to nukenčia sveikatos priežiūros paslaugų kokybė. Finansavimo didinimas sveikatos apsaugai užtikrintų sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, sveikatos priežiūros įstaigų darbo efektyvumą. Tai sąlygotų didesnę darbo jėgos energingumą ir našumą.

16 pav. Savivaldybių socialinės išlaidos pagal sritis. Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.

Ekonomikos funkcijos išlaidos skirstomos į išlaidas:

- butui ir komunaliniam ūkiui;

- energijos tiekimo paslaugos;
- transportui ir ryšiams;
- kitai ekonominei veiklai.

8 lentelė

Savivaldybių išlaidos ekonomikai 2001 -2005 m.

Išlaidos tūkst. Lt	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Išlaidos ekonomikai	387941	378550,9	529181,1	529073,8	392742,1	466554,7

Šaltinis: Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės.

Išlaidos ekonomikai sudaro vidutiniškai apie 12 proc. visų savivaldybių biudžeto išlaidų. Iš 8 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad savivaldybių išlaidos ekonomikai labiausiai didėjo 2002 m. - nuo 2001 m. padidėjo net 1506630,2 tūkst. Lt, o labiausiai sumažėjo - 2004 m. ir sudarė tik 392742,1 tūkst. Lt. Didžiausią išlaidų ekonomikai dalį, beveik 50 proc., sudaro išlaidos butų ir komunaliniam ūkiui tvarkyti. 2004 m. tam buvo skirta 192538,6 tūkst. Lt., o 2005 m. - 242725,9 tūkst. Lt. Tačiau šios išlaidos ne visada panaudojamos veiksmingai. Komunalinis aptarnavimas ir butų kokybė yra toli gražu ne šiuolaikinio lygio, komunalinį ūkį būtina atnaujinti ir tobulinti.

5. EUROPOS SAJUNGOS PARAMOS PANAUDOJIMO GALIMYBĖS EKONOMINĖMS IR SOCIALINĖMS PROBLEMOMS SPREŠTI

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, šalyje žymiai padaugėjo investicijų. Ypač svarbi yra ES struktūrinių fondų parama – ne tik kaip ES finansinio solidarumo, bet kaip ir vieningos ekonominės integracijos priemonė. Lietuvai ES struktūrinių fondų parama šiuo metu yra skiriama pagal 2004 - 2006 metų bendrąją programavimo dokumentą (BPD). Pagrindinis BPD išdėstytos strategijos tikslas – sutvirtinti Lietuvos ūkio ilgalaikio konkurencingumo plėtotės prielaidas ir skatinti žinių ekonomikos plėtrą, kuri lemtų Lietuvos gyventojų gerovę.

Savivaldybėms tenka svarbus vaidmuo panaudojant struktūrinių fondų paramą ekonominei plėtrai, ypač rengiant ir finansuojant strateginius socialinės ir ekonominės plėtros projektus. Tikimasi, kad ES struktūrinių fondų finansinė parama padės savivaldybėms panaikinti socialinio ir ekonominio išsivystymo skirtumus, pagerins gyvenimo kokybę, stiprins įvairių ūkio sektorių plėtrą.

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, 2004-2006 m. savivaldybės gali naudotis Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo, Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo, Žuvininkystės orientavimo finansinių priemonių ir Sanglaudos fondo lėšomis.

Europos regioninės plėtros fondas. Šiam fondui tenka 66 proc. struktūrinės paramos lėšų. Fondas teikia finansinę paramą energetikai, socialinei ir ekonominei infrastruktūrai vystyti, pramonei, verslui ir turizmui, informacinės visuomenės plėtrai. Fondas numato investicijas į gamybą ir infrastruktūrą, investicijas, padedančias atgaivinti ekonominiį sąstingį patiriančius pramonės žemės ūkio regionus, darbo vietų kūrimą bei paramą smulkiam ir vidutiniam verslui, mokslinių tyrimų ir technologijų plėtrą, vietinės infrastruktūros plėtrą, investicijas į gamybą, siekiant sukurti ir išlaikyti ilgalaikes darbo vietas.

Europos socialinis fondas remia projektus, sprendžiančius socialines problemas. Fondui tenka apie 18,6 proc. struktūrinės paramos lėšų. Teikia paramą, kuria siekiama padėti žmonėms lengviau įsidarbinti ir padidinti galimybes laisvai rinktis gyvenamąją ir darbo vietą bendrijoje. Fondas padeda prisitaikyti prie gamybos sistemų ir pramonės pokyčių, pirmiausia teikdamas paramą profesiniam mokymui ir perkvalifikavimui, verslumo ugdymui, lygių galimybių skatinimui. Iš šio fondo finansuojamas švietimas ir profesinis mokymas, specialistų rengimas mokslinio tyrimo įstaigose, remiami socialinės ekonomikos projektai, švietimo ir profesinio mokymo sistemų tobulinimas.

Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas. Orientavimo dalies lėšos naudojamos regioninei politikai įgyvendinti. Fondas remia kaimo vietovių plėtrą, žemės ūkio valdų restruktūrizaciją, skatina alternatyvią ekonominę veiklą kaimo vietovėse, naujų metodų ir technologijų diegimą, produktų kokybės gerinimą.

Žuvininkystės orientavimo finansinės priemonės lėšos skiriamos naujų žuvininkystės metodų diegimui ir ekonominės veiklos perorientavimui vietovėse, kuriose verčiamasi žuvininkyste.

Be struktūrinių fondų, dar yra **Sanglaudos fondas**, kurio tikslas – prisidėti prie Europos Bendrijų ekonominės ir socialinės sanglaudos stiprinimo. Sanglaudos fondas buvo įsteigtas dideliems kelių tiesimo ir aplinkos apsaugos projektams finansuoti.

Didžioji ES struktūrinės paramos savivaldybėms dalis skiriama iš Europos socialinio fondo.

BPD yra išskirti penki prioritetai, kurie įgyvendinami pagal numatytas 26 priemones. BPD numatytoms priemonėms finansuoti 2004 – 2006 metais skirta 3,09 mlrd. Lt iš ES struktūrinių fondų ir 1,07 mlrd. Lt – iš Lietuvos biudžeto:

- ekonominės ir socialinės infrastruktūros plėtrai - 1585 mln. Lt;
- gamybos sektoriaus plėtrai – 1038 mln. Lt;
- žmoniškųjų išteklių plėtrai – 749 mln. Lt;

- kaimo plėtrai ir žuvininkystei – 663 mln. Lt;
- techninei paramai – 124 mln. Lt⁶⁷.

Savivaldybės paramą iš ES struktūrinių fondų gali gauti ne tik tiesiogiai, rengdamos ir įgyvendindamos projektus, bet ir netiesiogiai, kaip vietos bendruomenės koordinatorės ar vietos socialinių ir ekonominių partnerių skatintojos. Kaip minėta, ES struktūrinių fondų lėšomis yra remiami savivaldybių projektai, kurie atitinka BPD nurodytus prioritetus, priemones, remiamas veiklos rūšis.

Savivaldybės pareiškėjomis gali būti⁶⁸:

1 prioritetas. Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra

1.1 priemonė. Transporto infrastruktūros prieinamumo ir paslaugų kokybės gerinimas

Priemonės tikslas – sudaryti palankias sąlygas Lietuvos ekonomikos plėtrai, sukurti šiuolaikišką bendrą transporto sistemą, savo techniniais parametrais ir teikiamų paslaugų kokybe atitinkančią ES valstybių lygį ir integruotą į ES transporto sistemą.

1.2 priemonė. Energijos tiekimo stabilumo, prieinamumo ir didesnio energetikos efektyvumo užtikrinimas

Priemonės tikslas – užtikrinti energijos tiekimo vartotojams stabilumą, patikimumą, lankstumą, didinti energijos vartojimo efektyvumą ir taip sudaryti stabilesnio ir labiau prognozuojamo nacionalinės ekonomikos augimo pagrindą.

1.4 priemonė. Sveikatos priežiūros įstaigų restruktūrizavimas ir modernizavimas

Priemonės tikslas – modernizuoti šalies sveikatos priežiūros sistemos infrastruktūrą: racionalizuoti teikiamų sveikatos priežiūros paslaugų apimtį ir struktūrą, gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir užtikrinti tolygų paslaugų prieinamumą atsižvelgiant į vartotojų poreikius.

1.5 priemonė. Darbo rinkos, švietimo, profesinio mokymo, mokslo ir studijų institucijų bei socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra

Priemonės tikslas - mažinti teritorinius darbo rinkos paslaugų skirtumus, plėtoti ir atnaujinti švietimo, mokslinių tyrimų ir plėtros, profesinio mokymo, konsultavimo ir profesinio mokymo sektorių infrastruktūrą, gerinti šių paslaugų kokybę, mažinti atotrūkį tarp šių paslaugų, teikiamų Lietuvoje, ir atitinkamų paslaugų, teikiamų pirmaujančiose ES valstybėse, lygio.

2. prioritetas. Žmogiškųjų išteklių plėtra

2.2 priemonė. Darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimo prisitaikyti prie pokyčių ugdymas

Priemonės tikslas – teikiant paramą investicijoms į darbuotojų mokymą ir įgūdžių

⁶⁷ LR Finansų ministerija// <http://www.finmin.lt>; prisijungimo laikas 2006-10-24.

⁶⁸ ES struktūrinių fondų parama savivaldybėms ir apskričių viršinių administracijoms//Atmintinė, V., 2005, P 10.

formavimą, sudaryti jiems sąlygas prisitaikyti prie darbo rinkos pokyčių ir sparčiai kintančių darbdavių poreikių ir tokiu būdu įsitvirtinti darbo rinkoje, didinant konkurencingumą visame Lietuvos ūkyje.

2.3 priemonė. Socialinės atskirties prevencija ir socialinė integracija

Priemonės tikslas – padėti mažinti socialinę atskirtį ir vykdyti jos prevenciją, skatinti lygias galimybes darbo rinkoje.

2.4 priemonė. Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas

Priemonės tikslas – plėtoti švietimo, profesinio mokymo, mokslo ir studijų sektorių, sudaryti tinkamas sąlygas mokytis visą gyvenimą.

3. prioritetas. Gamybos sektoriaus plėtra

3.2 priemonė. Verslo aplinkos gerinimas

Priemonės tikslas – pagerinti verslo aplinką sukuriant paslaugų verslui struktūrą, gerinant paslaugų kokybę, užtikrinant jų teikimą bei galimybes jomis naudotis ir plėtojant fizinę verslo infrastruktūrą.

3.3 priemonė. Informacinių technologijų paslaugų ir infrastruktūros plėtra

Priemonės tikslas – sudaryti sąlygas atviros, išsilavinusios, nuolat besimokančios ir savo veiklą žiniomis grindžiančios visuomenės, kurios nariai turi galimybę ir geba efektyviai naudoti šiuolaikines informacines ir telekomunikacines technologijas plėtrai.

3.4 priemonė. Viešoji turizmo infrastruktūra ir paslaugos

Priemonės tikslas – skatinti atvykstatamąjį ir vietos turizmą sukuriant palankesnes sąlygas aktyviam poilsiui.

Pagrindinis nacionalinės regioninės politikos tikslas – mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir regionų viduje, skatinti visos valstybės teritorijos tolygią ir tvarią plėtrą⁶⁹.

Nacionalinės regioninės politikos uždaviniai yra:

1. teikti valstybės pagalbą probleminėse teritorijose įgyvendinamiems projektams;
2. teikti valstybės pagalbą regionuose, turinčiuose atskirų ūkio šakų (sektorių) specifinių regioninių ir vietinių problemų, įgyvendinamiems projektams;
3. sudaryti sąlygas tolygiai ir tvariai ilgalaikiai visų regionų plėtrai⁷⁰.

Valstybės regionine politika siekiama užtikrinti, kad ES struktūrinių fondų investicijos Lietuvoje nedidintų vidinių šalies išsivystymo netolygumų. Tačiau, pasak Viešosios politikos ir vadybos instituto programų vadovo R. Dumčiaus, „sėkmingai ES investicijas sugebės panaudoti tos savivaldybės, kurios sugebės sutelkti savivaldybės administracijos, savivaldybėms priklausančių įmonių ir įstaigų bei vietos bendruomenės

⁶⁹ Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr.77-2972.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr.77-2972.

pajėgas. Nors savivaldybės finansiniai pajėgumai yra svarbus veiksnys, tačiau santykinai kur kas svarbesnis efektyvus savivaldybės darbo organizavimas, išteklių mobilizavimas ir veiksmų koordinavimas su socialiniais ir ekonominiais partneriais“.

Savivaldybėms, prieš apsisprendžiant, ar teikti paraiškas ES struktūrinių fondų paramai gauti, svarbu:

- įvertinti savo turimas lėšas;
- parengti strateginius plėtros planus (arba iš naujo juos įvertinti atsižvelgiant į ES struktūrinių fondų finansuojamas priemones);
- ypatingą dėmesį skirti prioritetinių projektų parengimui, t.y. galimybių studijų, išsamių planų, techninės ar panašios dokumentacijos parengimui;
- sukoordinuoti žmogiškųjų išteklių funkcijas, susijusias su ES struktūrinių fondų administravimu; jei reikia – surengti papildomus personalo mokymus;
- bendradarbiauti su socialiniais ir ekonominiais partneriais (teikti informaciją apie ES struktūrinių fondų galimybes, skatinti rengti projektus)⁷¹.

Šiuo metu visos savivaldybės pritraukia ir įsisavina daugiau investicijų nei prieš Lietuvai įstojant į Europos Sąjungą. Tačiau pajėgesnės ir geriau organizuotos savivaldybės gauna santykinai didesnę investicijų dalį, todėl atotrūkis tarp labiau atsilikusių ir sparčiai besivystančių savivaldybių didėja. Pavyzdžiui, 2004 -2006 m. Vilniaus miesto savivaldybė ES struktūrinių fondų lėšoms gauti pateikė 32 paraiškas. 18 projektų gavo paramą, kurios suma - 70373,4 tūkst. Lt. Paramai iš Sanglaudos fondo gauti buvo pateiktas 1 projektas, jo bendra vertė 267631,4 tūkst. Lt, projektui skirta parama - 142936,3 tūkst. Lt. Iš viso gauta 338004,8 tūkst. Lt (7 priedas). Vilniaus m. savivaldybės bendrojo finansavimo lėšos įgyvendinamiems/įgyvendintiems projektams 2004 – 2006 m. sudaro 67713,1 tūkst. Lt. Tuo tarpu Lazdijų rajono savivaldybėje iš ES struktūrinių fondų gauta parama įgyvendinamiems/įgyvendintiems projektams sudaro 57751,2 tūkst. Lt, savivaldybė šiems projektams skyrė 5736,6 tūkst. Lt.

2006 m. lapkričio 16-17 d. Vilniuje vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Atsiliekančių regionų plėtros spartinimas: kaimo ir regioninės politikos sinergijos paieškos“ Plungės rajono savivaldybės Strateginio planavimo ir investicijų skyriaus vyriausioji specialistė J. Garčinskaitė pranešime „ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemos Telšių apskrityje“ teigia, kad mažose regionuose ES paramos įsisavinimas nėra toks efektyvus dėl:

- aukštos kvalifikacijos specialistų trūkumo;
- sudėtingo ES paramos administravimo;

⁷¹ LR Finansų ministerija// <http://www.finmin.lt>, prisijungimo laikas 2006-11-15.

- konsultantų kompetencijos (tuo pačiu metu yra rengiama keliolika paraiškų tam pačiam ribotos trukmės šaukimui, todėl nukenčia jų parengimo kokybė).

Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Europos Sąjungos paramos koordinavimo skyriaus Projektų rengimo poskyrio specialistai taip pat susiduria su problemomis teikiant paraiškas. 2004 - 2006 m. bendrojo programavimo laikotarpiu jie išskiria šias pagrindines problemas:

- paraiškų pateikimo terminai (pagal ribotos trukmės procedūrą) yra trumpi;
- gairės potencialiems paramos gavėjams neaiškiai apibrėžia atitinkamų priemonių įgyvendinimo mechanizmą;
- vėluojantys atsakymai į įgyvendinančioms institucijoms pateiktus klausimus, skirtingas jų interpretavimas, besikeičiančios nuostatos projektų rengimo ir įgyvendinimo klausimais.

Didžiajai daliai Lietuvos savivaldybių būtina tiksliau ir nuosekliau identifikuoti savo plėtros problemas, siekti savo ekonominės ir socialinės plėtros tikslų, tam maksimaliai panaudojant Europos Sąjungos finansinę paramą. Rengiant projektus paramai gauti turi būti įtraukti ne pavieniai specialistai iš atskirų skyrių, o visų pagrindinių socialinės – ekonominės plėtros srityje dirbančių savivaldybės administracijos padalinių, savivaldybės įmonių ir įstaigų specialistai. Taip pat labai svarbu sudaryti sąlygas savivaldybių darbuotojams tobulinti kvalifikaciją, motyvuoti aktyvius ir gabius specialistus.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Vietinės valdžios institucijos, neperžengdamos įstatymų nustatytų ribų, turi teisę tvarkyti ir valdyti pagrindinę viešųjų reikalų dalį, už tai prisiimdamos visišką atsakomybę ir vadovaudamosi vietos gyventojų interesais. Savivaldybės privalo nuolat ieškoti būdų ir priemonių, kaip joms įstatymu priskirtas funkcijas įgyvendinti kuo efektyviau, atsižvelgiant į vietos bendruomenių poreikius ir naudojant pažangiausias ekonominius būdus bei priemones.

Lietuvoje šiuo metu yra 60 savivaldybių. Toli gražu ne visos savivaldybių institucijos ir įstaigos tinkamai rūpinasi gyventojais, gali užtikrinti spartų ir kokybišką viešųjų reikalų tvarkymą ir paslaugų teikimą.

Atlikus tyrimą, ar efektyviai kai kurias viešąsias paslaugas teikia Lietuvos savivaldybės, darytinos tokios išvados:

1. Per pastaruosius 5 metus šilumos tiekimo sektoriuje mažinant šilumos tiekimo nuostolius, gerinant darbo organizavimą, taupant materialinius išteklius ir geriau panaudojant gamybinius išteklius, mažėjo centralizuotai tiekiamos šilumos savikaina, pagerėjo įmonių finansinė padėtis ir dauguma jų pradėjo dirbti pelningai. Dauguma savivaldybių neturi reikiamos kvalifikacijos patyrusių specialistų (ekonomistų), kurie sugebėtų analizuoti techninius – ekonominius rodiklius ir galėtų teikti pasiūlymus sprendžiant šilumos ūkio klausimus, nenori gilintis į šilumos ūkio problemas, stengiasi nusišalinti nuo šilumos ūkio problemų sprendimo. Savivaldybių sprendimai dažnai pagrįsti ne ekonominiais, bet politiniais argumentais. Norint išvengti kainų šuolio, ateityje būtina laiku perskaičiuoti šilumos kainas, o savivaldybės turėtų skatinti šilumos ūkio atnaujinimą ir efektyvumo didinimą.

2. Dabartinė atliekų tvarkymo sistema neatitinka ES reikalavimų. Šalyje būtina mažinti atliekų, patenkančių į sąvartynus kieki, išplėsti jų pakartotinį apdorojimą ar panaudojimą.

3. Transportas yra reikšminga ir plati sritis, svarbi ir šalies ekonomikai, ir jos gyventojams. Viešojo transporto būklė šalyje yra prasta ir netenkina šiandieninių reikalavimų, išlieka pakankamai didelės keleivių vežimo kainos, transporto grūstys, prastas menkiau išsivysčiusių Lietuvos regionų susisiekimas su pagrindiniais administraciniais, pramonės ir verslo centrais, menkai išplėta transporto infrastruktūra. Siekiant, kad Lietuvos kelių tinklas tenkintų didėjančius eismo poreikius ir savo techniniais parametrais priartėtų prie tarptautinių standartų, turi būti gerinama kelių transporto infrastruktūra. Siekiant sumažinti transporto grūstis ir tobulinti eismo organizavimą miestų gatvėse, reikia rekonstruoti miestų ir miestelių gatves, tiesti aplinkkelius, diegti šiuolaikines eismo reguliavimo sistemas ir kitas viešojo transporto infrastruktūros plėtojimo priemones. Vietinės

reikšmės kelių ir gatvių finansavimas turėtų tenkinti visuomenės poreikius, spręsti transporto infrastruktūros problemas, mažinti avaringumo lygį bei žalingą poveikį aplinkai.

4. 2000 metais Lisabonoje įvykusiame Europos viršūnių tarybos susitikime buvo nustatytas naujas ES politikos tikslas – iki 2010 m. tapti konkurencingiausia ir dinamiškiausia, žiniomis paremta ekonomika visame pasaulyje, pajėgiančia užtikrinti ilgalaikį ekonomikos augimą, pasireiškiantį įdarbinimo galimybių didėjimu ir gerėjimu. Verslininkystė pripažinta ekonominio augimo, konkurencingumo ir darbo vietų kūrimo varomąja jėga. Savivaldybės norėdamos paskatinti kurti daugiau darbo vietų ir taip spręsti nedarbo problemas savivaldybių teritorijose, skiria finansinę paramą iš SVV skatinimo fondų. Nors pastaraisiais metais nedarbas mažėja, tačiau Lietuvos savivaldybėse ir toliau išlieka dideli užimtumo skirtumai, kuriuos nulemia teritoriniai išsivystymo netolygumai. Pagrindiniai teritorinio išsivystymo skirtumai yra tarp urbanizuotų centrų ir kaimo vietovių. Skirtumų formavimą lemia – labiau išvystyta urbanizuotų centrų infrastruktūra, pramonės struktūra, darbo jėgos kvalifikacija.

5. Vienas pagrindinių švietimo sistemos principų yra lygių galimybių būti ugdomam ir gauti išsilavinimą užtikrinimas. Šiuo laikotarpiu daugelis savivaldybių vykdo bendrojo lavinimo mokyklų pertvarką, tačiau savivaldybėse yra mokyklos pertvarkos trūkumų, nes ne visur užtikrintas mokinių, kurie gyvena nuo mokyklos 3 kilometrų ir didesniu atstumu, vežiojimas į mokyklas, egzistuoja disproporcija tarp numatytų ir realiai panaudotų mokinio krepšelio lėšų, kai kuriose savivaldybėse mokinio krepšelio lėšos perskirstomos tarp mokymo įstaigų pažeidžiant socialinį teisingumą.

6. Nors socialinėms paslaugoms savivaldybių lygmeniu skiriama nemažai dėmesio plėtojant socialinių paslaugų sistemą, tačiau esminiai trūkumai, tokie kaip nesusiformavusi infrastruktūra, mažas vartotojų aprėptumas, nepakankamas lėšų panaudojimo efektyvumas, neleidžia teigti, kad socialinių paslaugų sistema yra reikiamai išplėta, užtikrina tęstinę ir sistemišką pagalbą potencialiems klientams. Šiuo metu vykdoma socialinių paslaugų politika orientuota daugiau į socialinių paslaugų klientų problemų neutralizavimą, o ne į pagrindinį tikslą – šių asmenų integraciją į visuomenę. Įvairių socialinių paslaugų plėtros programų įgyvendinimas davė teigiamų rezultatų – atsirado naujo tipo socialinių paslaugų įstaigos, tačiau savivaldybėse paslaugų atskiroms grupėms tinklas išvystytas netolygiai.

7. Šiuo metu vykdoma sveikatos sistemos reforma siekiama ją priartinti prie bendruomenės - dalį funkcijų perduoti savivaldybėms, skatinti jas prisidėti finansiškai ir taip plėtoti galimybes greitai reaguoti į sveikatai iškilančias grėsmes. Vykdomos sveikatos apsaugos reformos pagrindas – pirminė sveikatos priežiūros plėtra. Savivaldybėse pirminė sveikatos priežiūros plėtra vyksta lėtai, savivaldybės skiria per mažai lėšų sveikatos sistemai finansuoti. Vidutiniškai sveikatos apsaugai

savivaldybių biudžete skirtos lėšos sudaro apie 1 proc. bendro savivaldybių biudžeto. Visuomenės sveikatos priežiūra vis dar nėra prioritetinga sritis.

8. Siekiamas sudaryti galimybę pažinti kultūrą ir išsaugoti tradicijas, savivaldybės steigia kultūros centrus, viešąsias bibliotekas, muziejus, teatrus ir koncertines įstaigas, atsako už savivaldybei priklausančių kultūros vertybių apsaugą. Kultūra yra svarbi visuomenės gyvenimo dalis. Kultūros paveldo tvarkymas, atskleidžiant jo pažintinę vertę ir pritaikant ją viešam naudojimui bei plėtojant kultūrinę veiklą, yra sudaromos palankios sąlygos turizmui, rekreacinei veiklai, gerinama socialinė ir verslo aplinka, keliama gyvenimo kokybė, mažinama kultūros žmonių bei kitų valstybės piliečių emigracija.

9. Siekiant didinti ieškančių darbo asmenų užimtumą, mažinti nedarbą, švelninti neigiamas jo pasekmes yra vykdoma užimtumo rėmimo politika – aktyvios darbo rinkos politikos, kitų ekonominių ir socialinių priemonių taikymas. Užimtumo rėmimo politiką įgyvendina ir savivaldybių institucijos bei įstaigos. Kad bedarbiai ir kiti įtraukti į apskaitą ieškantys darbo asmenys greičiau integruotųsi į darbo rinką ir būtų sudarytos jiems sąlygos užsidirbti pragyvenimui būtinų lėšų, organizuojami viešieji darbai, vietinių užimtumo iniciatyvų projektai.

10. Lietuvos savivaldybėms būtina tiksliai ir nuosekliai identifikuoti ekonomines ir socialines plėtros problemas ir maksimaliai panaudoti ES finansinę paramą. Rengiant projektus paramai gauti turi būti įtraukti ne pavieniai specialistai iš atskirų skyrių, o visų pagrindinių socialinės – ekonominės plėtros srityje dirbančių savivaldybės administracijos padalinių, savivaldybės įmonių ir įstaigų specialistai. Labai svarbu sudaryti sąlygas savivaldybių darbuotojams tobulinti kvalifikaciją, motyvuoti aktyvius ir gabius specialistus. ES struktūrinių fondų finansinė parama gali padėti savivaldybėms panaikinti socialinio ir ekonominio išsivystymo skirtumus, pagerinti gyvenimo kokybę, stiprinti įvairių ūkio sektorių plėtrą.

LITERATŪROS SARAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr.77-2964.
2. Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas// Valstybės žinios. 2005, Nr.84-3111.
3. Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymas// Valstybės žinios. 2004, Nr.120-4431.
4. Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr.82-3262.
5. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas// Valstybės žinios. 2005, Nr.142-5104.
6. Lietuvos Respublikos koncesijų įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr.82-3251
7. Lietuvos Respublikos kelių įstatymas// Valstybės žinios. 2002, Nr.101-4492.
8. Lietuvos Respublikos kultūros centrų įstatymas// Valstybės žinios. 2004, Nr.120-4435.
9. Lietuvos Respublikos muziejų įstatymas// Valstybės žinios. 2003, Nr.59-2638.
10. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas// Valstybės žinios. 2004, Nr.153-5571
11. Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr.77-2972.
12. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr.17-589.
13. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas// Valstybės žinios. 2005, Nr.85-3142.
14. Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas// Valstybės žinios. 2003, Nr.4-37
15. Lietuvos Respublikos smulkaus ir vidutinio verslo įstatymas// Valstybės žinios. 2004, Nr.120-4428.
16. Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymas// Valstybės žinios. 2003, Nr.51-2254.
17. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr.73-2758.
18. Lietuvos Respublikos transporto lengvatų įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr.53-1929.
19. Lietuvos Respublikos transporto veiklos pagrindų įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr.82-3250.
20. Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr.73-2762.
21. Lietuvos Respublikos valstybės bei savivaldybių įmonių įstatymas// Valstybės žinios. 2005, Nr.122-4360.
22. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr.80-3140.
23. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr.77-2975.

24. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-12-03 d. nutarimas Nr.1520 „Dėl bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2004, Nr.177-6537.
25. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-02-11 d. nutarimas Nr.155 „Dėl kelių priežiūros tvarkos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2004, Nr.25-771.
26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005-06-23 d. nutarimu Nr. 692 patvirtinta „Ilgalaikė (iki 2025 m.) Lietuvos transporto sistemos plėtros strategija“.
27. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006-08-04 d. įsakymas Nr.AI-231 „Dėl vietinių užimtumo iniciatyvų projektų rengimo, atrankos ir įgyvendinimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2006, Nr.88-3479.
28. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004-12-09 d. įsakymas Nr.ISAK-1970 „Dėl prevencinių darbo grupių mokyklose ir prevencinio darbo koordinavimo grupių savivaldybėse sudarymo bei jų veiklos kryptių aprašo patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2004 Nr.184-6824.
29. Lietuvos Respublikos Seimo 2003-07-04 d. nutarimu Nr.IX-1700 patvirtinta „Valstybinė švietimo strategija 2003-2012 m“.
30. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerijos 2000-07-26 d. įsakymu Nr.431 patvirtinta „Pirminės sveikatos priežiūros 2000 – 2010 m. programa“.
31. Kelių transporto kodeksas// Valstybės žinios. 2005, Nr. 153-5643.
32. Socialinės paramos koncepcija// Valstybės žinios. 1994, Nr.36-653.
33. Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros 2004 – 2006 m. programa// Valstybės žinios. 2003, Nr. 90-4075.
34. Europos vietos savivaldos chartija// Valstybės žinios. 1999, Nr.82-2418.
35. Bendrasis programavimo dokumentas 2004 - 2006 m. Vilnius, Lietuvos Respublikos Vyriausybė.
36. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikė strategija. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, 2002: <http://www.ukmin.lt>.
37. Lisabonos strategija: <http://www.socmin.lt>.
38. Valstybės ilgalaikės raidos strategija, 2002: <http://www.ukmin.lt>.

Statistiniai leidiniai:

39. Lietuvos statistikos metraštis. 2005. Vilnius, Lietuvos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2005.

40. Lietuvos apskritys 2004. Vilnius, Lietuvos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2005.
41. Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2005. Vilnius, Lietuvos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2005.
42. Lietuvos ekonomikos apžvalga 2005. Vilnius, Lietuvos statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, 2005.

Periodiniai leidiniai:

43. Socialinis pranešimas 2001. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Vilnius 2002.
44. Socialinis pranešimas 2002. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Vilnius 2003.
45. Socialinis pranešimas 2003. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Vilnius 2004.
46. Socialinis pranešimas 2004. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Vilnius 2005.
47. Švietimas savivaldybėse 2003. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Vilnius 2003.
48. Švietimas regionuose 2005. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Vilnius 2005.

Kiti šaltiniai:

49. Astrauskas A., Galinienė B. Vietos savivalda Lietuvoje: teoriniai ir istoriniai aspektai. V., 2003.
50. Astrauskas A. Vietos savivaldos samprata ir savivaldybės institucinė struktūra. V., 2003.
51. Buškevičiūtė E. Viešieji finansai. K., 2006.
52. Dumčius R. Europos Sąjungos regioninė politika Lietuvoje – problemos ir galimybės. VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas. <http://www.vpvi.lt/naujienos.php?pid=5>, prisijungimo laikas 2006-10-28.
53. ES parama savivaldybėms. Lietuvos savivaldybių asociacija. <http://www.lsa.lt/esparama/>, prisijungimo laikas 2006-10-13.
54. ES struktūrinių fondų parama savivaldybėms ir apskričių viršininkų administracijoms. Atmintinė, V., 2005.
55. Garčinskaitė J. pranešimas „ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemos Telšių apskrityje“. 2006 lapkričio 16-17 d. tarptautinė konferencija „Atsiliekančių regionų plėtros spartinimas: kaimo regioninės politikos sinergijos paieškos“.

56. Lazdynas R. Savivalda: filosofija, teorija, praktika. Šiauliai., 2005.
57. Stačiokas R., Rimas J. Lietuvos savivaldybių raida ir veiklos finansavimas. K., 2002.
58. Žalimienė L. Socialinės paslaugos. – Vilnius: VU Specialiosios politologijos laboratorija, 2003.
59. LR Valstybės kontrolės valstybinio audito 2004-09-23 d. ataskaita Nr.2020-6 „Valstybės biudžeto lėšų, skirtų transporto kompensacijoms, skaičiavimo ir mokėjimo vertinimas“.
60. LR Valstybės kontrolės valstybinio audito 2005-06-30 d. ataskaita Nr.2010-2-78 „Pirminė sveikatos priežiūra“.
61. <http://www.finmin.lt>.
62. <http://www.lsa.lt>.
63. <http://www.lsta.lt>.
64. <http://www.muza.lt>.
65. <http://www.regula.is.lt>.
66. <http://www.sam.lt>.
67. <http://www.savivaldybes.lt>.
68. <http://www.smm.lt>.
69. <http://www.socmin.lt>.
70. <http://www.std.lt>.
71. <http://www.svv.lt>.
72. <http://www.transp.lt>.
73. <http://www.ukmin.lt>.
74. <http://www.vkontrole.lt>.
75. <http://www.vlk.lt>.

SANTRAUKA

Darbe „Savivaldybių ekonominės ir socialinės funkcijos bei jų veiklos analizė“ aprašomos savivaldybių ekonominės ir socialinės funkcijos, pateikiama savivaldybių ekonominių ir socialinių funkcijų analizė, šioms sritims skiriamas savivaldybių finansavimas bei savivaldybių galimybės pasinaudoti Europos Sąjungos struktūrinių fondų parama socialinėms ir ekonominėms problemoms spręsti. Darbe bandoma išsiaiškinti savivaldybių teikiamų ekonominių ir socialinių paslaugų poreikį, įvairovę bei jų efektyvumą. Remiantis analize siūlomi savivaldybių ekonominių ir socialinių funkcijų tobulinimo kryptys ir būdai kaip didinti šių paslaugų efektyvumą.

Tyrimo tikslas - atskleisti savivaldybių ekonominių ir socialinių funkcijų įgyvendinimo metu kylančias problemas ir jų priežastis, bei pasiūlyti galimus sprendimų variantus.

Tyrimo hipotezė - Lietuvos savivaldybėse ekonominės ir socialinės funkcijos įgyvendinamos nepakankamai efektyviai.

Šio tyrimo metu buvo apžvelgtos Lietuvos savivaldybių kompetencija ir funkcijos, atlikta savivaldybių ekonominių ir socialinių funkcijų efektyvumo analizė, bandoma įsigilinti į opiausias dabartines Lietuvos savivaldybių problemas ir numatyti galimas perspektyvas.

Išvadose bei pasiūlymuose apibendrinama medžiaga, siūlomi ekonominių ir socialinių funkcijų tolesnio efektyvaus vystymosi būdai. Atlikus tyrimą prieita prie išvados, kad savivaldybių ekonominės ir socialinės funkcijos įgyvendinamos nepakankamai efektyviai. Kai kuriose savivaldybėse savivaldybių institucijos ir įstaigos yra toli nuo gyventojų, nepajėgia užtikrinti spartaus ir tinkamo viešųjų vietos reikalų tvarkymo bei viešųjų paslaugų teikimo. Tarp savivaldybių išryškėja nemaži kokybiniai ir kiekybiniai viešųjų paslaugų teikimo skirtumai.

SUMMARY

In the Paper “The Economical and Social Functions of Self-Governments and Analysis of Their Activities”, the economical and social functions of self-governments are described, an analysis of economical and social functions of self-governments is provided, financing of self-governments allotted for these spheres as well as the opportunities of self-governments to use European Union’s structural funds for a settlement of social and economical problems are discussed upon. Herein, it is tried to clear up the needs in economical and social services provided by self-governments, as well as diversity and efficiency of such services. On the base of the analysis, the directions of an improvement of economical and social functions of self-governments and the ways of increasing an efficiency of the said services are proposed.

The aims of the investigation: to disclose problems arising on execution the economical and social functions of self-governments as well as their causes; to offer possible versions of their settlement.

The hypothesis of the investigation: in Lithuania, execution the economical and social functions of self-governments is insufficiently efficient.

In course of the investigation, the competence and functions of Lithuanian self-governments were reviewed, an analysis of an efficiency of the economical and social functions of self-governments was carried out, and attempts to go deep into the most urgent today problems of Lithuanian self-governments and to forecast possible perspectives were made.

In the conclusions and proposals, the materials are generalized and the ways of a further successful development of the economical and social functions of self-governments are proposed. After a completion of the investigation, it was concluded that execution the economical and social functions of self-governments is insufficiently efficient. In territories of some self-governments, self-government institutions are remote from the population and cannot ensure a fast and proper management of local public affairs and provision of public services. Considerable qualitative and quantitative differences in provision public services are revealed between self-governments.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Savivaldybių smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo fondų lėšų panaudojimas 2005 -2006 m.

Savivaldybė	2005 m.				2006m.	
	Planu ota skirti lėšų, Lt	Skirtos lėšos, Lt	Panaudota lėšų suma, Lt.	Lėšų panaudojimo kryptys	Skirta lėšų suma, Lt	Fondo lėšų panaudojimo kryptys
Akmenės r.	85000	97188	97188	Verslo informacinių ir rajono įvaizdį formuojančių leidinių finansavimui – 5300 Lt; parodos „Miestas 2005“ išlaidų kompensavimui – 17765 Lt; verslo informacijos centro veiklos finansavimui – 64700 Lt; vietinio užimtumo iniciatyvių projektų paruošimo išlaidų padengimui – 3280 Lt; daliniam palūkanų kompensavimui – 2133 Lt; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui – 4 010 Lt.	40000	Įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui – 10000 Lt; daliniam palūkanų kompensavimui, verslo projektų rengimo finansavimui – 10000 Lt; verslininkų mokymams, konsultacijoms, informacijos sklaidai– 20000 Lt.
Alytaus m.	123000	123000	119846	Mokymams, konsultacijoms, seminarams, perkvalifikavimo paslaugų verslininkams organizavimo daliniam apmokėjimui; jaunimo verslumo skatinimui; parodų, mugių, verslo misijų organizavimo daliniam apmokėjimui; verslo įmonių bendradarbiavimo skatinimui; verslo aplinkos gerinimui.	130000	Mokymams, konsultacijoms; jaunimo ir moterų verslumo skatinimui; seminarų, parodų organizavimui; verslininkų bendradarbiavimo skatinimui; verslo aplinkos gerinimui.
Alytaus r.	65000	50200	50200	Naujų darbo vietų kūrimo išlaidų kompens. – 31000 Lt; konsultacijoms, mokymams, kvalifikacijos kėlimo ar perkvalifikavimo išlaidų finansavimui	65000	Naujų darbo vietų kūrimo išlaidų kompensavimui; SVV bei ekonominės plėtros iki 2007 m. programos įgyvendinimui; mokymams, konsultacijoms; parodomis,

				– 13700 Lt; įmonių parodų išlaidų finansavimui–5500Lt.		konferencijoms, seminarams.
Anykščių r.	**				39600	Verslo paslaugų programų įgyvendinimui.
Birštono	20000	35380	11098	Reklamos išlaidų ir banko paskolų palūkanų daliniam finansavimui.	15000	Verslo programų rengimo ir įgyvendinimo išlaidų finansavimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų kompensavimui; seminarams ir mokymams; reklamai.
Biržų r.	40000	47000	43909	Verslo informacijos centro veiklos finansavimui – 32000 Lt; mokymams, konsultacijoms, seminarams – 11 235 Lt; PHARE projektų bendrafinansavimui – 674 Lt.	50000	Verslo informacijos centro veiklos finansavimui – 35000 Lt; mokymams, seminarams – 15000 Lt.
Druskininkų	37000	23177	23177	Įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui; paskolų palūkanų kompensavimui; mokymams, konsultacijoms.	47000	Palūkanų kompensavimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų kompensavimui; seminarams ir mokymams.
Elektrėnų r.	140000	34100	34064	Verslo projektų rengimo finansavimui; mokymams, konsultacijoms; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui.	110000	Mokymams, konsultacijoms; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui; verslo planų, paraiškų finansinei paramai iš ES fondų parengimo išlaidų finansavimui; turto, žemės nuomos mokesčių daliniam kompensavimui.
Ignalinos r.	180000 (iš jų 80000 privatizavimo fondo lėšos)	157467	157467	Paskolų palūkanų kompensavimui; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui; paraiškų finansinei paramai iš ES fondų parengimo išlaidų finansavimui.	170000 (iš jų 100000Lt privatizavimo fondo lėšos)	Palūkanų kompensavimui; parodų išlaidų finansavimui; verslo planų, paraiškų finansinei paramai iš ES fondų parengimo išlaidų finansavimui.
Jonavos r.	480000	-	192000	Lengvatinių paskolų teikimui.	220000	Lengvatinių paskolų teikimui.
Joniškio r.	70000	70000	70000	Vietinio užimtumo	150000	Naujų darbo vietų

				iniciatyvių projektų paruošimo išlaidų padengimui; mokymams ir konsultacijoms; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui.		kūrimo išlaidų kompensavimui; verslo planų rengimo finansavimui; mokymams, seminarams, parodoms; palūkanų kompensavimui; verslininkų ir žemdirbių pagerbimui.
Jurbarko r.		189200	130336	Naujų darbo vietų kūrimo daliniam išlaidų finansavimui – 2551 Lt; verslo ugdymo priemonių daliniam finansavimui – 47000 Lt; kreditų įforminimo išlaidų bei palūkanų kompensavimui – 12185 Lt; verslo informacijos centro veiklos finansavimui – 45 000 Lt;	210200	Verslo ugdymo priemonių daliniam finansavimui – 68000 Lt; kreditų įforminimo išlaidų bei palūkanų kompensavimui – 25000 Lt; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui – 20000 Lt; verslo informacijos centro veiklos finansavimui – 60000 Lt; verslo projektų daliniam finansavimui – 12000 Lt; kaimo plėtros priemonių daliniam finansavimui – 25000 Lt.
Kaišiadorių r.	-	90000	84764	Verslo aplinkos gerinimui; įmonių dalyvavimo parodoje išlaidų finansavimui	95000	Naujų darbo vietų kūrimo išlaidų kompensavimui; mokymams, seminarams, parodoms; verslo projektų daliniam finansavimui
Kauno m.	-	-	-	-	***	***
Kauno r.	107888	100888	-	Mokymams ir konsultacijoms; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų kompensavimui.	172805	Rinkodaros priemonės; mokymams, konsultacijoms; įmonių dalyvavimo parodose, verslo misijose daliniam finansavimui; parodų rengimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui.
Kalvarijos	*		49807	Turto, žemės nuomos mokesčių daliniam kompensavimui.	**	
Kazlų Rūdos	50000	50000	50000	Palūkanų kompensavimui; SVV skatinančioms priemonėms; mokymams ir konsultacijoms; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui.	40000	Palūkanų kompensavimui; SVV skatinančių priemonių išlaidų finansavimui; verslo planų parengimo išlaidų finansavimui

Kelmės r.	165000	165000	160104	Palūkanų kompensavimui–111820 Lt; mokymams ir konsultacijoms–33990 Lt; verslo aplinkos gerinimui	165000	SVV rėmimui–17000 Lt; palūkanų kompensavimui– 140000 Lt; verslo švietimo priemonių finansavimui – 8 000 Lt.
Kėdainių r.	163000	163200	23400	Lengvatinių paskolų teikimui – 22000 Lt; parodos „Miestas 2005“ išlaidų kompensavimui–1400 Lt.	246000	Lengvatinių paskolų teikimui; įmonių dalyvavimo parodose, mugėse išlaidų finansavimui; mokymams, konsultacijoms; verslo planų, paraiškų finansinei paramai parengimo išlaidų finansavimui.
Klaipėdos m.	*	335000	372500	Verslo misijoms 75000 Lt; mokymams, konsultacijoms – 46500 Lt; įmonių dalyvavimo parodose ir tarptautiniuose renginiuose išlaidų finansavimui – 22000 Lt; miestą pristatančių leidinių leidybai–145000 Lt.	435000*	Mokymams, konsultacijoms, darbuotojų kvalifikacijos kėlimui, konferencijoms, seminarams; miesto pristatymui; verslo misijų organizavimui.
Klaipėdos r.	50000	60000	59996	Verslo misijoms; palūkanų kompensavimui; įrangos ir darbo priemonių įsigijimo išlaidų daliniam finansavimui; seminarams, mokymams.	50000	Palūkanų kompensavimui – 4000 Lt; įrangos ir darbo priemonių įsigijimo išlaidų daliniam finansavimui – 26000 Lt; mokymams, konsultacijoms – 5000 Lt; verslo misijų organizavimui – 15000 Lt.
Kretingos r.	-	66200	55927	SVV rėmimui.	100000	Verslo informacijos ir centro veiklos finansavimui – 20000 Lt; SVV rėmimui – 80000 Lt.
Kupiškio r.	40000	40000	36997	Palūkanų kompensavimui	40000	Palūkanų kompensavimui; parodų išlaidų kompensavimui; daliniam įmonių įregistravimo mokesčių kompensavimui.
Lazdijų r.	-	30900	30900	SVV rėmimui.	31500	Verslo informacijos centro veiklos finansavimui.
Marijampolės	100000	85200	85200	Palūkanų kompensavimui – 63200 Lt; įmonių	80000	Palūkanų kompensavimui; parodų išlaidų kompensavimui; pa-

				dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui; mokslo tiriamųjų darbų išlaidų finansavimui		raiškų finansinei paramai iš ES fondų parengimo išlaidų finansavimui; mokslo tiriamųjų darbų, laboratorinių matavimų ir tyrimų išlaidų daliniam finansavimui.
Mažeikių r.	50000	94453	94453	Palūkanų kompensavimui; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui; paskolų teikimui; mokymams; verslo planų rengimo išlaidų kompensavimui.	50000+20proc.privatizavimo fondo lėšų	Palūkanų kompensavimui; mokymams; leidinių leidybai; paraiškų finansinei paramai iš ES fondų parengimo išlaidų finansavimui.
Molėtų r.	**				**	
Neringos m.	8500	8500	8500	SVV rėmimui.	36300	SVV plėtros projektų ir programų rėmimui; įmonių dalyvavimo parodose, mugėse ar verslo misijose daliniam išlaidų finansavimui.
Pagėgių m.	30000	30000	30000	Palūkanų kompensavimui; konferencijoms	30000	Palūkanų kompensavimui; daliniam projektų finansavimui; mokymams ir konferencijoms
Pakruojo r.	200000	188900	188900	Palūkanų kompensavimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų kompensavimui; daliniam investicinių projektų finansavimui; mokymams.	200000	Naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui; palūkanų kompensavimui.
Palangos m.	110000	110000	73460	Mokymams, konsultacijoms; informacinių leidinių apie SVV ir turizmą leidybai; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui; suvenyrų gamybai	70000	Mokymams, konsultacijoms, darbuotojų kvalifikacijos kėlimui, seminarams; miesto SVV pristatymui.
Panevėžio m.	190180	136544	150760	Verslo plėtros programų ir projektų finansavimui; mokymo programų ir kitų reikmių finansavimui.	128742	Verslo plėtros programų ir projektų rengimui bei finansavimui; mokymams.
Panevėžio r.	396500	167700	167700	Lengvatinių paskolų teikimui; palūkanų kompensavimui; fondo adminis-	247900	Lengvatinių paskolų teikimui – 100000 Lt; palūkanų kompensavimui – 59100 Lt;

				travimo paslaugų finansavimui; kitoms išlaidoms.		fondo administravimo išlaidų finansavimui–15000 Lt; kitoms išlaidoms – 73000 Lt.
Pasvalio r.	116100	116100	6900	Lengvatinių paskolų teikimui; parodų, mokymų išlaidų daliniam finansavimui.	217400	Paskolų kompensavimui; mokymams; parodoms; paraiškų finansinei paramai iš ES fondų parengimo išlaidų finansavimui; daliniam įmonių įregistravimo mokesčių kompensavimui.
Plungės r.	20000	20000 10000Lt susigraž. iš Žemaitijos kredito unijos	26000	Konsultacijoms, mokymams, renginių organizavimui.	25000	Konsultacijoms ir mokymams
Prienų r.	30000	32200	32200	Daliniam palūkanų kompensavimui; mokymams, seminarams; SVV programų ir projektų finansavimui; įmonių dalyvavimo parodose daliniam išlaidų finansavimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų kompensavimui.	60000	Daliniam palūkanų kompensavimui; mokymams, seminarams; SVV programų ir projektų finansavimui; paraiškų finansinei paramai iš ES fondų parengimo išlaidų finansavimui; įmonių dalyvavimo parodose daliniam išlaidų finansavimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui.
Radviliškio r.	100000	-	90264	Palūkanų kompensavimui – 9367 Lt; mokymams, seminarams, parodoms – 21123 Lt; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų kompensavimui – 25000 Lt; kitoms išlaidoms.	80000	Daliniam palūkanų kompensavimui; mokymams, seminarams; paraiškų finansinei paramai iš ES fondų parengimo išlaidų finansavimui; įmonių dalyvavimo parodose daliniam išlaidų finansavimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui; daliniam įmonių įregistravimo mokesčių kompensavimui.
Raseinių r.	100000	80000	60000	Mokymams, seminarams, parodoms; leidinių leidybai.	80000	Verslo informacijos centro veiklos finansavimui; mokymams ir konsultacijoms; informacinių leidinių leidybai.

Rietavo	15000	15000	14709	SVV rėmimui.	10291	SVV rėmimui.
Rokiškio r.	50000	66000	66000	Palūkanų kompensavimui – 18000 Lt; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų daliniam finansavimui – 33200 Lt; mokymams, konsultacijoms, seminarams – 1600 Lt; įmonių dalyvavimo parodose, mugėse ar verslo misijose išlaidų finansavimui	50000	Palūkanų kompensavimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų daliniam finansavimui; daliniam įmonių įregistravimo mokesčių kompensavimui; mokymams, konsultacijoms, seminarams; įmonių dalyvavimo parodose, mugėse ar verslo misijose išlaidų finansavimui; informacinių leidinių, kitų priemonių, reprezentuojančių rajono verslą, leidybai.
Skuodo r.	68000	66816	66816	Palūkanų kompensavimui – 39787 Lt; daliniam reklamos finansavimui – 6024 Lt; seminarams, mokymams, parodoms.	100000	Paraiškų finansinei paramai iš ES fondų parengimo išlaidų finansavimui – 22000 Lt; parodų organizavimui – 6000 Lt; palūkanų kompensavimui – 50000 Lt; seminarams – 9000 Lt.
Šakių r.	104756	62278	62278	Lengvatinių paskolų teikimui; palūkanų kompensavimui; įmonių dalyvavimo parodose, mugėse išlaidų finansavimui	99928	Lengvatinių paskolų teikimui – 74928 Lt; palūkanų kompensavimui – 15000 Lt; paraiškų finansinei paramai iš ES fondų parengimo išlaidų finansavimui – 3000 Lt.
Šalčininkų r.	122946	122946	97439	Paskolų teikimui–89966 Lt; įmonių dalyvavimo parodose, mugėse išlaidų finansavimui-6673 Lt; naujų įmonių registravimo išlaidų kompensavimui-800 Lt.	107000	Lengvatinių paskolų teikimui – 100000 Lt; daliniam įmonių įregistravimo mokesčių kompensavimui – 1000 Lt; įmonių dalyvavimo parodose, mugėse išlaidų finansavimui – 6000 Lt.
Šiaulių m.	**				**	
Šiaulių r.	150000	149738	149738	Verslo informacijos centro veiklos finansavimui – 20000; verslininkų asociacijai; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui; palūkanų kompensavimui.	150000	Palūkanų kompensavimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų daliniam finansavimui; mokymams, konsultacijoms, seminarams; įmonių dalyvavimo parodose, mugėse ar

						verslo misijose išlaidų finansavimui; informacinių leidinių leidybai.
Šilalės r.	40000	40000+ 78000 gražinta iš skirtų beprocentinių paskolų	109500	Paskolų teikimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui; palūkanų kompensavimui; verslo planų įgyvendinimui.	50000	Paskolų teikimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui; daliniam palūkanų kompensavimui; verslo planų rengimui ir įgyvendinimui.
Šilutės r.	10 proc. privatizavimo fondo lėšų	29800	14400	Palūkanų kompensavimui; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui; leidinių leidybai.	50000 (10 proc. privatizavimo fondo lėšų)	Daliniam palūkanų kompensavimui; mokymams, seminarams; įmonių dalyvavimo parodose daliniam išlaidų finansavimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui; verslo informacijos centro veiklos finansavimui.
Širvintų r.	52700	52700	52700	Turizmo ir verslo informacijos centro veiklos finansavimui-45600Lt; mokymams, konsultacijoms-6600Lt; naujai įsteigtų MVI steigimo išlaidų kompensavimui.	53000	Verslo informacijos centro veiklos finansavimui; daliniam įmonių įregistravimo mokesčių kompensavimui; mokymams, konsultacijoms, seminarams
Švenčionių r.	50000	55000	55000	Naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui; kaimo turizmo plėtrai; mokymams; kompiuterinės programinės įrangos pirkimui.	50000	Naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui-15000 Lt; netradicinio verslo vystymui ir kaimo turizmo plėtrai-13000 Lt; mokymams ir konsultacijoms-3000 Lt; naujų technologijų diegimui-10000 Lt; kitoms verslą skatinančioms priemonėms.
Tauragės r.	40000	40000	40000	Verslo informacijos centro veiklos finansavimui.	50000	Verslo informacijos skatinimo programos finansavimui.
Telšių r.	70000	70000	70000	Mokymams ir konsultacijoms; paskolų teikimui; informaciniams leidiniams, parodoms, seminarams.	100000	Lengvatinių paskolų teikimui; daliniam palūkanų kompensavimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui; mokymams, konsultacijoms, seminarams.

Trakų r.	15000	15000	15000	-	10000	***
Ukmergės r.	302380	303655	157649	Palūkanų kompensavimui; įmonių dalyvavimo tarptautinėse ir nacionalinėse parodose išlaidų finansavimui; regioninių, tikslinių verslo plėtros programų rengimo daliniam finansavimui; konsultacijoms ir mokymams; pramonės konkurencingumo didinimo programos įgyvendinimui.	302600	Palūkanų kompensavimui; įmonių dalyvavimo tarptautinėse ir nacionalinėse parodose išlaidų finansavimui; regioninių, tikslinių verslo plėtros programų rengimo daliniam finansavimui; konsultacijoms ir mokymams; pramonės konkurencingumo didinimo programos įgyvendinimui.
Utenos r.	165177	3000	3000	Naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui.	171177	Daliniam palūkanų kompensavimui; mokymams, konsultacijoms, seminarams; įmonių dalyvavimo parodose, mugėse ar verslo misijose išlaidų finansavimui; daliniam įmonių įregistravimo mokesčių kompensavimui; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui; verslo planų, paraiškų finansinei paramai iš ES fondų parengimo išlaidų finansavimui.
Varėnos r.	205000	205000	173200	Palūkanų kompensavimui – 37100 Lt; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui– 52600 Lt; mokymams, konsultacijoms, darbuotojų kvalifikacijos kėlimui, SVV plėtros tyrimams, samdomų ekspertų bei konsultantų paslaugų apmokėjimui–2000 Lt; parodų, konferencijų, seminarų organizavimui–9 800 Lt; įmonės įregistravimo išlaidų ir valstybinio socialinio draudimo įmokų kompensavimui – 3900 Lt.	265600	Daliniam palūkanų kompensavimui– 79000 Lt; mokymams, konsultacijoms, seminarams – 20000 Lt; įmonių dalyvavimo parodose, mugėse išlaidų finansavimui – 20000 Lt; daliniam įmonių įregistravimo mokesčių kompensavimui – 3600 Lt; naujų darbo vietų kūrimo išlaidų finansavimui– 90000 Lt; verslo planų parengimo išlaidų finansavimui – 6000 Lt; verslo informacijos centro veiklos finansavimui– 31000 Lt.
Vilkaviškio r.	50000	30700	30700	Daliniam palūkanų kompensavimui; lengvatinių paskolų	63000	Daliniam palūkanų kompensavimui– 35000 Lt; daliniam

				teikimui; mokymams, konsultacijoms; įmonių dalyvavimo parodose išlaidų finansavimui.		įmonių įregistravimo mokesčių kompensavimui – 5000 Lt; verslo planų rengimo išlaidų finansavimui – 7000 Lt; įmonių dalyvavimo parodose ir mugėse išlaidų finansavimui – 8000 Lt; konsultacijoms, lankstinukų leidybai – 3000 Lt.
Vilniaus m.	*	1210000	1208000	Mokymams, konsultacijoms 130000 Lt; MVI projektų, susijusių su naujų darbo vietų kūrimu, finansavimui–18000 Lt; žinių ekonomikos plėtros priemonių įgyvendinimui – 597000 Lt; naujai įsteigtų MVI steigimo išlaidų kompensavimui–300000 Lt.	650000*	Konsultacijoms; susitikimų, misijų, kontaktinių mugių verslininkams organizavimui ir daliniam finansavimui; verslo projektų, susijusių su naujų darbo vietų kūrimu, daliniam finansavimui; įmonių steigimosi išlaidų finansavimui.
Vilniaus r.	40000	40000	24335	Palūkanų kompensavimui-5600Lt; leidinių leidybai-1200 Lt; parodoms-8000 Lt; seminarams, mokymams – 9535 Lt.	40000	Daliniam palūkanų kompensavimui; mokymams, konsultacijoms, seminarams; verslo planų rengimo išlaidų finansavimui; įmonių dalyvavimo parodose, mugėse išlaidų finansavimui; informacinių leidinių leidybai.
Visagino m.	240000	200000	200000	Lengvatinių paskolų teikimui.	100000	Lengvatinių paskolų teikimui.
Zarasų r.	69800	74900	-	Lengvatinių paskolų teikimui.	88600	Lengvatinių paskolų teikimui.

* SVV skatinimo fondo savivaldybė nėra įsteigusi. SVV skatinamas iš privatizavimo fondo lėšų bei kitų šaltinių lėšomis.

** Savivaldybė nėra įsteigusi SVV skatinimo fondo ir neremia SVV.

*** Nepateikė duomenų

Savivaldybių biudžetų išlaidos socialinei pašalpai

	Iš viso, tūkst. Lt					Vienam gyventojui tenka Lt, metų vidurkis				
	2001	2002	2003	2004	2005	2001	2002	2003	2004	2005
Alytaus m.	958,4	863,3	870,7	934,3	815,5	13,4	12,07	12,24	13,29	
Alytaus raj.	843,2	1007,6	1222,7	837,3	707,5	25,92	31,24	38,08	26,06	
Druskininkų	982,0	979,8	952,7	1076,9	938,6	38,64	38,79	37,95	43,16	
Lazdijų raj.	937,3	1362,8	1450,9	1151,4	808,4	34,57	50,61	54,46	43,79	
Varėnos raj.	1188,3	1372,4	1483,0	1219,7	809,2	38,21	44,44	48,49	40,43	
Kauno m.	4384,4	4294,9	4538,2	3395,9	2659,2	11,59	11,45	12,22	9,27	
Kauno raj.	1267,1	1286,8	1190,3	745,6	530,5	15,51	15,62	14,27	8,84	
Jonavos raj.	2036,7	2316,7	2405,4	2012,6	1850,4	38,93	44,28	46,01	38,45	
Kaišiadorių raj.	777,6	794,2	790,1	494,6	278,1	20,69	21,18	21,16	13,35	
Kėdainių raj.	2093,0	2342,8	2336,1	1490,0	827,5	31,85	35,71	35,79	22,98	
Prienų raj.	833,1	849,0	1015,3	681,1	433,0	23,34	23,93	28,86	19,52	
Birštono	210,9	195,3	161,2	111,9	73,6	38,78	36,15	29,96	20,94	
Raseinių raj.	1412,1	1516,6	1563,9	1153,3	874,8	32,00	34,53	35,85	26,65	
Klaipėdos m.	2546,3	2557,9	2704,1	2060,6	1476,4	13,2	13,32	14,17	10,88	
Klaipėdos raj.	981,7	1095,4	1200,4	658,1	456,1	21,23	23,64	25,7	13,88	
Neringos	1093,2	1021,6	1129,1	569,6	7,8	23,91	22,31	24,57	12,37	
Palangos	306,7	355,1	347,7	431,2	165,9	17,42	20,17	19,74	24,49	
Kretingos raj.	1093,2	1021,6	1129,1	569,6	296,7	23,91	22,31	24,57	12,37	
Skuodo raj.	1018,8	1175,0	999,7	1111,9	871,1	39,84	46,22	39,59	44,43	
Šilutės raj.	2370,1	2602,5	3058,2	1865,6	1238,8	42,95	47,42	55,96	34,3	
Marijampolės	1672,5	1380,7	1334,6	1044,7	778,6	23,62	19,55	18,95	14,9	
Kalvarijos	605,0	709,1	733,6	521,0	385,6	43,66	51,48	53,55	38,19	
Kazlų Rūdos	346,3	390,2	427,5	228,3	139,6	23,2	26,23	28,78	15,35	
Šakių raj.	1587,9	1673,1	1790,8	1317,8	999,6	41,02	43,39	46,77	34,76	
Vilkaviškio raj.	1162,1	1202,0	1279,4	1090,8	869,2	23,14	23,98	25,64	22,02	
Panevėžio m.	2568,4	2260,3	2308,8	2153,0	1583,6	21,47	18,98	19,53	18,41	
Panevėžio raj.	1567,4	1730,1	1857,4	1253,3	866,4	36,58	40,37	43,2	29,05	
Biržų raj.	1127,7	1229,9	1272,1	919,7	700,5	31,87	34,97	36,4	26,56	
Kupiškio raj.	855,6	871,3	808,1	480,9	334,9	34,76	35,54	33,26	20,01	
Pasvalio raj.	1006,2	1040,9	1227,2	1119,2	905,7	28,84	30,00	35,63	32,83	
Rokiškio raj.	1283,4	1400,3	1451,3	1475,9	1384,0	30,35	33,44	35,01	36,04	
Šiaulių m.	3577,4	3103,3	2773,9	1768,7	1024,2	26,74	23,31	21,02	13,54	
Šiaulių raj.	2002,2	2024,8	2086,2	1129,4	661,7	38,78	39,24	40,50	21,97	
Akmenės raj.	1307,7	1291,7	1262,8	1296,0	1432,3	43,29	43,03	42,51	44,25	
Joniškio raj.	1340,3	1325,3	1509,0	1343,9	1371,4	42,01	41,72	47,82	42,89	
Kelmės raj.	1821,6	2369,7	2390,0	1832,6	1669,1	44,68	58,35	59,23	45,89	
Pakruojo raj.	885,6	962,9	1046,3	581,0	309,8	30,1	32,92	35,99	20,16	
Radviliškio raj.	1902,1	1887,5	1994,5	1154,4	686,0	36,51	36,43	38,74	22,62	

Jurbarko raj.	1602,1	1687,2	1581,5	1417,9	1278,2	42,49	45,01	42,51	38,5	
Šilalės raj.	1652,0	1778,5	1674,0	1039,6	691,7	52,34	56,47	53,41	33,36	
Tauragės raj.	2072,2	1968,2	2159,5	1586,6	1389,9	39,34	37,44	41,19	30,45	
Pagėgių	681,0	812,9	887,7	608,5	418,6	55,69	66,53	73,14	50,67	
Mažeikių raj.	2534,1	2856,5	2951,6	3173,2	3202,4	37,68	42,54	44,1	47,67	
Plungės raj.	924,1	988,0	1108,7	705,6	352,7	20,91	22,37	25,12	16,03	
Rietavo	359,0	377,8	465,7	244,7	145,1	33,63	35,52	44,07	23,31	
Telšių raj.	2309,5	2760,6	2927,3	1948,5	1041,8	40,05	48,07	51,35	34,5	
Anykščių raj.	1327,8	1128,2	1267,0	928,1	656,3	37,94	32,55	36,96	27,4	
Ignalinos raj.	796,8	768,2	975,6	860,5	996,2	34,64	33,65	43,65	39,47	
Visagino	502,7	554,8	659,5	643,1	595,0	17,12	19,25	22,97	22,36	
Molėtų raj.	512,0	521,1	588,5	370,0	244,2	20,20	20,75	23,76	15,16	
Utenos raj.	916,6	1067,2	1012,4	912,7	690,0	18,29	21,38	20,41	18,55	
Zarasų raj.	434,9	513,8	561,3	353,8	244,5	19,07	22,67	25,06	16,09	
Vilniaus m.	10095,3	7911,0	7274,6	4411,1	2524,2	18,23	14,3	13,15	7,98	
Vilniaus raj.	2231,7	2752,3	2803,8	2193,0	1981,3	25,17	30,86	31,05	23,82	
Šalčininkų raj.	2070,0	2188,2	2618,3	1998,7	1825,2	52,76	56,16	67,58	51,85	
Širvintų raj.	810,7	754,1	803,6	464,1	277,8	40,16	37,59	40,39	23,46	
Švenčionių raj.	1037,0	1203,5	1317,4	1029,4	771,6	31,33	36,66	40,50	31,99	
Trakų raj. raj.	622,9	726,1	876,4	652,4	277,8	16,69	19,53	23,61	17,6	
Elektrėnų	449,4	432,9	425,4	240,5	120,1	15,56	15,06	14,87	8,45	
Ukmergės raj.	1234,1	1431,9	2385,3	1100,9	876,2	25,42	29,70	49,85	23,20	

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Bedarbių dalis tarp darbingo amžiaus gyventojų pagal savivaldybes (proc.)

	2001	2002	2003	2004	2005
Alytaus m. savivaldybė	10,8	8,3	7,5	7,0	5,2
Alytaus raj. savivaldybė	12,2	10,3	10,1	10,4	7,1
Druskininkų savivaldybė	22,4	20,5	17,8	14,8	10,8
Lazdijų raj. savivaldybė	20,3	18,9	15,9	14,0	9,9
Varėnos raj. savivaldybė	9,3	9,4	9,1	7,3	5,9
Kauno m. savivaldybė	7,3	6,5	5,7	4,1	3,0
Kauno raj. savivaldybė	7,2	7,0	5,9	4,8	3,5
Jonavos raj. savivaldybė	14,8	13,2	11,4	10,2	7,8
Kaišiadorių raj. savivaldybė	6,7	5,5	4,3	3,8	2,6
Kėdainių raj. savivaldybė	8,8	7,2	6,0	5,1	2,6
Prienų raj. savivaldybė	6,9	5,2	4,1	4,0	3,9
Birštono savivaldybė	8,8	7,7	5,8	4,5	3,6
Raseinių raj. savivaldybė	11,1	9,5	7,4	7,3	5,0
Klaipėdos m. savivaldybė	8,7	7,9	7,5	6,3	4,2
Klaipėdos raj. savivaldybė	8,9	8,5	7,9	7,1	4,2
Neringos savivaldybė	5,9	6,6	5,2	4,1	2,9
Palangos m. savivaldybė	13,3	11,8	9,0	7,5	5,3
Kretingos raj. savivaldybė	5,2	4,1	3,6	3,4	2,3
Skuodo raj. savivaldybė	17,9	16,7	11,9	11,8	8,1
Šilutės raj. savivaldybė	12,0	11,3	9,2	8,3	5,9
Marijampolės savivaldybė	13,3	10,6	8,2	6,9	4,4
Kalvarijos savivaldybė	22,6	18,8	14,9	11,6	6,7
Kazlų Rūdos savivaldybė	11,2	9,5	7,2	6,1	3,4
Šakių raj. savivaldybė	15,7	15,1	12,7	11,1	6,8
Vilkaviškio raj. savivaldybė	16,7	14,1	11,5	10,6	6,0
Panevėžio m. savivaldybė	13,9	12,2	9,0	6,7	4,5
Panevėžio raj. savivaldybė	18,7	18,4	14,0	11,4	7,7
Biržų raj. savivaldybė	13,9	12,5	8,8	8,3	5,5
Kupiškio raj. savivaldybė	10,1	7,3	5,2	5,1	4,1
Pasvalio raj. savivaldybė	22,2	21,8	18,3	13,8	9,9
Rokiškio raj. savivaldybė	14,5	13,8	11,6	12,3	9,6
Šiaulių m. savivaldybė	14,2	9,3	6,5	4,8	2,7
Šiaulių raj. savivaldybė	16,3	13,2	9,7	7,0	4,2
Akmenės raj. savivaldybė	23,8	21,6	19,0	16,3	12,4
Joniškio raj. savivaldybė	18,2	15,7	12,1	12,4	9,9
Kelmės raj. savivaldybė	17,7	16,7	12,6	11,7	8,2
Pakruojo raj. savivaldybė	11,4	9,8	7,6	5,7	3,0
Radviliškio raj. savivaldybė	14,0	10,7	8,1	6,5	4,4
Jurbarko raj. savivaldybė	18,5	17,0	14,6	13,3	10,0
Šilalės raj. savivaldybė	10,5	9,6	8,3	8,6	6,7
Tauragės raj. savivaldybė	15,0	12,6	10,8	9,3	5,4
Pagėgių savivaldybė	18,0	16,1	13,0	12,7	7,4
Mažeikių raj. savivaldybė	18,5	19,3	16,9	15,2	10,6
Plungės raj. savivaldybė	9,6	7,3	6,3	5,7	3,0

Rietavo savivaldybė	9,1	8,8	7,9	6,8	4,0
Telšių raj. savivaldybė	9,6	8,3	7,5	7,4	4,6
Anykščių raj. savivaldybė	6,8	6,2	5,3	5,6	4,2
Ignalinos raj. savivaldybė	16,9	16,8	14,2	12,7	11,6
Visagino savivaldybė	9,9	9,3	7,7	6,3	5,9
Molėtų raj. savivaldybė	7,7	6,6	5,3	5,4	4,6
Utenos raj. savivaldybė	13,0	11,3	9,9	9,3	6,0
Zarasų raj. savivaldybė	8,5	7,2	4,8	4,9	4,5
Vilniaus m. savivaldybė	6,9	5,4	4,8	3,6	2,8
Vilniaus raj. savivaldybė	15,4	14,0	11,1	10,1	7,2
Šalčininkų raj. savivaldybė	16,5	15,5	13,0	12,8	10,1
Širvintų raj. savivaldybė	11,8	9,1	6,8	5,9	4,1
Švenčionių raj. savivaldybė	15,5	14,0	11,8	12,0	8,8
Trakų raj. savivaldybė	4,8	3,4	2,6	2,2	1,6
Elektrėnų savivaldybė	7,0	4,2	2,7	2,5	1,6
Ukmergės raj. savivaldybė	15,5	12,7	10,2	8,6	6,1

Šaltinis: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Užimtumas ir nedarbas pagal apskritis

		2001	2002	2003	2004	2005
Alytaus	Užimtumo lygis	52,8	53,3	54,5	55,0	58,7
	Nedarbo lygis	22,6	16,2	13,6	16,0	8,2
Kauno	Užimtumo lygis	57,4	59,6	59,9	62,9	61,4
	Nedarbo lygis	17,8	14,0	12,1	10,3	8,9
Klaipėdos	Užimtumo lygis	59,2	60,9	60,1	60,4	63,2
	Nedarbo lygis	17,0	12,3	12,5	12,7	7,0
Marijampolės	Užimtumo lygis	54,4	62,0	63,5	62,4	63,6
	Nedarbo lygis	18,5	10,5	7,5	6,9	3,0
Panevėžio	Užimtumo lygis	59,0	60,9	60,6	59,4	59,6
	Nedarbo lygis	14,6	13,3	11,4	12,6	10,8
Šiaulių	Užimtumo lygis	55,2	57,4	59,5	58,2	60,5
	Nedarbo lygis	19,5	14,8	16,9	12,6	10,1
Tauragės	Užimtumo lygis	57,7	64,3	66,2	62,3	64,4
	Nedarbo lygis	16,4	8,6	9,5	8,9	6,0
Telšių	Užimtumo lygis	55,2	60,1	60,7	60,6	62,5
	Nedarbo lygis	18,6	15,4	12,5	10,3	7,9
Utenos	Užimtumo lygis	57,4	58,5	57,0	57,8	63,5
	Nedarbo lygis	16,6	14,3	15,3	12,3	6,0
Vilniaus	Užimtumo lygis	58,1	59,9	63,8	63,2	65,2
	Nedarbo lygis	16,0	14,5	11,7	11,1	8,6

Šaltinis: LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Bedarbių išsilavinimo vidutinis metinis skaičius, tūkst.

Išsilavinimas	2001	2002	2003	2004	2005
Aukštasis	19,0	16,6	18,5	19,6	12,4
Aukštesnysis	14,9	10,5	8,9	10,8	6,4
Specialus vidurinis	47,8	39,9	33,2	29,9	19,7
Vidurinis su profesine kvalifikacija	60,6	41,4	40,2	40,4	33,1
Vidurinis	77,3	64,8	58,9	49,4	33,2
Pagrindinis su profesine kvalifikacija	18,7	13,1	11,2	6,7	6,3
Pagrindinis	38,5	34,0	28,2	23,9	17,8
Pradinis su profesine kvalifikacija	2,3	1,9	1,7	0,9	1,8
Pradinis	4,9	2,4	3,1	2,8	2,2

ES struktūrinių fondų parama savivaldybėms⁷²

1 prioritetas. Socialinės ir ekonominės infrastruktūros plėtra

1.1 priemonė. Transporto infrastruktūros prieinamumo ir paslaugų kokybės gerinimas

Priemonės tikslas – sudaryti palankias sąlygas Lietuvos ekonomikos plėtrai, sukurti šiuolaikišką bendrą transporto sistemą, savo techniniais parametrais ir teikiamų paslaugų kokybe atitinkančią ES valstybių lygį ir integruotą į ES transporto sistemą.

Remtinios veiklos grupės:

- vietinės reikšmės kelių rekonstravimas ir plėtra, transporto infrastruktūros gerinimas miestuose, miesto eismo valdymo sistemų diegimas ir viešojo transporto paslaugų kokybės gerinimas, dviračių ir pėsčiųjų takų rekonstravimas bei tiesimas;
- keleivių terminalų ir jų prieigų rekonstravimas;
- aplinkosauginių ir eismo saugos priemonių diegimas, geležinkelio sankryžų rekonstravimas ir statyba ir kt.

1.2 priemonė. Energijos tiekimo stabilumo, prieinamumo ir didesnio energetikos efektyvumo užtikrinimas

Priemonės tikslas – užtikrinti energijos tiekimo vartotojams stabilumą, patikimumą, lankstumą, didinti energijos vartojimo efektyvumą ir taip sudaryti stabilesnio ir labiau prognozuojamo nacionalinės ekonomikos augimo pagrindą.

Remtina veiklos grupė :

- energijos vartojimo didinimas visuomeniniame sektoriuje; esamų pastatų ir energetikos įrenginių atnaujinimas, atnaujintų pastatų ir susijusios infrastruktūros energetinių savybių priežiūra ir kontrolė ir t.t.).

Šios grupės pareiškėjais gali būti ne tik savivaldybių institucijos, bet ir jų įstaigos.

1.3 priemonė. Aplinkos kokybės gerinimas ir žalos aplinkai prevencija

Priemonės tikslas – mažinti vandens, oro ir dirvos užterštumą ir potencialią jo grėsmę Lietuvos regionams, užtikrinti visuomenės teisę į saugią ir švarią aplinką, siekti išvengti ūkininkavimo ir kitos veiklos neigiamo poveikio aplinkai išlaikant gamtinių išteklių darnų naudojimą ir formuojant atsakingą visuomenės požiūrį į gamtinę aplinką.

Remtinios veiklos grupės:

- geriamojo vandens tiekimas ir nuotekų tvarkymas;
- praeities taršos ir jos teritorijų nustatymas ir išvalymas;
- saugomų ir nesaugomų teritorijų įsteigimas ir tvarkymas;

⁷² ES struktūrinių fondų parama savivaldybėms ir apskričių viršinių administracijoms//Atmintinė, V., 2005, P 10.

- informavimas apie aplinką ir Lietuvos gyventojų aplinkosauginio švietimo skatinimas.

1.4 priemonė. Sveikatos priežiūros įstaigų restruktūrizavimas ir modernizavimas

Priemonės tikslas – modernizuoti šalies sveikatos priežiūros sistemos infrastruktūrą: racionalizuoti teikiamų sveikatos priežiūros paslaugų apimtį ir struktūrą, gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir užtikrinti tolygų paslaugų prieinamumą atsižvelgiant į vartotojų poreikius.

Remtinios veiklos grupės:

- bendrosios praktikos gydytojų paslaugų tinklo plėtimas ir modernizavimas; bendrosios praktikos gydytojų kabinetų ir ambulatorijų modernizavimas, pirminės sveikatos priežiūros centrų modernizavimas ir t.t.

1.5 priemonė. Darbo rinkos, švietimo, profesinio mokymo, mokslo ir studijų institucijų bei socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra

Priemonės tikslas- mažinti teritorinius darbo rinkos paslaugų skirtumus, plėtoti ir atnaujinti švietimo, mokslinių tyrimų ir plėtros, profesinio mokymo, konsultavimo ir profesinio mokymo sektorių infrastruktūrą, gerinti šių paslaugų kokybę, mažinti atotrūkį tarp šių paslaugų, teikiamų Lietuvoje, ir atitinkamų paslaugų, teikiamų pirmaujančiose ES valstybėse, lygio.

Remtinios veiklos grupės (administruojamos Švietimo ir mokslo ministerijos):

- infrastruktūros ir bazinės įrangos, reikalingos švietimui ir profesiniam mokymui, ypač kaimo vietovėse, įsigijimas ir atnaujinimas;

parama gali būti skiriama projektams, kurie padeda sukurti naujas, rekonstruoti ir kapitaliai remontuoti esamas struktūras bei atnaujinti jų bazinę įrangą gerinant švietimo ir profesinio mokymo bei kitų institucijų, susijusių su švietimo ir profesinio mokymo veiklos organizavimu ir vertinimu bei teorinių žinių pritaikymo praktinėms galimybėms.

- mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtra diegiant modernias informacijos technologijas;

parama teikiama institucijoms ir jų padaliniais informacijos technologijų kompiuterinės ir programinės įrangos bazei atnaujinti, siekiant užtikrinti ir pagerinti teikiamų mokymosi visą gyvenimą paslaugų kokybę.

- „iškritimo“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos prevencijos infrastruktūros sukūrimas; parama teikiama projektams, kurie padeda sudaryti sąlygas „iškritusiems“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos asmenims į ją sugrįžti, įgyti išsilavinimą ir profesiją.

- profesinio informavimo, konsultavimo ir orientavimo bazės atnaujinimas.

Pareiškėjais gali būti savivaldybių įstaigos, kurių veikla susijusi su švietimo, mokymo ir profesinio rengimo veiklos organizavimu ir vertinimu.

Remtinios veiklos grupės (administruojamos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos):

- neįgaliųjų profesinės reabilitacijos infrastruktūros plėtra;
- nestacionarių socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra.

2 prioritetas. Žmogiškųjų išteklių plėtra

2.2 priemonė. Darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimo prisitaikyti prie pokyčių ugdymas

Priemonės tikslas – teikiant paramą investicijoms į darbuotojų mokymą ir įgūdžių formavimą, sudaryti jiems sąlygas prisitaikyti prie darbo rinkos pokyčių ir sparčiai kintančių darbdavių poreikių, bei tokių būdu išsivirtinti darbo rinkoje, didinant konkurencingumą visame Lietuvos ūkyje.

Remtinios veiklos grupės:

- parama savivaldybių institucijų bei įstaigų darbuotojų mokymui, kvalifikacijos tobulinimui ir perkvalifikavimui, lanksčių darbo ir darbo organizavimo metodų diegimui;
- socialinės partnerystės plėtojimas;
- gyventojų kompiuterinio raštingumo ugdymas;
- gyventojų, gyvenančių probleminėse teritorijose ir tose, kuriose vyksta esminiai ekonominės veiklos pertvarkymai ar yra privatizuojamos valstybinės įmonės, perkvalifikavimas arba kvalifikacijos tobulinimas.

2.3 priemonė. Socialinės atskirties prevencija ir socialinė integracija

Priemonės tikslas – padėti mažinti socialinę atskirtį ir vykdyti jos prevenciją, skatinti lygias galimybes darbo rinkoje.

Remtinios veiklos grupės:

- profesinis orientavimas, informacijos karjeros klausimais teikimas; profesinis mokymas, perkvalifikavimas, kvalifikacijos tobulinimas;
- mokslo ir studijų programų pritaikymas specialioms poreikiams;
- nuotolinio mokymo koregavimas pagal specialius poreikius;
- neįgaliųjų profesinės reabilitacijos sistemos kūrimas;
- socialinio užimtumo įmonių veiklos plėtra;
- specialistų rengimas ir jų kvalifikacijos tobulinimas darbui su socialiai pažeidžiamais asmenimis, ypač su neįgaliaisiais;
- neįgaliesiems asmenims ir kitiems socialiai pažeidžiamiems asmenims taikomų aktyvios darbo rinkos politikos priemonių (naujų darbo vietų kūrimas, užimtumo rėmimas, savo verslo plėtra, profesinis mokymas) plėtimas;
- socialinės adaptacijos ir profesinės reabilitacijos programos tokioms asmenų

grupėms, kaip bausmę laisvės atėmimo vietose atliekantys ir grįžę iš jų asmenys, asmenys, priklausomi nuo psichotropinių medžiagų, etninių mažumų atstovai, pabėgėliai ir kiti;

- veikla, skatinanti lygias galimybes.

2.4 priemonė. Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas

Priemonės tikslas – plėtoti švietimo, profesinio mokymo, mokslo ir studijų sektorių, sudaryti tinkamas sąlygas mokytis visą gyvenimą.

Remtinios veiklos grupės:

- kokybės užtikrinimo sistemos plėtra;

vidinės kokybės užtikrinimo sistemos sukūrimas ir diegimas švietimo institucijose, žinių ir kompetencijos vertinimo sistemos vystymas ir tobulinimas, studijų programų atnaujinimas ir kt.

- mechanizmų, mažinančių „iškritimą“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos kūrimas; platesnių galimybių pasirinkti mokymosi kryptį modelių kūrimas ir jų bandymas, mechanizmų, skatinančių jauną žmogų pasilikti švietimo sistemoje, kol įgis profesinę kvalifikaciją kūrimas.

- „antros galimybės“ sąlygų plėtojimas;

„iškritusiųjų“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos gražinimas į švietimo sistemą mechanizmų kūrimas ir diegimas, finansinė parama mokyklos nelankantiems mokiniams, siekiant pagerinti jų lankomumą ir motyvaciją.

- inovatyvių mokymo metodų ir formų kūrimas ir diegimas;

neformaliojo švietimo paslaugų jaunimui ir suaugusiems plėtimas formaliojo švietimo institucijose, suaugusiųjų švietimo programų kūrimas, papildomų kompetencijų suaugusiems suteikimas ir kt.

- mokymo medžiagos kūrimas ir išleidimas;

šiuolaikinių mokymo priemonių profesiniam mokymui ir technologiniam ugdymui kūrimas ir diegimas.

- mokytojų rengimo sistemos tobulinimas;

pedagginės mokytojų, profesijos mokytojų ir dėstytojų kompetencijos tobulinimas, dalykinės – technologinės kompetencijos atnaujinimas, mokytojų perkvalifikavimas, kompetencijos dirbti su specialiuoju poreikiu asmenimis įgijimas ir tobulinimas.

- techninė pagalba

„iškritimo“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos atsiradimo priežasčių tyrimas, prognostiniai „antrosios galimybės“ suteikimo plėtros tyrimai, mokymosi priemonių poreikių tyrimai, gebėjimai, kurių darbo jėgai reikės ateityje, nustatymas.

2.5 priemonė. Žmogiškųjų išteklių kokybės gerinimas mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje

Priemonės tikslas – rengti specialistus, atitinkančius ūkio poreikius (gebančius praktiškai taikyti inovacijas), pagal aukštojo mokslo II ir III studijų pakopas (magistrantūra, doktorantūra, rezidentūra) ir didinti mokslininkų bei kitų tyrėjų gebėjimus įgyti ir pritaikyti verslui ir pramonei reikalingas tarptautinio lygio mokslines žinias.

Remtinios veiklos grupės:

- magistrantūros, doktorantūros ir podiplominės studijos prioritetinėse mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros srityse bei jų mobilumo užtikrinimas;
- mokslininkų ir kitų mokslo darbuotojų, atitinkančių rinkos poreikius rengimas, jų kvalifikacijos tobulinimas ir perkvalifikavimas;
- žinių ir gebėjimų apie mokslą, technologijas, inovacijas gilinimas ir sklaida.

3. prioritetas. Gamybos sektoriaus plėtra

3.2 priemonė. Verslo aplinkos gerinimas

Priemonės tikslas – pagerinti verslo aplinką sukuriant paslaugų verslui struktūrą, gerinant paslaugų kokybę, užtikrinant jų teikimą bei galimybes jomis naudotis ir plėtojant fizinę verslo infrastruktūrą.

Remtinios grupės:

- smulkaus ir vidutinio verslo paramos sistema;

Paslaugų verslui plėtimas – konsultavimo paslaugos, studijos, tyrimai, konkurencingumo stebėjimas, įvertinimas, informacinių sistemų bei duomenų bazių kūrimas ir plėtojimas, verslumo skatinimo kompanijos ir programos, verslo infrastruktūros plėtojimas.

- mokslo ir technologijų parkai, technologiniai centrai;

Mokslo ir technologinių parkų plėtra, įskaitant mokslinių tyrimų, orientuotų į verslo skatinimą, mokslo ir verslo institucijų bendradarbiavimo stiprinimą, technologijų demonstravimo centrų įkūrimas ir tolesnė plėtra.

- pramoninės zonos, „plyno lauko“ investicijų skatinimas;

Infrastruktūros plėtra, komunikacijų ir kelių tiesimas zonose, susisiekimo su „plyno lauko“ objektais gerinimas.

- aplinkosaugos priemonių versle skatinimas;

Skatinimas didinti antrinių žaliavų perdirbimo gamybos pajėgumą, mažinti sąnaudas, žymėti ekologiškus produktus ir tobulinti ekologiškai švarios gamybos technologijas.

- Lietuvos produktų ir paslaugų įvaizdžio gerinimas;

Šalies teritorijoje sukurtų ir pagamintų produktų bei teikiamų paslaugų įvaizdžio kūrimas ir gerinimas, užsienio investicijų, skatinančių internacionalizavimą, pritraukimas.

3.3 priemonė. Informacinių technologijų paslaugų ir infrastruktūros plėtra

Priemonės tikslas – sudaryti sąlygas atviros, išsilavinusios, nuolat besimokančios ir savo veiklą žiniomis grindžiančios visuomenės, kurios nariai turi galimybę ir geba efektyviai naudoti šiuolaikines informacines ir telekomunikacines technologijas (toliau ITT) plėtrai.

Priemonės uždaviniai:

1. siekti valstybės institucijų veiklos atvirumo mažinant viešojo administravimo kaštus;
2. užtikrinti šalies gyventojams galimybę įgyti ITT žinių, kompetencijos ir įgūdžių bei pritaikyti juos profesinei ir kitai veiklai, gauti informaciją, šviestis panaudojant naujas technologijas;
3. pritaikyti programinę įrangą vietinių Lietuvos vartotojų poreikiams bei užtikrinti jiems galimybę gauti išsamią, patikimą ir aktualią informaciją Lietuvių kalba;
4. sudaryti sąlygas šalies gyventojams, nepriklausomai nuo jų socialinės padėties ar gyvenamosios vietos, naudotis informacinėmis technologijomis ir per jas pasiekiamais informacijos šaltiniais.

Remtinios veiklos grupės:

- oficialios informacijos sistemos plėtra;
- elektroninių viešųjų paslaugų plėtra;
- lietuviškos informacinės aplinkos sukūrimas;
- saugaus interneto turinio priemonių diegimas;
- duomenų perdavimo tinklų plėtra;
- viešųjų prieigos prie interneto taškų kūrimas;

3.4 priemonė. Viešoji turizmo infrastruktūra ir paslaugos

Priemonės tikslas – skatinti atvykstantąjį ir vietos turizmą sukuriant palankesnes sąlygas aktyviam poilsiui.

Remtinios veiklos grupės:

- gamtos išteklių naudojimas poilsio ir sveikatingumo turizmo plėtrai;
- aktyvaus turizmo (poilsio), sportinio turizmo infrastruktūros kūrimas ir modernizavimas;
- viešųjų kultūros ir istorijos paveldo objektų ir nenaudojamų pastatų atstatymas, restauravimas ir pritaikymas viešiem turizmo poreikiams.

4 prioritetas. Kaimo plėtra ir žuvininkystė

4.4 priemonė. Kaimo vietovių pritaikymo ir plėtros skatinimas

Priemonės tikslas – sukurti tinkamas sąlygas gyventi ir dirbti kaime.

Remtinios veiklos grupės:

- žemės ūkio vandentvarka.

4.5 priemonė. Miškų ūkis

Priemonės tikslas – išsaugoti ir plėtoti miškų ekonomines, ekologines ir socialines funkcijas kaimo vietovėse, pagerinti privačių miško valdų infrastruktūrą, padidinti jų našumą, išplėsti galimybes kaimo gyventojams verstis alternatyvia veikla, pagerinti aplinkos kokybę, biologinę ir kraštovaizdžio įvairovę.

Remtinios veiklos grupės:

- investicijos, skirtos miško ekonominei, ekologiškai ir socialinei vertei didinti;
- stichinių nelaimių ir gaisrų paveiktų miškų atkūrimas ir prevencinės priemonės;
- investicijos, skirtos miško kirtimui, medienos ruošai pagerinti ir racionalizuoti;
- ne žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku.

4.9 priemonė. Vandens išteklių apsauga ir plėtra, žuvininkystė, žvejybos uosto įrengimai, žuvų perdirbimas, rinkodara ir žvejyba vidaus vandenyse

Priemonės tikslas – sukurti palankias sąlygas žvejybinės veiklos plėtrai, užtikrinti vertingų žuvų išteklių didinimą, plėtoti akvakultūrą didinti jos konkurencingumą, modernizuoti ir racionalizuoti žuvininkystės produktų perdirbimą ir rinkodarą, gerinti jų konkurencingumą ir didinti pridėtinę vertę.

Remtinios veiklos grupės:

- gyvųjų vandens išteklių apsauga ir plėtra.

**Vilniaus m. savivaldybės pateiktos paraiškos* Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšoms
gauti**

Veiklos sritis pagal Lietuvos 2004 – 2006 m. bendrojo programavimo dokumento priemones	Pateiktų paraiškų skaičius	Projektai gavę paramą		Atmesti projektai	
		Viso	Vnt.	Paramos suma, tūkst. Lt	Vnt.
1.1 priemonė „Transporto infrastruktūros prieinamumo ir paslaugų kokybės gerinimo“	3	1	17503.0	2	58529.5
1.2 priemonė „Energijos tiekimo stabilumo, prieinamumo ir didesnio energetikos efektyvumo užtikrinimas“	3	1	2987.2	2	4229.1
1.3 priemonė „Aplinkos kokybės gerinimas ir žalios aplinkai prevencija“	1	-	-	1	179.6
1.5 priemonė „Darbo rinkos, švietimo, profesinio rengimo, mokslo ir studijų, socialinių paslaugų infrastruktūros plėtra“	4	4	4072.4	-	-
2.2 priemonė „Darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimų prisitaikyti prie pokyčių ugdymas“	4	1	338.5	3	2037.4
2.3 priemonė „Socialinės atskirties prevencija ir socialinė integracija“	2	-	-	2	438.2
2.4 priemonė „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“	7	5	14166.6	2	5482.5
3.2 priemonė „Verslo aplinkos gerinimas“	1	1	2000.0	-	-
3.3 priemonė „Informacinių technologijų paslaugų ir infrastruktūros plėtra“	7	5	29305.7	2	28070.2
VISO	32	18	70373.4	14	9891.2

	Pateiktų paraiškų skaičius	Projektai gavę paramą		Atmesti projektai	
	Viso	Vnt.	Paramos suma, tūkst. Lt	Vnt.	Paramos suma, tūkst. Lt
Sanglaudos fondas	1	1	142936.3	-	-

Šaltinis: Vilniaus miesto savivaldybė.

**Pastaba: informacija pateikta apie visas projektų(socialinių ir ekonominių), kuriuose Vilniaus miesto savivaldybė yra pareiškėjas arba partneris, bei kur pareiškėjai yra Vilniaus miesto savivaldybei pavaldžios įstaigos, paraiškas.*